RAJZOK

IRTA
KISFALUDY ATALA

BUDAPEST, 1879.
FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2018
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-293-2 (online)
MEK-17826

TARTALOM

MIKOR A FECSKE VISSZATÉR.

A NAGYMAMA KUKULÁJA.

NYÁRÉJI ÁLOM.

MIGRAINE.

PÁL FORDULÁSA.

A MIT A SZOMORUFŰZ BESZÉLT.

«Prends ce livre; et dis-toi: Ceci vient du vivant
Que nous avons laissè derrière nous, revant.
Prends. Et, quoique de loin, reconnais ma voix...»

Victor Hugo.

MIKOR A FECSKE VISSZATÉR.

Klinge, kleines Frühlingslied!
HEINE.

Mikor a fecske visszatér, akkor az én gondolataim is hazafelé szállnak. Nem tudom elhinni, hogy valóban kitavaszodik, ha én ott nem vagyok, hogy nélkülem is megtörténik a fa bimbózása, gyöngyvirág nyilása, - s azt gondolom, hogy a hazatérő fecske, a kikeletben kételkedve, ujra visszafelé venné utját, ha jötténél az én dalom nem üdvözölné. Oh, te soha nem feledett, örökké szeretett, örökké siratott édes, kedves otthon! Ugy-e igazam van, te sem feledtél el engem, s mielőtt uj tavaszra virulnál, bevárod hozzád sietö gondolatomat, s mikor ligeteid zöldelni, erdőid árnyasodni, fáid fakadni, virágaid ébredezni kezdenek, mikor szunnyadó meződet a visszatérő fecske örömdala kelti fel álmából, akkor neked is eszedbe jut a régi tavasz, a régi ibolyanyilás, a régi boldogság, a régi szerelem, - az a régi dal, melyet egykor én és a fecske együtt daloltunk. A szavakat e dalhoz már rég nem találom; édes melódiája azonban meg-megzendül néha álmaimban, s akkor ujra szivom áldott levegődet elvegyülve az egyszerü, fehér gyepszegfűcske, a gyógyerejü zsálya, kedélyes levendula szivüditő illatával; akkor látom szőlőhegyektől körülölelt, hüvös, árnyas völgyedet, napsugártól aranyos halmaidat, látom ujra rózsapiros, harmatozó hajnalodat s csalogánydalos éjszakáid csillagragyogását; álmomban látom, hallom, szivom, érzem ujra üdveidet, elveszett édenem! s eltemetett tavaszom, álmaim, halottaim ujra fölélednek.

* * *

Éj van. Egyike a te májusi éjszakáidnak, édes szülőföldem, oly áhitatos, csendes, mint egy imádság, oly mennyeien békés, mint egy angyaloktól őrzött gyermek álma.

De mig künn a természet mély álomban szendereg, benn a máskor ily késő éj idején rég elnémult házban, szokatlan zaj, mozgás, járás-kelés van még.

A konyhában nagy a sürgés-forgás, s a tűzhelyen vigan lobog a láng, pattognak a szikrák, fölfölrezzentve a szundikáló kis Trézsit, ki aztán nagy álmos, pislogó szemekkel gyorsan forgatja a nyársat, melyen csak ugy irúl-pirúl, duzzadoz a hizott pulyka. Az öreg Náni a kemenczét lesi, hogy kalács, pogácsa szép pirosra süljön, s eközben kis ládába illatos széna közé nagy vigyázattal rakosgat az ég tudja minő boszorkánysággal megőrzött, válogatott szép piros almákat, melyeket még egyenkint mind megtörülget, kifényesit, hogy csak ugy ragyognak, - «mert hát ott Pesten az urfinak annyi sok nagyszületésü uri pajtása van, még gróf is van köztük, s azokat a mi kis urunk tudom mind jól tartja ebből a sok istenáldásból, mert a lelkemadtának nem is olyan szive van, hogy magának tartaná.»

Tehát utra készülődnek a háznál. Hisz azt kitalálhattuk volna mindjárt, érezve a frissen sült kalács, a fűszeres diósmákos patkó, a párolgó sonka csábitó, ingerlő illatát, melynek még emléke is ünnepies, örömtelt várakozás kéjes borzongásával járja át valónkat, s eszünkbe juttat minden kedves ünnepnapot, minden vidám útrakelést.

Most már csak a naptárban van ünnep a sonka trichinsejtelmeket ébreszt, s ha utra készülünk, nem kell egyéb, csak egy plaid-szij. Oh, te kedves régi jó idő!

Álmodjunk csak tovább.

A nagy ebédlő még ki van világitva, habár a vendégsereg már eloszlott. Ma nagyon hosszura nyult a búcsúvacsora, s hajnal előtt lesz az indulás; ez éjjel már nem fekszik le senki.

Az ebédlő közepén fényesre csiszolt diófaasztalon, ódon karos gyertyatartókban szép fehér gyertyák égnek. Akkor még nem volt sem petroleum, sem petroleur. A kedélyes ó-divatu gyertyafény kedélyes ó-divatu arczokat világit meg, egyszerü, nemes, méltóságos szelid arczokat, melyeken a «noblesse oblige» eszméjének legnemesb kinyomata ragyog, melyekről a hit, remény és szeretet sugárzik, melyekről - mint Mózes törvénytáblájáról - leolvashatod a tizparancsolatot, s melyekre felirva van annak öntudata, hogy Isten képére teremtettek.

Az asztal körül ül a nagynéni, a három nagybácsi és - duliznak. Hogy mi a duli? Hát a legszebb kártyajáték a világon. Hogy miként megy, azt már elfeledtem, csak arra emlékszem, hogy mikor a legbarátságosabb szoba legkedélyesebb gömbölyü asztala körül a legvidámabb arczok mosolyogtak, mikor nyerésnél, vesztésnél egyaránt a legderültebb kaczagás hangzott, s közben vig tréfából szelid bölcsesség, okos szóból nyájas szeretet sugárzott, mikor az erős csendesen támogatta a gyöngét, a gyönge nyilt bizalommal támaszkodott az erősebbre, s az átalános szivmelegitő jókedv közepett még a kártyakirályok is kegytelten mosolyogtak, - csak arra emlékszem, hogy az volt a «duli». Mikor pedig már csak ketten maradtak a küzdtéren, s az egyik fél egyetlenegy, a másik harminczegy kártyát tartott a kezében, s aztán mégis átalános tapsvihar közt, az ég tudja, mily csodás uton-módon, az a harminczegy kártya mind az egy kártya tulajdonosához került; ez volt a «duli-philosophia». És mily áldásos, valódi philosophia az, melynek eredménye egy szivből fakadt harmonikus kaczaj; - mennyivel bölcsebb és boldogitóbb, mint Kant, Schoppenhauer vagy Hartmann philosophiája, melynek eredménye vagy sötét kétségbeesés, vagy fásult lemondás.

Kedves duli-kompánia! mikor álmomban megzendül az a régi dallam, körüllengnek a régi fuvalmak, fölélednek a régi képek, akkor téged is együtt látlak ujra a gömbölyü asztalnál, s látásodra a szivem megtisztul, megnemesül, fölmelegszik s ujjászületve mindarra, mire Büchner, Strauss és Moleschot kimondták a hideg, tagadó «nem»-et, édes reménységgel egy-egy hivő, bizó «igen»-t mond minden dobbanása.

Azon a csillagfényes, illattól áradó májusi éjszakán is együtt ültek a diófaasztal körül, de csak az öregek. Öregek? nem! Ereikben a tiszta meleg vér, keblükben a tiszta meleg sziv örök ifjusággal áldotta meg szép arczukat, délczeg alakjukat.

Két nagybácsi, - unokatestvérek, mindkettő János s ezért az egyiket Johannesznek hivják, - óriás termetökkel, szemök parancsoló tekintetével inkább illenének hőskölteménybe, mint kártyaasztalhoz; a harmadik nagybácsi Antonius, a szelid bölcs, a nagy tudós, ki valódi életét az ó-kor hősei közt éli s a jelent csak ugy álmodja át, - rövidlátó, gyermeteg, tétova szemeivel, melyek egész nap Horác ódáit és Pindár győzelmi énekeit olvassák, most kiváncsi naiv kedvteléssel nézi a kártyát s egyéb hétköznapi tárgyakat, melyek az ő világában nem fordulnak elő. A nagynéni pedig - oh, te minden nagynéni közt a legszeretettebb, legmegsiratottabb, legelfeledhetlenebb, légy megáldva koszorus sirodban, melynek örökzöldjét soha ki nem apadható könyek áztatgatják! - a nagynéni, ki megmaradt agglegény bátyáinál aggleánynak, hogy ápolójuk, társnőjük, hogy anyjuk legyen, ki szűzi keblében anyai szivvel még ezeken kivül anyja volt három családos nővér számos gyermekének, kiket mind ő tartott a keresztvizre, s köszönetül az a sok édes-mézes gagyogó kis száj sajátságos madárnyelvén keresztmama helyett elnevezte «cőmamának» s a már megnőtteknek és az unokáknak is «aranyos cőmamája» maradt ő mindenkoron. A nagynéni tehát oly üdén, fiatalon ült ott fényes fekete hajával, tiszta homlokának redőtlen derüjével, ajkain a gyermeteg mosolylyal, egész lényén a bibliai együgyüség öntudatlan méltóságának oly megható kifejezésével, a szelid, engedelmes nőiesség oly vonzó bűbájával, hogy aggkorát csak az a mennyeien jóságos, nyájas lemondással, égi békével telt szempár, az a mindent kimentő, védő, megbocsátó, áldást osztó édes anyai tekintet árulta el.

De hát hol vannak a fiatalok? mert az istenáldotta ház sohasem volt gyermekáldás nélkül, s a duli-asztalt mindig nehány bájos üde arcz virágozta körül az aggok közt virulva, mint buzavirág az érett kalászok közt.

- De hát hol maradnak a gyermekek? kérdi épen most János bácsi is a kártyát keverve, - talán elaludtak; pedig most már jobb, ha ébren maradnak, mert mihelyt hajnalodik, indulnunk kell, hogy még jókor érjünk Fehérvárra. Most már csak hadd iparkodjék az a fiu vissza Pestre, mert bizony magam is látom, - folytatá Antoniushoz fordulva, - hogy nagyon igaza volt barátom uramnak, mikor ezt a pünkösdi rekreációt sokalta; de hát azok a gyermekek már oly rég nem látták egymást. Az ilyen fiatalnak három esztendő hosszu idő - s aztán ők már nagyon összeszoktak, meg szó a mi szó, mi is kissé gyengék vagyunk irányukban, ők a legkisebbek, s még jobban a mieink, mint a többi, oly gyenge korában maradt árván mind a kettő a jó «cőmamára».

Itt elakadt a szép, erőteljes hang, s a hatalmas mell nehéz fohászkodásoktól emelkedett; Antonius görcsös köhögési rohammal küzdött, Johannesz bácsi halkan fütyörészett, mig a cőmama hófehér kendőjével törülgette fölfakadó könyeit.

A nyitott ajtón pedig, a virágokkal szegélyzett verandán át belebbent a langy májusi szellő, a tavaszi illatárral együtt, valamely madárcsicsergéshez hasonló hangot hozva be magával.

- Aztán tudod Jancsikám, az a zárda sötét falaival, tornyaival, hosszu, árnyas, hangos folyosóival, nagy boltozatos, hűvös termeivel olyan félelmes, kisérteties, mint valamely középkori lovagvár, és azok a csendes imádkozó apácák olyan szépek, halványak és szenvedők, mint egy-egy falon függő szent kép, s mindez olyan sajátszerü és érdekes volt, mintha nem is igaz, hanem rege volna, és én sokszor azt gondoltam, hogy az egészet csak ugy álmodom, de már nagyon meguntam az álmodást és szerettem volna fölébredni itthon a nagy diófa alatt, frissen kaszált szénán, a kis patak mellett, a hol annyi kakukfű, pipitér és csillagvirág nyilik. Látni akartam mezőt, szántóföldet, magasra rakott asztagot, illatos szénaboglyát, látni akartam pásztorkunyhót, birka-aklot, szelid, kondor legelésző birkát, cifra szűrös juhászt, a mint olyan kevély alázattal megemelinti bokrétás kalapját, s megszólamlik azon a szivből fakadt, nyers erővel telt s mégis naiv nyelven, mely rim nélkül is ugy hangzik, mint egy népdal; de hát te alszol, Jancsika?

- Nem alszom Mici, dalolj csak tovább!

Jancsi? Mici? - igen, nem tehetek róla, igy hivták őket! Akkor még minden megvolt a régi kerékvágásban, s a falusi kántor leányai voltak Zsuzsák, Pannák, és a fertálymágnás kisasszonyok Elvirák, Zelmirák, mint annak a rendje, nem megforditva, mint most. A valódi mágnás pedig akkor is szeszélye, a tőzsgyökeres magyar földesur pedig hagyományai s kegyeletes érzése szerint adtak nevet a leányaiknak, s a fiuk közt sem gunyolta annyi aszkóros Árpád és vérszegény Elemér a hajdan erős magyart. S higyjétek el, a mi Jancsikánk, ki öles nagyságu athleta termetével már Jánosnak is beillett, s a kis Mici ő parányisága, nem vesztettek semmit egyszerü nevök által; e kedves két név nem vont le semmit bimbózó ifjuságuk harmat-üde bűbájából, hiszen a vadmenta s kakukfű parlagi elnevezésük dacára is szeretetreméltók maradnak.

Hogy szépek voltak-e? Hát tudod édes olvasónő, Jancsika épen olyan volt, mint az a bizonyos Jenő, Benő vagy Ernő, ki első bálod első fűzértánca alkalmával azt a kicsi rózsabimbó-bokrétát adta, mely most is ott hervadoz imakönyved lapjai közt. Mici pedig épen olyan volt, kedves olvasó, mint az a tündéri Hajnalka, vagy Angyalka, kihez te az első verset irtad, s kinek ablakai alatt először huzattad el a régi dalt, mely mindig uj marad, s a mely ugy kezdődik, hogy: «Képeddel alszom el!»

A csillagfénytől világitott veranda clair-obscurjében csak homályosan látjuk a két «gyermeket». Most azonban az ebédlő ajtón kilép a cőmama, egyik kezében nagy pohár puncsot, másikban égő gyertyát hozva, megvilágitja a veranda folyondár-koszoruzta oszlopait, köztök a nagy, bimbókkal ellepett leanderfákat s azokon tul a kis virágos kertben egy-egy szellőtől ringatott bólintgató rózsát. Az ebédlő ajtó melletti falnál nagy ó-divatu bőrkanapén nyujtózkodik egész öntudatlan udvariatlanságában Jancsika. Szőke fejét a vánkosra hajtja, s félig nyitott olajbarna szemei, nem tudni álmosan-e vagy álmadozva, merengnek a távol rezgő csillagokon. A kanapé előtt alacsony széken ül Mici, karjaival közel Jancsika fejéhez, a vánkosra támaszkodik, s állának gödröcskéit két kis tenyerébe rejti. Fényes, barna haja két nagy, nehéz fonatban félig felbomolva a földet érinti. Néhány évvel fiatalabb csak mint Jancsika, de parányi, lenge, gyermeteg alakja, rózsabimbó-arca nem sejteti, hogy már tizenöt esztendős. Ajka körül - ha nem nevet is - ezer születendő, fejlődő, bimbózó mosolygás sejtelme dereng, mig hamar könybe boruló, nagy, komoly szemei annyi váró, vágyó, követelő kérdést rejtenek, mintha a nagy égboltozatnak csillagmiriádja sem tudna megfelelni e két kis földi csillagnak. Ő azonban most hátat fordit a csillagos égnek, s tekintete Jancsika arczán függ.

- Én ott olyan árvának, hontalannak éreztem magamat, mintha valamely rengeteg, idegen földön eltévedve bolyongnék, s az utat hazafelé soha sem találhatnám meg többé; s aztán te sem irtál soha, pedig megigérted, hogy majd mindenről tudósitasz: hogy a szegény öreg szürke meggyógyult-e, hogy a kis kertben a magról-kelt barackfácska mikor virágzott először, hogy édes verebeim megkapták-e télen szokott morzsáikat s, hogy tavaszszal visszajött-e a hibás lábu kedves, régi fecske? Tudod-e, hogy én ott a zárdában csak egyszer láttam közelről madarat, egy megsebzett, boldogtalan kis fürjet; az öreg Márton kertész unokája hozta; oh, de milyen beteg, bánatos és szerencsétlen volt az! s mily rémülten dobogott kezem alatt megfélemlett fájó kis szive! - Nézd csak, még most is milyenek lettek szemeim, hogy rágondoltam!

S fél nevetés, fél zokogás közt mutatta lenvirágszemét, csordultig tele azokkal a nagy tündöklő gyermek-könyekkel, melyek oly gyorsan jőnek, tünnek, mint az áprilisi eső.

- Szegény kis fürj! hiába ápolgattam, vigasztaltam, melengettem, mégis meghalt! de azután visszakerült ám vadvirágos otthonába! Mártonnak odaadtam három szép fényes máriás huszasomat, hogy csak vigye vissza a mezőre, s szépen eltemesse rezgő fű tövében. Most ott porladoz a szabad ég, a harmatozó fű alatt, s kicsi sirján őszi bogár sirdogál. - De hát te már megint alszol? jaj de milyen kiállhatatlan vagy te! és én egy cseppet sem bánom, hogy újra visszavisznek Pestre, nem biz én! mehetsz én miattam minél elébb, annál jobb! Megállj csak, majd ott abban a lármás, poros nagyvárosban eszedbe jutunk mi még neked mind: ez a csendes harmatos éjszaka, ez a friss balatoni szellő, ez a sok rózsa és ez a sok csillag, ezek a csiripelő kis tücskök és ez a kis csiripelő Mici, a kit te örökké csak boszantani tudtál! mert te mindig, de mindig ilyen voltál! Gondolj csak vissza, mikor a «Tündérek titka» czimü gyönyörü kis regét, melyből Antonius bácsi szindarabot készitett számunkra, az egész környék szine-java előtt eljátszottuk s én voltam a tündérektől őrzött királyleány: Lucinda. Tudod még, hogyan megbámultak aranypillangós rózsaszin ruhámban, fejemen a gyöngyvirág-koszoruval?..... Olyan szépen aludtam a rózsalugasban, mint egy valóságos csipkerózsa! Te herczeg Alcindor voltál s lábujjhegyen kellett volna közeledned a rózsalugashoz, s elragadtatva, elbűvölve, csendesen, titkosan kezemre egy csókot lehelned. S akkor te mit tettél - ugy-e? csak tüstént nyisd ki a szemedet és nézz rám - igy ni! hát akkor te a végső pillanatban kijelentetted, hogy még olyan leány nem termett a világon, a kinek te kezet csókolnál, s aztán nem használt sem szép szó, sem perpatvar, és én kénytelen voltam szépen csók nélkül csak ugy magam jószántából fölébredni. Pedig milyen gyönyörüen tudtam ébredni, álmodozva, tétovázva körültekinteni, s aztán édes tünődéssel rebegni: - Mi volt ez? egy szemfényvesztés?... No, te ugyan szép szemfényvesztés voltál, mondhatom! Ott álltál a szinpad közepén,

nekivörösödve, két kezedet ökölre szoritva, pityergésre huzott szájjal, s mikor aztán az egész közönség hangos hahotára fakadt, s a te szemeidből csakugyan kicsordultak az elfojtott könyek, akkor én mit csináltam? Ugy-e, akkor én elfeledve királyleányságomat, oda futottam hozzád, átöleltelek, s még én vigasztaltalak, kérleltelek, s finom csipke zsebkendőmmel törülgettem könyeidet. Persze ez már régen volt, akkor még csak nyolcz éves voltál, de hát most is csak olyan egy unalmas, bamba Alcindor vagy, mint akkor, és én valóban nem tudom, hogy tulajdonképen miért is vágyakoztam annyira ti hozzátok? Ott, az igaz, nem szerettem senkit és semmit, mert én sem uj embereket, sem uj tárgyakat megszokni, megszeretni nem tudok soha; de ott nem fájt, nem boszantott semmi, nem is beszélgettem mással, csak könyveimmel és emlékeimmel, s tudod, ugy a visszaemlékezés fátyolán áttekintve, te sokkal kedvesebb voltál ám, mint igy a valóságban. Könyveim pedig, oh, azok olyan okosak, beszédesek, szellemdúsak voltak mindig! Annyi szépet tudtak mondani égről, földről s az egész mindenségről! és én mégis, mégis mindig csak haza kivánkoztam! Nekem ég és föld csak itt igazán szépek; ez a kicsi falu, ez a parányi kert az én mindenségem! Itt akarok én élni, halni és ha mégis valamely idegen földön találna utólérni a halál, akkor kérlek, visszaszállitsatok s itt temessetek el, ugy miként én visszaadtam a kis fürjet mezőotthonának. Hadd pihenjek, hadd álmodjak én is az otthoni áldott föld alatt.

Micike sirt. Önmagát siratta. De hát miért is szánhatnánk, sirathatnánk mindenkit, csupán önmagunkat nem?

Azok a tavaszi könyek hamar felszáradnak, s Micinek olyan gyorsan dobogó, meleg kis költő szive volt, mint a csalogánynak, együtt termett benne a bú és a dal, mint szülőföldének rétein a szomorufűz és a vadvirág. Még könytől fénylő szemmel dalolni kezdett egy madárénekhez hasonló, egyszerü bús dallamot:

«Itt alszom majd harmatozó fü alatt,
Fejfám körül vadvirágok nyilanak;
Te engemet tudom ugy sem siratnál -
Siromon az őszi bogár sirdogál.
Siromon az őszi bogár sirdogál.
...Őszi bogár... sirdogál... sirdogál...»

Mici álomba dalolta Jancsikát is, önmagát is, s álmukban talán megfejtve lőn e sejtelmekkel telt tavaszi éjszakának minden édes, csodás titka.

Hármat ütött a kakukos óra. János bácsi a kocsist hivatta, hogy kiadja neki rendeleteit az indulás végett. Miután ez megtörtént, s a családban megőszült jó öreg Józsi - isten nyugasztalja! - kimért lassu lépésével az ajtó felé ballagott, még megütötte fülét Johannesz bácsi e felkiáltása: «De elhallgattak azok a gyerekek, talán mégis elnyomta őket az álom.»

Az öreg Józsi erre visszafordult, ránczos, barna arcza mosolygással küzdött, és bizalmas alázatossággal megszólamlott:

- Megkérem alássan a tekintetes uraimékat, csak az imént, hogy a csillagok állását fundáltam, hallám a tens kisasszonyunkat a tornáczon danolni. Mintha csak a szentegyházban lettem volna, mert hát a galambom épen ugy danol, mintha énekelne.

Nagynéni s a nagybácsik jóizüt nevettek a világi és templomi ének e furcsa megkülönböztetésén, de miután a verandáról egy hang sem hallatszott, a cőmama fogta a gyertyát s kivilágitott a nyitott ajtón. A gyermekek bizony oly szépen aludták az igazak álmát, hogy csupa gyönyörüség volt nézni.

A cőmama elmosolyodva fordult vissza a három öreghez, kik szintén mosolyogva várták tudósitását; mutatóujját, csöndet kérve, ajkára illeszté s intett, hogy csak jőjjenek ők is az

ajtóhoz. János bácsi az agg Antoniust gondosan betakarta a sokgalléru ódon köpenyegbe, s aztán csöndesen, lábujjhegyen közeledtek mindhárman, előttök a cőmama, a gyertya lángja elé tartva kezét, hogy világossága fel ne riassza a szunnyadókat. És most e négy kedves, szép jóságos arcz szelid, áldó mosolygással hajolt a mennyei ártatlanságnak, égi békének, üde ifjuságnak, pezsgő egészségnek, bimbózó szépségnek e bübájos képe fölé, s a mint igy nézték, nézték szivök gyermekeit, mind ama szeretettől sugárzó szem egyszerre könybe lábadt, mind ama mosolygó, remegő ajk halk imát rebegett, és az égen a csillagok és a menyországban az angyalok ámént mondtak rája.

Aztán csöndesen, lábujjhegyen, a hogy jöttek, visszamentek ujra. Most már az utra kellett készülni, mert ez messzeut volt akkor.

A cőmama kávéfőzéshez látott, - azt sohasem bizta másra, - s mikor a barátságos tűzhelyen a vidáman lobogó lángokon piritgatta, kevergette a gőzölgő, illatozó kávét, a jó isten tudja, mire gondolhatott! Szelid szeme könytől, mosolygástól fénylett, s halkan dudolgatott egy régi-régi dalt:

«Fáj, fáj, fáj a szivem, fáj!»

Még mindig éj volt, s kelet felé sem derengett semmi világosság, de már ezer édes titokzatos sejtelem reszkette át az eget és földet. A csillagok ködfátyolos, elhaló fényben rezegtek, mint megannyi epedő tekintet. A távol bokrokban egy-egy halk, dallamos hang zendült meg; lomb árnyában csalogányok álmodták első rimeit a nagy szerelmi dalnak, melynek első versszakai évezredek óta sejtelemtől, vágytól, üdvtől áradoznak, vége pedig évezredek óta búbánatos, kesergő, zokogó panasz. A virágok közt sietö csacska szellő sugdosott, s titkos beszédére illatos kelyheiket kéjes borzongás futotta át; a fák leveleit fuvalom rezgette, s elrejtett fészekből halk suhogás, pihegés, rebbenés hallatszott. A fűszeres légben, a harmatos földön félálomban zsongott-bongott, zizegett, forrongott, lüktetett az ébredező élet. Most azonban még minden szendergett; még a hajnalka sem nyitotta ki kék szemét, s még a bársonyos méhecske is ott pihent a félig kinyilt rózsa kebelén.

Mici és Jancsika szintén aludtak. Álmuk csöndes és mély volt, nem zavarva álmodás, köny vagy mosoly által: a gyermekkor álma.

Most keletről az első halvány fény Jancsika hátrahanyatlott fejére szállt, megvilágitva tiszta, széles homlokát, melyen már a férfiasság komoly méltósága mutatkozott, sőt összenőtt sötét szemöldein a férfi dacz és büszkeség is látszott, mig gyermeteg ajkai a pelyhedző bajuszocska árnya alól az első ifjuság üde bájában nyiltak. Széles mellének hosszu, mély lélekzése összevegyült a keblén nyugvó Mici galamb-pihegésével; Mici pedig oly nyugodtan, a jogos birtoklás oly édes, biztos érzetével pihent ott, mintha e hely volna az ő természetszerü otthona, menedéke, fészke, s csakugyan olyan madárszerü volt ez a kis leány, mintha csak az első napsugárra várna, hogy megrázogassa pelyhes szárnyacskáit, s tollázkodva, csiripelve fölröppenjen valamely zöld ágra.

Talán meg is tette volna, de hát mégis másként történt.

Egyszerre az eget aranyszegélyzetü rózsás felhők boritották, biborfény özönlött az egész vidékre, s mintegy varázsszóra fölrezzent az egész természet, megrezdült, megmozdult, megelevenült minden fűszál, minden ág, minden viráglevél; fent és alant pezsgő élet támadt, s lőn olyan harmatcsillogás, virágillatozás, szellősóhajtás, bogárzsongás, madárrebbenés, csevegés és csicsergés, hogy Jancsika ámultan emelkedett fel fekvőhelyéről, s a még mindig alvó, könnyü, hullatag kis Mici, e hirtelen mozdulatára, kebléről a vánkosra hanyatlott. Jancsika ijedten hajolt le hozzá, s aggodalmasan tekintett az édes, szendergő kis arczra; s a mint igy nézte, nézte, hát hogy s hogy nem, egyszerre csak eszébe jutott az a rózsalugasban alvó kis királykisasszony, a rózsaszinruhás, gyöngyvirágkoszorus Lucinda, kit egykor az a gonosz

Alcindor nem akart csókkal fölkelteni. Milyen bohó fiu lehetett ő akkor! De hisz az oly régen volt, talán igaz sem volt. A mint igy tünődött, tépelődött magában, távolról a legelőre induló lovász-gyerekek dalolása hangzott:

«Nem anyától lettél,
Rózsafán termettél,
Piros pünkösd napján
Hajnalban születtél.»

E percben Mici hirtelen fölébredt, de most nem csak ugy «maga jószántából», «csók nélkül», oh, nem! most is ott égett az még piruló orcáján, s meg kell vallani, hogy ő most is olyan bájosan tudott fölébredni, mint királyleány korában, most is olyan álmodozva, tétovázva tekintett körül, s csaknem azt rebegte: «Mi volt ez? egy szemfényvesztés?» Mert most hát valósággal előtte állt a regebeli királyfi, a deli Alcindor, s e szép idegen és mégis oly ismerős jelenség valóban az ő álmos, unalmas, balga, kedves, régi Jancsikája volna?

De mi is tündökölt az ifju szemében, mi sugárzott arcán, mi rezgett hangjában, a mint most odahajolva Mici lángoló arcához, a távolban elhangzó dalt folytatá:

«Ha orcád rózsái
Enyimek volnának,
Égő szivem mellé
Tűzném bokrétának.»

És mi lelhette Micit, midőn szemei egyszerre ugy fénylettek, ugy csillogtak a harmattól, mint künn a kék hajnalka kelyhe, s arcát Jancsika keblére rejtve, esdekelve suttogá:

- Siess vissza hozzám!

Mind e jelek a csodás, az örökszép napnak közeledtét hirdették; égen, földön s e két gyermek arcán ott tündöklött rózsás fényben e nap hajnala.

Hogy mi lett a vége? - Arról a visszatérő fecske nem dalol, mert ő a telet nem várja be soha, s az én hazafelé szálló gondolatom csak egy tavaszt, csak egy hajnalt akart visszavarázsolni. Azt ugy is tudjuk mindannyian, hogy minden tavaszt hervadás, minden hajnalt éj követ; de csak egy évre, csak egy életre nem virul több tavasz, s habár «egy napnak nincs két hajnala» s «a sziv csak egyszer szeret,» azért a tavasz, a hajnal, az ifjuság, a szerelem mindig ujra és örökre élnek:

«Keine Schwalbe bringt, keine Schwalbe bringt
Dir zurück wonach du weinst, -
Doch die Schwalbe singt, doch die Schwalbe singt
Im Dorf wie einst!»

S azért mikor a fecske visszatér, szállj vele te is hazafelé vágyó gondolatom! Keresd fel az édes-kedves otthont, a kisded falut, a magányos házat, virágos kis kertet, s ha félig nyilt, hajnaltól piruló, harmatos rózsát látsz: üdvözöld nevemben!

A NAGYMAMA KUKULÁJA.

Aus der Jugendzeit, aus der Jugendzeit,
Klingt ein Lied mir immerdar;
O wie liegt so weit, o wie liegt so weit
Was mein einst war!

O du Heimatflur, o du Heimatflur.
Lass zu deinem heiligen Raum
Mich noch einmal nur, mich noch einmal nur,
Entfliehn im Traum!

RÜCKERT.

Ne nevessetek! csak várjátok ki a végét, majd meglátjuk, melyikünk nevet utójára! Gondoljatok vissza, rég elmult időkre, a szülői házra, a régi szobákra, butorokra, cselédekre, állatokra, nem jut-e eszetekbe valamely sajátságos szó, egy furcsa elnevezés, mely e letünt napok képeivel, tárgyaival, eseményeivel összefüggésben áll, mely más előtt idegenszerű, érthetetlen, talán nevetséges, mig tinéktek olyan édes ismerős, mint egy gyermekkori imádság, mint egy kedves, régen hallott dallam, mely szemetekbe könyet, ajkatokra mosolyt csal, sziveteket édes melegséggel járja át, s melyre eszetekbe jut a dada meséje, anyátok csókja s mindaz a sok napsugár, erdőillat, rigóhang, játszótárs, képes könyv, mézes kalács és karácsony fény, mit egy szóval gyermekkornak nevezünk.

Ugy-e nincs köztetek olyan szegény, a ki szive mélyén egy ilyen bűbájos szóra ne találna?!

Ilyen szó nekem a «kukula». Egyszerre tanultam a «mama», «papa», «dada» szókkal s e négy szót egyenlő gondtalan, öntudatlan szeretettel mondtam ki, jelentőségükről csak annyit tudva, hogy a «mama» az, a ki minden reggel csókkal ébreszt, és minden este csókkal altat el; a «papa» az, ki Olaszországból eleven kis lovat, tarka selyemkendőt s déli gyümölcsöt hoz; a «dada» az, a ki egész nap dalol és mesél; a «kukula» pedig az, a mi a nagymama fején tornyosodik, s habár néha, mikor igen jókedvű, feljebb tolja, néha lejebb huzza s ha nagyon haragos, végkép le is dobja, mégis a fejéhez tartozik; nem haj, de nem is ruhadarab, hanem élő, érző, kiegészitő rész, és én később sem tudtam elhinni, sőt tulajdonképen még most sem hiszem igazán, hogy nem volt az egyéb, mint egy a latin cuculus után elnevezett, kivül-belől nehéz fekete atlaszból készült rengeteg meleg fökötő, melyet a nagymama éjjel-nappal viselt, mint egyedüli óvszert határtalanul kinos főfájás ellen, mely persze időnkint a kukula daczára is megjelent s az egyedüli testi baj volt, melyben ő megáldott hosszú életén át valaha szenvedett.

Láttam ugyan, hogy éjjelre, nappalra, hétköznapra, ünnepre és látogatóra különféle kukulák vannak a fején, de én azt hittem, hogy ez ugy történik, mikint anyám s a sok néni is mind különböző módon rendezik hajukat minden alkalomra.

És ti ezt értenétek, ha láttátok volna e csodaszerü, eleven, életmeleg kukulát! Nincs szem, mely kifejezőbb, nincs ajk, mely beszédesb, nincs arczjáték, mely oly sokat mondó volna! Láttátok volna csak, miként mosolygott, haragudott, helyeselt, kárhoztatott, kétkedett, határozott, biztatott, sujtott, örült és búsúlt!

Enyelgő bólintása, mint a napfény, bevilágitotta az egész helységet; felderült arra a legmogorvább arcz, a legsötétebb búbánat, fenyegetése rettegésbe ejtette az egész falut, az egész családot, rokonságot, ismeretséget, kivéve a «braziliai koronát» és a «ragyogó brilliantot», a

hogy a nagymama két gyémántos kis unokáját nevezni szokta. Oh, szép idő, oh, áldott nagymama!

Én mind e varázshatalmat a kukulának tulajdonitottam, nem azoknak a hatalmas, ragyogó fényü szemeknek, melyek mint az ég, melynek szinét viselték, napsugárral s villámokkal rendelkeztek; számomra azonban nem birtak egyébbel derűnél és mosolygásnál.

Ha éjjel valamely nehéz álomból felrezzenve, álmos szemmel felpislantottam, mit láttam ágyam fölé hajolva? a nagymama kukuláját, s mintegy igézetre eltünt az éjnek minden réme s oly édes biztonsággal szenderegtem tovább, mintha esti imádságom minden őrangyalát láttam volna őrködni felettem. Ha betegségemben láztól gyötörve felriadtam, a nagymama kukulája aggodalmasan és mégis biztatólag integetett felém, s lázas, zavart gondolataimban enyhitőn összeolvadt jéghideg borogatással, üditő mandolatejjel, kedves izű hüsitő meggy-kompóttal s vidám enyelgő suttogással, melynek egyes szavait nem értettem, de értelmét szivem boldog megnyugvással érezte át, s akkor enyhe lett körülöttem a lég, üterem nyugodt, lélekzetem csendes s megszünt minden láz, babona és gonosz szemverés.

Midőn hajnalhasadtakor az első álomszerü madár-csicsergés, vagy a nap közeledtének sejtelme felébresztett, árnyként láttam ellebbenni a nagymama kukuláját, s akkor tudtam, hogy ágyam mellett a kis széken van most valami számomra: fedeles kosárkámban gyönyörü gyümölcs, vagy kicsi nyul, hófehér czicza, vagy galamb, talán ép most kikelt pelyhes ruczácska, vagy harmatos virágbokréta, s ha egyéb nem, hát egy piczi, meleg, jóillatu barnapirosra sült «pompos».

Mikor beszélni tanultam, elég volt a nagymama kukulájának csak egy kicsi csúcsát megpillantanom, hogy kezeimet összecsapkodva, örömtelten kiáltozzam: «kávé, kávé!» - s mikor köztem s a gyermekkor közt már sok, sok letünt év, bemohosodott sirhalom, elsirt köny, átszenvedt gyötrelem, küzdés és lemondás árnya borongott, mikor már tudtam, hogy a mindenhatónak vélt kukula nem tudta minden bajtól, bútól megóvni a bálványozott kis unokákat s magát a szeretett drága főt sem, melyet védőn takart, látása akkor sem vesztette el rám nézve bűvös hatását, mindig ujra visszahelyezett a dajkamesék világába, anyám ölébe s az egész elveszett paradicsomba; felidézte gyermekkorom minden pünkösdi rózsáját, husvéti kalácsát, karácsonyfáját, leánykorom gyöngyvirágos, ibolyaillatos, rózsakoszorus, csalogánydalos, harmattól fénylő tavaszát, s minden testi-lelki bajban, szenvedésben, veszélyben a segély, vigasz, gyógyulás és megszabadulás érzetét ébreszté szivemben. S igy hatott az egész falu, az egész vidék népére; selymének fényes feketeségét, felmagasadó csúcsát már messziről észrevették az utczán, a rendes délutáni körut alkalmával, s mindenki tudta, hogy most az az áldott kukulás fő betekint minden házhoz, a hol bölcső reng, a hol koporsó gyászoskodik, a hol sziv fáj, a hol beteg szenved, a hol házastársak perlekednek, a hol kegyetlen szülő vagy hálátlan gyermek zavarja a házi tűzhely csendes boldogságát; betekint mindenhová, hozva a részvét mosolyát és a részvét könyét, hozva tanácsot, bátoritást, biztatást, békitést; de fenyitést is megrögzött makacsság esetében s azt mondják, hogy néha némely házból igen gyanús csattanást is lehetett hallani; sőt rossz nyelvek azt is suttogták, hogy egyszer még Trimmel Hanesz a sváb helység deli birájának házából is ilyesmi hallatszott a következő szavak kiséretében: «Wart' du Kujon, majd megtanitalak én a tizparancsolatra», - pedig épen akkor nem volt más otthon, mint maga a biró s kilenczven éves öreg apja, ki még nagyanyámat, mint kis gyermeket karjain hordozta s kinek minden reggel saját hires kávéjából s még hiresebb kenyeréből küldött, melyet mint mondani szokta, «saját uri kezeivel» sütött s kinek unokáit s dédunokáit is a nagymama tartotta keresztvizre, a most már öles nagyságu tekintélyes birót is. A fenn emlitett esetet azonban máig is némi homály fedi, mert ha szó volt róla, a nagymama csak hamiskásan mosolygott a még hamisabban sunnyogó kukula alatt; de annyi bizonyos, hogy e

percztől fogva a jószivű, de kissé házsártos biró gazda nem feledte el többé a tizparancsolatot, s agg nagyapját egy tiszteletlen szóval sem illette soha.

Éjjelenkint nem az éjjeli őrökben bizott a falu népe, nem azoktól tartott, a ki rossz járatban volt; - megnyugvással s rettegéssel tudta mindegyik, hogy minden éjjel nehányszor, hol egyik, hol másik ablaknál megjelen az őrködő kukula, figyelve, észlelve és kémlelőzve. Sokszor láttam álmosságom fátyolán át, miként bólintgat s hajlong jobbra-balra a holdvilágitotta ablakoknál, s alóla halkan dünnyögött szavak hatottak hozzám:

- Hm, hm, mit érezhet a Bucholzék vén bundása, hogy olyan szokatlanul ugat! Ugyan miért ég Lohr Ádáméknál a mécs, talán rosszabbul van az a szegény öreg Grét! Nini, ott Reichert Fülöp megy a vén Almánnéval, tudtam, hogy már nem viszi sokáig az Annmarie, pedig az egész asszony még csak gyertyaszentelőre lesz tizenhat esztendős.

Erre aztán hirtelen eltünt a kukula, s pár perczre rá megcsendült az udvaron az a hatalmas ezüst csengésü hang, mely még a falu végén lakó kis-malomi molnárt is megriasztotta, ha udvarunkból egész erővel rákiáltott: «kismalomi molnár! tüstént küldd el a buzalisztemet.»

Megcsendült tehát, de most csak mérsékelten az ismert kedves hang: «Sztrázsák! menjen egyik, kerülje meg a vén Bucholz háza táját, aztán nézzen be Lohrékhoz, nincs-e baj? Reichert Fülöpnél szóljon be a konyhába, de csendesen ám, hogy üzenjék meg tüstént, ha ott valami előadja magát, vagy szerencsésen vége lesz mindennek, majd akkorra készen tartom a levest és herbatét.»

De néha a kukula alól a szelid éjjeli magánbeszéd helyett oly harsány fenyegető «megállj» hangzott, mint a végitélet trombitája. «Megállj te kis Pap Jóska! megállj, te haramia! forditsd meg csak tüstént a szekered rudját; ismerem én azt a bükkfát, az én erdőmből loptad te azt. Jól van, fiam, most hát viszed és lerakod annak az élhetetlen Wilhelm szabónak az udvarán, holnap aztán fel is vágod neki, mind egy szálig; tegnap betegedett le a felesége, azt az isten-adta kis Blümeléjét meg már hat hete, hogy a hideg leli. Pusztulj! ugyis sok van már a rovásodon.»

Egy alázatos «igenis, nagyságos asszonyom» - és a kocsi szégyenkedve eldöczögött, de még utolérték e vigasztaló szavak: «no, ha olyan nagyon fázol, te semmirekellő, hát holnapután vihetsz magadnak a csicsali erdőről egy kocsi ágat».

Wilhelm szabónak is hangzott egyszer a kukula alól egy ilyen éjjeli szózat. Ő ugyanis nagy-anyám egyik kisebb házában «bérben» lakott, azaz évenkint bizonyos számu babaruhát varrt házbér fejében, azonban egyszer már ugy eladósodott a gyámoltalan ember, hogy családjával együtt nagy titokban szökni készült. De létezett-e a faluban titok a nagymama előtt?

Egy hideg téli éjszakán, a kukula éjjeli őrjárata alkalmával, Wilhelm szabó szobájában nagy világosság volt. A nagymama sem vette tréfára a dolgot, felrántotta az ablakot, mert ő meg-hűlést nem ismert, ha kukulája a fejében volt, - s a csendes szenderben nyugvó falun átcsen-gett tiszta, erőteljes hangja:

- Te, Wilhelm szabó! ha most akartok szökni, hát várjatok csak egy kissé, van a kályha vállán forró kávém, majd átküldöm a feleségednek, meg annak a nyomorult Blümelének.

Igy láttam én és az egész falu télen-nyáron, éjjel-nappal, jóban-rosszban hosszú évek során át az áldásos kukulát. Vigan emelkedett ki a lakodalmas nép ujjongó tarka csoportjából; bánkódva hajolt a nyitott sir fölé a temetőben. Buzditón, parancsolólag magasodott fel tűzvész idején a jajveszéklő tömeg közül, s minden veszélyben, csapásban, szerencsétlenségben rajta függött várva, remélve, bizva minden szem és minden sziv.

Egy őszi vasárnap alkonyán, épen a nagykertben lilést futottunk, midőn egyszerre csak megpillantom a nagymama kukuláját, a mint rendkivüli gyorsasággal a kapun kisurran. Persze rögtön rohantam le a kertből, kiabálva, hogy hová megy nélkülem a nagymama?

- Az öreg Böröndi leesett a «Csillagó»-ban a nagy almafáról, azt mondják haldoklik s a nagymamát kivánja látni.

Én szó nélkül utána szaladtam, de ő nem vett észre; oly sietve ment, hogy fürge gyermeklábammal alig birtam utólérni, igy aztán csakhamar elértük a Csillagót, egy gyönyörű fekvésű kis szőllőhegyet, mindjárt a falu végén, a hol a világ legédesb szőllője, legzamatosb gyümölcse terem, a hol a legtöbb dalos madár fészkel, a legszindúsabb vadvirág, a legbujább, legüdébb fű nő, hol a legbársonyosb pázsiton a legvidámabb tücsök sereg ugrál, s este a legfényesebb szentjános-bogárkák egész kis világa tündököl.

Oh, kedves Csillagó! legyen megáldva minden egy fűszálad, bokraidnak minden sarjadozó galyacskája; kegyetlen kéz, ragadozó állat ne zavarja soha madárfészkeidnek békés boldogságát, a legüditőbb harmat szálljon vadvirágaidra, szélvész, záporeső kimélje meg fáid lombjait, s a vándor, ki árnyaidban enyhet keresve elszenderül, álmodjék szép fényes álmot két ujjongó, repkedő boldog gyermekleányról s egy áldott anyáról, álmodja meg a mi gyermekkorunk tündér-regéjét s a nagymama kukulájának legendáját.

Most azonban némán, borzongva, szorongó szivvel lépdeltem a nagymama után, mert tudtam, hogy az öreg Böröndi, a ki most a kedves Csillagónkban a pompás nagy almafa alatt haldoklik, az a rut, zordtekintetű vén ember, a ki olyan nagy, mint a mesebeli óriás, a ki fiatal korában még zsivány is volt s most a falu végén a félig bedőlt «kanász-ház»-ban lakik, s ugy él, hogy kukoriczát, burgonyát és gyümölcsöt lop. A nagymama minden vasárnap küldött neki meleg ételt s minden nagy ünnepen pecsenyét, kalácsot, husvétkor szenteltet is, s olyankor mindig azt szokta mondani: «Hadd legyen része az isten-áldásban annak a vén bűnösnek is, hadd jusson az eszébe a jó isten kegyelme s hogy Krisztus urunk ő érte is született, meghalt és feltámadott.»

De ha néha bejött udvarunkba s mi épen künn voltunk, már messziről rákiáltott: Jól van jól, Böröndi, csak ne beszélj az unokáimmal! Kis nyulat hoztál nekik? no, köszönöm, majd imádkoznak éretted a lelkeim. Hanem te már megint egészen a sátánnak adod magadat, vén semmirekellő, ugy-e megloptad annak a szegény özvegy Christiánnénak a kis gyümölcsösét, pedig tudod, hogy én tőlem kapsz mindig, a mire szükséged van; de talán magad sem tehetsz róla, s ha már a véredben van, hát isten neki, menj inkább a Csillagómba, ott az ut mellett abból az igen nagy viz-izű körtéből, meg abból az édes almából lophatsz, de a bőralmához hozzá ne nyulj, mert azt a picziny kisasszony nagyon szereti.

A picziny kisasszony én voltam, a bőralmafa pedig az volt, a mely alatt most látszólag élettelenül elterülve feküdt a vén Böröndi óriás alakja.

A szőllőpásztor hallotta meg a jajgatást, szünet nélkül vizért, papért s nagyanyámért kiáltozott. A pásztor a fiát vizért, leányát nagyanyámért küldte, maga pedig ott maradt a szerencsétlennél, kinek látszólag ép volt minden tagja, de mint később az orvosi vizsgálatból kitünt, hátgerincze szenvedett halálos sérülést.

Mikor odaértünk, arczára már a halál árnyai borultak, de szemében olyan vad kétségbeesés égett, minőt soha nem láttam többé életemben.

- Nagyon szenvedsz ugy-e, te szerencsétlen vén ember? szólt nagyanyám, egy csomag szénát helyezve a beteg feje alá, s azok a tisztaságra oly tulságosan kényes kezek, melyek még a frissen szedett cseresznyét sem érintették, mig pár korsó «kiskuti vizzel» leöntözve nem volt,

most gyengéden és biztosan emelték fel a nagy bozontos fejet, mely már évek óta nem láthatott fésűt.

- Nagyságos asszonyom, ne hagyjon gyónás nélkül meghalni! Nem fáj semmim, de érzem, hogy mindjárt meghalok.

- Nono! csak várj azzal még egy kissé! Egyik kocsim a papért ment, a másik meg mindjárt hozza a doktort s azon majd beszállitunk, jó ágyba fektetünk és meggyógyitunk; de most aztán már istenhez kell ám térned! Ugy-e ezt megigéred nekem?

- Késő most már a megtérés! De ha meggyónok a papnak mindent, akkor talán megbocsát az isten még nekem is.

- Pap nélkül is megbocsát az isten, csak igaz megbánással, töredelmes szivvel fordulj hozzá, és mig a pap jön, imádkozom veled.

Nagyanyám letérdelt a haldokló mellé; látta, hogy azt a pap már nem találhatja életben, s imádkozott vele oly meginditó áhitattal, oly szivreható buzgósággal, hogy a durva szőllő-pásztor levette a kalapját s térdet hajtott a halál és a valódi szivjóság kettős méltósága előtt, én pedig már régen a harmatos fűre leborulva keservesen zokogtam.

Az alkonyatból este lett, egyik csillag a másik után tünt fel az égen, s épen midőn a falunk kis harangja esti imára csendült, az almafa lombján ezüst fény derengett át: a szelid hold áldó, békitő világa.

A beteg ember fuldokolva nyögött:

- Nagyságos asszony, meg tud-e bocsátani az isten minden vétket?

- Az isten mindent megbocsát. Szent fia a mi büneinkért halt meg a keresztfán.

S aztán nagyanyám egyszerre egészen lehajolt a haldoklóhoz, s halk, átható hangon szólt:

- Tudom, hogy loptál, raboltál, Böröndi István! de tudtommal nem bántalmaztál senkit s nem kegyetlenkedtél soha. Hiszem, hogy a jó isten talán nem is ügyel olyan nagyon arra, hogy az a pár sertés s az a nehány birka Péteré vagy Pálé volt-e? - azt pedig sohasem hittem, hogy a szóládi embert te ölted volna meg.

Nagyanyám akadozva s nehéz aggodalom hangján mondta ez utolsó szavakat.

A beteg melle görcsös fuldoklásban emelkedett, s elkékült ajkai kinosan, esdeklőn rebegték:

- De hátha igaz volna, nagyságos asszonyom, hátha igaz volna.

Nagyanyám elszörnyedve tántorodott vissza, hirtelen mozdulattal felemelkedett, elfordult s néhány lépést tett, mintha távozni akarna.

A haldokló kétségbeesetten feljajdult:

- Nem én tettem, többen voltunk, - vásárról jöttünk - bor volt a fejünkben - nem akarta, hogy kocsijára felkapaszkodjunk, s aztán lelöktük, én-e vagy más, nem tudom, - a hid alá esett és meghalt; - a pénzéhez én nem nyultam; - ne menjen el, ne hagyjon igy meghalni, - hát majd az Isten is csak igy bocsát meg!

Nagyanyám már ott térdelt ujra; a diszes fényes selyem kukula alázatosan oda hajolt a bűnös ember bozontos fejére. A nagymama nemes, tiszta kezét áldón tette a hidegveritékes homlokra s felindulástól reszkető hangon szólt:

- Ne hasonlitsd a nagy erős Istent egy ilyen nyomorult gyarló emberhez, mint én vagyok. Ha születésünkkor kicseréltek volna bennünket, melyikünk volna most a jobb uton, ki tudja? Ne félj, nem hagylak el, itt most az én helyem. Szivemből szánlak és szeretlek, mint ember-

társamat, s mig csak élek, imádkozni fogok érted. És most irgalmas isten, tekints le örök jóságoddal eltévedt gyermekedre s fogadd vissza ujra a te kegyelmedbe. Hagyd el porhüvelyedet békességben, szegény, elgyötrött, megtévedt lélek; térj vissza uradhoz, istenedhez, a ki megbocsátotta neked a te vétkeidet!

Mikor a pap és doktor megérkeztek, a szelid holdfény már csak egy csendes halott békés arczát világitotta meg.

Hazatérve, a nagymama kakukfüves fürdőt készitett számomra, narancsvirág-theát itatott velem, s este olyan vig, bohókás meséket mondott, hogy még álmomban is nevettem felettük.

Pár hét mulva azonban, midőn az esetet már-már feledni kezdtem, lefekvéskor, csókközben fülünkbe sugta: «imádkozzatok az öreg Böröndiért!»

A forradalomban is jutott egy kis szerep a kukulának. Jelentéktelen eset volt az egész, de a világtól s eseményeitől félreeső csendes kis falunkban s előttünk oly megrendítő, hogy az egész forradalomból, melyet én csak később a történelemből tanultam részletesen ismerni, ez maradt meg legélénkebben emlékemben.

A Jellasics berontása s a népfölkelés napjaiban történt. Nagyanyám - ne itéljétek meg, ismerjétek s szeressétek gyengeségeivel együtt, - egyátalán nem tudott kibékülni az «arany szabadság»-gal, s bosszankodott, hogy szegény békés németjeit a legnagyobb dologidőben fegyver nélkül, erőszakkal hajtják az ágyuk elé. De azért a népet biztatta, vigasztalta, hogy: «hiszen itthon marad az Altmutter, majd gondját viseli az embernek, jószágnak s a mig ő él, nem lesznek elhagyatva a betegek, öregek és gyermekek».

A végső perczekig meglehetős csendben is ment minden, de midőn eljött az indulás órája, s a sok anya, feleség s gyermek, mind hangosan sirt és jajgatott, akkor nagyanyám még egyszer megtört hangon odakiáltott a távozóknak: «Mit Gott, Kinder!» s aztán, hogy velök együtt ne jajgasson ő is, hálószobája felé sietett, haragosan ránk mordulva: «Netek most az arany szabadság! de igy van, ha holmi prókátorok avatkoznak az ország dolgába!» Aztán magára zárta az ajtót, azt mondva, hogy megjött a főfájása s aludni akar, - mi azonban jól hallottuk elfojtott zokogását.

Sirva álltunk mi is az ablaknál s a gyászos sereg láttára minden lelkesülés kihűlt szivünkből.

Az asszonyok kezeiket tördelve, siránkozva, kiabálva futottak férjük, fiuk után, akik felbőszülve övéik kétségbeesésén, vad szitkokra, dühös átkozódásokra fakadtak s fenyegetőzve orditották: «Ha minket a mészárszékre hajtanak, hát jöjjön az ur is mind, a hány van, örege, apraja».

El is ment mind, kivéve a már hónapok óta betegeskedő Imre bátyánkat, a nagymama különösen kedvelt sógorát. De ki is tudta volna oda képzelni a tudományoknak élő, gyengéd-alkatásu, finom embert, ki képei, szobrai s exotikus virágai közt tölté életét, e durva fegyelmezetlen, kaszákkal fegyverzett, káromkodó tömeg közé?

Mikor a csapat már elvonult s lármája csak tompa morajkint hangzott a távolból, egyszerre jajveszéklő embert láttunk a hidon át házunk felé rohanni s csakhamar az udvarról hangzott be hozzánk rémkiáltása:

- Nagyságos asszony! megölik az Imre uraságot!

- Megbolondultál, Lénárd! - sikoltott nagyanyám a hálószobából, s egy másodpercz alatt künn termett a kukula, vészt jóslón, szokatlan magasságra tornyosulva.

- Mit beszélsz, te esztelen vén ember? teszed le azt a korsót! majd még teveled is én veszödöm: ha tüdőgyuladást kapsz!

De Lénárd, a régi jóhűséges jobbágy, ujra kifelé rohant már, visszakiáltozva:

- Menjünk nagyságos asszonyom, az a nekivadult Luchs Jakab bujában leitta magát és ráfogta a puskát az uraságra.

A nagymamának sem kellett több; ő is künn volt már a kapun; mi pedig rohantunk utána, mind ahányan voltunk, mert meghalni nekünk akkor csak annyi volt, mint a semmi, együtt élni, halni volt előttünk minden.

Repültünk hát valamennyien a szeretett Imre bácsi szép, árnyas fák, ritka virágok közt ékeskedő háza felé.

De hol voltak most a szegény kedves virágok? Letaposva, elgázolva haldokoltak a tomboló nép lábai alatt, mely ellepte az egész udvart s éktelen orditással lökösődött, tolakodott a ház körül.

Egyszerre a vad üvöltésen keresztül egy kiáltás hangzott, oly hatalmas, parancsoló, fenyegető és sujtó, hogy a bősz tömeg, mintha villám csapott volna közibe, elnémult, s hamarjában olyan csend lett, mint Jézus szavára a háborgó tengeren. És feltünt a jól ismert kukula, de oly széditő gyorsasággal, oly rettentő, megsemmisitő haraggal, s alóla az az érczcsengésű hang egész erejének oly lesujtó hatalmával harsogott: «Megálljátok, zsiványok!» hogy e látvány, e hang elől egyszerre kitért minden halandó, elnémult minden ajk, megfélemlett minden sziv.

A veranda egyik folyondárral befutott oszlopához támaszkodva állt Imre bácsi. Egyik karja a szokott kecsteljes nonchalance-szal fogta át az oszlopot s kicsi hófehér kezének finom ujjai a folyondár sötétzöld leveleivel játszadoztak. Arcza halvány és nyugodt volt, s aczélkék szeme fagyasztó hidegséggel tekintett egy hórihorgas hadonázó emberre, ki egy régi, rozsdás, de azért e perczben nem kevésbbé veszélyes puskával feléje czélozva csak pár lépésnyi távolságban állt tőle s vérben forgó szemmel dühödten orditott:

- Eljösz te is, ha minket elhurczolnak, eljösz te is, vagy itt e helyen agyonlőlek!

- Megállj, haramia! - s a nagymama egyszerre ott termett a vadállatkint tajtékzó ember előtt s megragadta az öldöklő fegyvert.

De a felbőszült német a gyengék s gyávák vak, fékezhetlen, esztelen dühével rántotta azt ki kezéből s rekedten kiáltott:

- Menjen előlem most minden ember; halálfia lesz a ki elém áll, ha anyám volna is!

- Lőjj hát, gyilkos! - s nagyanyám ott állt oly közel az őrjöngőhöz, hogy a puska vége épen mellét érte, azt a drága mellet, mely a mi édes nyugvó helyünk, a mi egyetlen menedékünk volt az élet minden vészében, s melyen mi mellettünk elfért még oly sok árva, elhagyott és szenvedő.

- Lőjj hát gyilkos, ugy is felakasztanak téged most már, mert rabló-gyilkos módon törtél ez én édes véremre! Ölj meg csak engem, legalább nem lesz senki, a ki gondját viselje kilencz porontyodnak, elveszhetnek a kerités mellett; jobb is ha elvesznek, hogy fajodból ne maradjon egy se! Ölj meg, ugy kell nekem, megérdemlem én azt, miért ápoltalak fel, te nyomorult féreg, mikor most tizenkét esztendeje a kolerában haldokoltál s mikor kis gyermekkorodban himlőben feküdtél, utána még ó-borban is fürösztettelek, mert szegény becsületes anyád nálunk nevelődött s te egyetlen gyermeke voltál. Szegény Léni! tudom megfordulsz te most a koporsódban!

A puska már régen ott hevert a földön, s a bősz vitézből nem maradt egyéb, mint egy zokogó, remegő, kezeit tördelő ember, ki esdekelve siránkozott:

- Tudom, hogy megérdemlem én az akasztófát, de ne tegyék azt a gyalázatot az én tisztességes nemzetségemen, ugy is megöl engem a rácz vagy a horvát! Aztán ne hagyja el szegény árváimat, nagyságos asszonyom. Az a kis Willem olyan nagyon vézna, a Zoffeltye meg még járni sem tud.

- Hallgass, oktondi! - rivalt rá nagyanyám, a kukulát hirtelen könyező szemére huzva, - takarodjál haza s aludd ki magadat részeg himpellér. Hiszen most jut eszembe, hogy mióta meghimlőztél, süket vagy te mind a két füledre; majd magam átrándulok holnap hajnalban Szemesre és beszélek az őrnagytokkal; és most ti többiek «rechts um kehrt euch! - marsch! für König und Vaterland!»

«Hoch unserm König! Hoch unserm Vaterland!» hangzott lelkesülten a felvillanyzott nemzetőrök ajkairól, és «Hoch unserer Altmutter!» harsogott búcsúzóra minden ajkról és minden szivből.

- No, Klári, ez a te kedves néped befizetett az én szegény virágaimnak! - szólt Imre bácsi csendes gúnyos hangja.

- Hagyd el fiam, Imre! - felelt a nagymama könyeit törülve, - ki tudja, hány jön haza közülök, s a kik majd elmaradnak, azokat fel nem támaszthatjuk többé, mint a te virágaidat. Még ma átküldöm a Dunda czigányt, levelekkel Zichbe, Nágocsra és Ádándra, abból a sok üvegházból hamar helyreállitjuk a te károdat; - csak az egészségednek ne ártson a mérgelődés, édes gyermekem. Jer csak velem, majd besötétitem a vörös szobát, kis lányaim majd elaltatnak s mire felébredsz, készitek olyan finom franczia kompótot czukorba főtt ananászszal, s jégbe hűtöm, ahogy te szereted.

Igy állt a kukula minden baj, veszély és sorscsapás közt erőteljesen, győzelmesen, rendületlenül. Pedig fényes, lágy selyme sok nehéz gondot, kinos aggodalmat, gyötrő gondolatot takart.

Láttam keserves bubánatban anyánk koporsójára borulva, de csakhamar fölemelkedett ujra, s alóla felénk sugárzott könytől, szeretettől, áldástól ragyogva az a fényes szempár, életünk e kedves két vezércsillaga, felénk hangzott a jóságos, erőteljes hang, e szavakat mondva: «Nyugodj békén, egyetlen szülöttem! élni fogok, mig gyermekeidnek szükségük lesz rám!» s aztán még szólni akart valamit felőlünk, átadni akarta a drága koporsónak a mi búcsúcsókjainkat, végső istenhozzádunkat, de egy utolsó csók közben csak annyit tudott mondani: «Malvinád, Atalád!» s később határozottan állitotta, hogy e két névre oly derültté lett a kedves halott arcza, mint egy álmában mosolygó gyermeké, s mintegy önmagát vigasztalva, mindig azt szokta mondani: «Tudta a jó isten, hogy mit csinál, mikor én rám mérte azt a nagy csapást, szegény kis leányom ugy sem tudta volna elviselni az én halálomat: de mitévő is lett volna a világon az a harmat-gyenge kis teremtés én nálam nélkül!»

Csak egyetlen egyszer láttam a nagymama kukuláját végkép megtörve, megsemmisülve, mondhatnám halva, - de hála az égnek, ez csak tetszhalál volt.

A «braziliai korona», a «picziny kisasszony», mert én mig a nagymama élt, az maradtam asszony koromban is, némán, halványan, haldokolva feküdt ágyában.

Mintegy messze távolból s mindig távolabbról zavart hangok hatottak el hozzám, az élet elhaló moraja, földi bajok, szenvedélyek, fájdalmak előttem már-már értelmetlen zaja. Nővérem zokogása, férjem elkeseredett, Isten ellen zugolódó szavai, tanácskozó orvosok titokzatos, ünnepélyes, érthetetlen beszéde, s eközben valami halk dédelgetés, dudolgatás s egy gyenge siró gyermekhang, a legpiczinykébb kis kisasszonynak, az én gyermekemnek hangja. De mindez már nem hatott meg engem. Ugy éreztem, mintha valamely ár mind távolabb s távolabb sodorna, part vagy örvény felé, mindegy volt nekem, olyan érzéstelen,

erőtelen és fáradt voltam, oly jól esett igy akarat, hozzájárulás és ellenszegülés nélkül, aléltan, öntudatlan, mivel sem törődve, mit sem szeretve, bánva vagy kivánva, sodortatni, ragadtatni a megsemmisülés felé.

Egyik orvos azt mondta épen: «Csak bármi által egy kis ellenállásra, egy kis akaratmegfeszitésre, energiára lehetne ébreszteni, akkor még minden jót remélnék.»

- No, hiszen csak azt várd; - gondoltam magamban kárörvendő gúnymosolylyal, miközben erőtlen szemem akaratlanul, mint egy halotté, felnyilt, s bágyadt, tétova tekintetem valamely sajátságos, fényes, fekete tárgyra esett, mely mint egy nagy szárnyszegett madár, élet nélkül, elterülve hevert takarómon. A nagymama kukulája volt, de jó ég! minő állapotban! lankadtan, erőfogyottan, aléltan, megsemmisülve, meghalva! Soha nem láttam ennél szomorúbbat! Soha nem láttam a reménytelen gyötrelemnek ily megrázó képét! E látványra egész valómban megrendültem, s minden erőmet összeszedve, nagyra kinyitottam kereső szememet s megtaláltam a nagymamát; ott térdelt ágyam előtt, fejéről leesett a védő kukula, csodaszerű barna haja leomlott a földig, - soha nem látott zord, fenyegető kifejezéssel emelte fel arcát, azt a szép, nemes, jóságos arczot, melyet most ismerhetlenné tett a kétségbeesés, szeme elkeseredett szemrehányással tekintett ég felé, s görcsösen összeszoritott ajkai alig érthetőn rebegték: «Isten, te azt nem teheted, te azt nem teheted!»

Mind a két kezemmel megragadtam most a mentő kukulát, szorítva tartottam, belekapaszkodtam s éreztem, hogy már nem ragad többé az ár, hogy ezer édes kötelék, hogy ezer szeretett láncz fűz, csatol az élethez ismét, s hogy ujra hévvel, vágygyal, szeretettel birni óhajtom a földi lét búval, bajjal járó, ismert, megszokott fájó boldogságát. Jótékony életmelegség járta át tagjaimat, szívemet, lelkemet; élni akartam s tudtam, hogy élni fogok. Eszembe jutott gyermekem, férjem, nővérem, Marina dajkám, Norma kutyám, a nagy kert, a Csillagó, a vadvirágos mező, a csillagos ég és minden, a mit szeretek. Örömkiáltással akartam mindezt üdvözölni, de halkan csak ezt suttogtam: «Édes nagyanyám».

E szóra, mintha villanyütés érte volna, a nagymama felugrott, hirtelen, önkénytelen mozdulattal fejébe rántotta a feltámadt kukulát. Mindkét kezével visszaszoritva hatalmas mellébe a kitörő örömsikoltást, csak e két szót zokogta: «Braziliai koronám!» s aztán sirva, nevetve, imádkozva, istent áldva s önmagát kishitűségeért pirongatva, gyorsan, mint a gondolat, levette a forralóról a készen tartott tyuklevest, öntött belőle a régi kedves kis ibolyás csészémbe, kért, kinált, unszolt és megitatott, mint egy kis gyermeket, dédelgetett, csókolgatott, mint kicsi koromban, biztatott sok édes igérettel, hogy milyen jó piskóta tortát, milyen finom cukros perecet süt ő majd nekem, a mint a doktor megengedi, s hogy a nagy fehér cseresnyefához közel menni nem szabad ám senkinek, az egyik «árva gyermek» a kis Buger Jóska éjjel-nappal őrzi, mig én fel nem kelek, s hogy a «Cirmos» tehénnek mily gyönyörű zsemlyeszinű kis borja van, Ivánnak hivják, mert szent Iván napján született, majd felpántlikázzák s bevezetik hozzám ha erősebb leszek s hogy -

- Hja! hát mi igy vagyunk? - szólalt meg egyszerre egy örömtelt, kedélyes hang, s régi kedves orvosunk: a jó Mittler barátságos arca mosolygott felém.

- Ej, ej, - folytatá ujjával fenyegetve, - hát ugy meg kellett ijeszteni a vén Mittler bácsit? Ilyeneket kell nekem megérni, hiszen csak tegnap volt, hogy a Lotti babán eret vágtunk s mustár-kovászt kötöttünk torkára....

Oh, hiszen mindez csak «tegnap» volt! Hiszen szivem még most is sebesebben dobog e tegnap örömétől, bánatától!

De tegnaptól máig a hajnalból éjjel, a tavaszból tél lesz; tegnaptól máig népek, birodalmak, koronák vesznek el; tegnaptól máig meghalnak a nővérek, gyermekek és a nagymamák!

Pedig hogyan öleltük, hogyan tartottuk vissza karjainkkal, hogyan marasztaltuk forró könnyel, édes szóval, szivszakadt esdekléssel, imádsággal!

Megtört szeme még mindig áldva mosolygott, halvány ajka még mindig vigasztalt, a kukula még mindig ott volt a fején.

Most intett, hogy vegyem le. Én a kezébe adtam, s ő szeretetteljesen megsimogatta a régi hű barátot s gyengéden a takaróra helyezé.

Aztán megfogta a mi kezeinket, odatette áldott fejére s halkan suttogá: «Igy hagyjatok aludni, majd felőletek álmodom».

Most már tudjátok, hogy mi a «kukula», s e szó most már nem idegen, nem nevetséges többé előttetek.

Ugy-e előre megmondtam, hogy utójára majd még én nevetek, ha nevetni lehetne, mikor szemünk, szivünk csordultig van könnyel.

NYÁRÉJI ÁLOM.

I.
Helverson báróné szül. Óváry Mártha Rónay Adorjánnak.

Budai indóház, junius 14. reggel ½6-kor.

Megszöktem Adorján, megszöktem tőletek. Ott hagytam Darwint majmaival, Moleschottot borzasztó halhatatlanságával, mely kétségbeejtőbb a megsemmisülésnél, és mindenelőtt az ön fagyasztó tekintetét, istentagadó mosolyát.

Levegőt kell szivnom, tiszta, valódi, hamisitatlan levegőt, mely csak a harmatos fű, a lombos erdő s a vadvirágos rét leheletével vegyül; akarom hallani a kasza pengését, a kakukot, s azokat a kezdetleges, egyhangú, mélabús parasztnótákat, miket a nép a mezei tücsöktől vagy az őszibogártól tanult el.

Szántóföldeket akarok látni, áldott, reménydús szántóföldeket, s a köztük elnyuló, napsütötte országutat, mely elvezet - el a kéklő messzeségbe, - s rajta azokat a barnapiros arcú, ruganyos lépésü siető menyecskéket, izmos karjaikon letakart kosárral, s a mi ezekben a kosarakban van, megizlelni akarom azt a jóizü kaszás-levet, s azt a szivesen adott madárlátta barna kenyeret.

Falura, falura megyek, s tudja-e hová, Adorján? Fivéréhez, az én jó Pálomhoz s szeretett Reginámhoz, tehát haza, a kedves régi házba, hol Reginával együtt éltük át mesésen szép gyermekéveinket, imádott nagyanyánknál, kinek unokái közül mi ketten voltunk kiválasztott kedvencei. Haza tehát, haza, a rég nélkülözött kedves otthonba, s ha majd künn leszek ujra a szabadban, hegyen-völgyön túl, ha meglátom ujra azt a bájos tündért, bűvös kék tükrével a Balatont, s felém intenek azok a délibábszerü ködfátyolos bércek, s aztán beérek az ismert kis faluba, s az a sok szőke fejű gyermek csengő hangon elkiáltja: «Dicsértessék az Ur Jézus Krisztus»; akkor én is szivdobogva, ujjongva velük kiáltom, akkor én is velük gyermekké leszek s enyim lesz ujra a mennyeknek országa.

Ha én most az ön arcát láthatnám Adorján! Nevet-e vagy komolyan aggódik miattam?

Tudja-e, hogy Bettim is már hajlandó volt orvosért küldeni, midőn ma hajnal előtt felköltöttem s lázas sietséggel kiáltottam rá: «Falura megyünk Rónayékhoz! a hét órai vonattal indulunk, siess a csomagolással. Válaszd legegyszerübb ruháimat, három fehér pongyolát, három moll ruhát szines szalagokkal, s még egy szürke öltözéket esős napokra, de kék szalagcsokrokkal, hogy a felleg mögött ott legyen a kék ég gondolata.» Mit szól toilette-jeimhez Adorján? Hiába ölti a legsikerültebb Mephistó-arcot, nem látom, Dieu merci - nem látom.

Hát még olvasmányom! a biblia, Himfy szerelme, Virágregék, Kleist «Tavasza» és Schulze «Elbűvölt rózsája»!

Az ön számára pedig hátrahagyom Bacot, Machiavellit, La Rochefoucauld-t. Végrendeletileg önre hagyom továbbá minden tudományomat, és ezt a nagy várost cifra népségével, s az egész állatkertet khinai és indus tyukjaival s minden külországi szörnyetegeivel; én ezek helyett kedves, ismert, ó-divatú baromfiban gyönyörködöm majd, zöld mezőn legelő csendes kedélyü fehér teheneket látok, s csak napsugaraktól, illattól, szerelemtől leszek körülvéve.

Erdő hűsében gyöngyvirágot szedni, holdvilágnál furulyaszót hallgatni, elmerengni, álmodozni, ábrándozni akarok még egyszer, és mindezt a nélkül, hogy az ön gúnykacaját hallanám!

Isten önnel édes Adorján - a viszontlátásig, ha álmom véget ér...

Mártha.

II.

Sz..., junius 28.

Hasztalan minden, és én látom, hogy öntől nem szabadulhatok soha! Megszöktem, köd előttem, köd utánam - eltüntem!... három napig napsugárban fürödtem, harmatot ittam, röpkedtem, csicseregtem, kéjelegtem, fénytől, daltól, illattól részegültem, egyszóval ugy éltem, mint kolibri az őserdőben, s ime az első esős nap gonosz géniuszom hatalmába űzött ujra. Még csak ma hajnalban is én ébresztettem föl a pacsirtát s napkeltekor már visszafelé jöttem a mezőrül, kipirúlva, harmatosan, lihegve a vadvirágok terhe alatt; egy egész kis virágos rétet cipeltem haza, mit a méhek oly bátran körülzsongtak, mintha észre sem vennék, hogy én is ott vagyok a virágok között. Futva, lelkendezve, kacagva rohantam az istállók felé, - féltem, hogy elmulasztom a fejés idejét, - ott aztán lankadtan dőltem a felhalmozott friss, hűvös lóhere, a virágokat magam körül elhelyeztem, s epedve nyujtottam mindkét kezemet Betti felé, ki már hozta első reggelimet óriás pohárban, az édes, habzó, lágymeleg tejet.

És ilyen reggel után ki hitte volna, hogy én e napon még szárnyaszegetten, mint egy átázott lepke, dideregve üljek szobám legsötétebb zugában, s végre egy rengeteg karosszékbe temetve, cashmir sálokba burkolva egy csésze thea mellett önre gondoljak!

Hja!

> «Mit des Geschickes Mächten
> Ist kein ew'ger Bund zu flechten,
> Und das Unglück schreitet schnell.»

Mindez olyan rögtön, minden előjel nélkül jött. Délután a nap igen gyanus módon felhő mögé rejtőzött, mintha látatlanúl valami csinyt akarna elkövetni; erre a Balaton rögtön elsápadt, de kezdetben csak lágy sóhajtással esdő kérdést susogva, később panaszkodva, nyögve, zokogva, végre kétségbeesett vad kacajba, őrjöngő jajgatásba törve ki, s felülről azonnal jött a felelet villámlásban, mennydörgésben, felhőszakadásban. Mi pedig, t. i. a méhek, a pillangók, a madarak és én, ijedten menekültünk. Az én jó Reginám egész háznépével ide-oda futkosott, s kiabálva iparkodtak összeszedni a gyermekeket, csirkéket, kis pulykákat s apró libácskákat, én pedig elhagyatva, elfeledve az átalános pusztulásban, szobámba vonultam, s a mint aztán ott ültem a hideg kandallónál, egyszerre csak azon vettem észre magamat, hogy honvágy lepett meg, előttem volt a kedves kis kék boudoir virágasztalaival s alacsony támlányaival, s aztán thea-estéinkre gondoltam, s rögtön olyan sovárgó vágy kapott meg egy csésze illatozó, párolgó thea után, hogy alig vártam, mig Betti elkésziti, de egyszersmind iróeszközt is hozattam, mert hát csak meg kell vallanom, az előbb a kék boudoirban a támlányok s virágasztalok közt ön is ott volt Adorján, kijózanult, unatkozó arcával, légvárakat rontó mosolyával, bénitó közönyösségével s mindama szép tulajdonokkal végre, melyek miatt ön életszükségeim közé tartozik; mert ugy, miként a gourmand nem nélkülözheti a kaviárt, az osztrigát s a tengeri pókot, ugy nem nélkülözhetem én az ön gúnyolódásait, gáncsoskodásait, udvariatlanságát, egyszóval önt egész kiállhatatlanságával. - Ez szellemi inyencségem büntetése.

De ha már én nem szabadulhatok öntül, hát én is üldözni fogom önt, kérlelhetlenül üldözni leveleimmel; csendes magányát belármázom, a falu, erdő, mező s berek sokféle szép s nem szép hangjaival; pedáns rendü szobáját teleszórom szines kavicscsal, fényes kagylóval, kakukfűvel, pipitérrel s búzavirággal, mindazzal, mit ön szemétnek s gaznak nevez; kényszeriteni fogom önt, tüskén-bokron keresztül bebarangolni velem az egész tájat, kicsi lélekvesztőn, életveszély közt csónakázni velem holdvilágnál. Együtt fogunk baromfit etetni, birkát sózni, édes tejet inni, hasztalan minden orrfintorgatása, ellenszegülése, akarva nem akarva át kell élnie velem az egész idylt, ezt az egész mezei költeményt.

De, hogy semmit sem engedjek el, kezdjük megérkezésemnél. Utazásomról nem sokat mondhatok, az olyan volt, mint egy álom. A szemeim előtt elvonuló tájak olyan benyomást tettek rám, mintha képeskönyvet nézegetnék, nem hittem valódiságukban, minden érzékemmel kellett előbb meggyőződnöm, hogy nem egy bájos panoráma, nem valami művészi díszitmény az a mit látok, s hogy mindez tele van lüktető élettel, keringő nedvvel, termő, fejlesztő erővel.

Évek óta nem hagytam el a fővárost, ugy jártam, mint az egyszeri szultán Sherezádéval, és ön volt az én Sherezádom, kit bizonyára jobb lett volna idejekorán kivégeztetnem, mert nem igazgyöngytől s drágakövektől fénylő tündérregéket mondott ön nekem, hanem hozott rémséges hierogliphekben irt könyveket, s megtanitott sötét értelmükre, megmutatta a napban a foltokat, a vizben a férgeket, elmondta, hogy a színek pompája csupa csalódás, s hogy a gyémánt nem egyéb, mint szén. Megmagyarázta, hogy véremben mennyi a fehérnye, a zsírrész s a cukor, hogy végre is ugy éreztem magamat, mint valamely angol pudding, s az a sok mész, vas és phosphor szinte mart, szurt és égetett. - Hát még később, midőn a majmokat, kängurokat, denevéreket s egyéb kecses lényeket bemutatta, mint legközelebbi rokonaimat, s bebizonyitá, hogy még önmagamon is nagyon könnyen föllelhetem a hosszú, hegyes fülek, kiálló agyarak, uszó hártyák s más kellemes dolgok maradványait, mire aztán csakugyan inkább szerettem volna, mint ép egészséges vérü majom, valamely őserdőben ágról-ágra vígan ugrándozni, nem tépelődve azon, hogy mi voltam s mivé leszek, nem birva sem a létezés, sem a megsemmisülés tudatával, élvezni az életet s nem félni a halált, mely eljönne rám is csendesen a természet rendje szerint, ugy mint eljő a fűre és rovarra, a virágra és pillangóra. Kételkedtem, hogy valóban tökéletesedés volt-e az, midőn az állat emberré fejlődött, nem-e inkább elfajzás, túltengés, azonos az állatvilágban azzal, mit a növényeknél üszögnek nevezünk. Nem valamely vérszegény, búkóros, ideggyenge gorillától vette-e eredetét az első ember? S a mit észnek nevezünk, talán egy nemzedékről nemzedékre szálló kórjelenség csupán, öröklött hagymáz, krónikussá vált agylob.

Végre is szökés által szabadulhattam csak. Szárnyakat kivántam magamnak, félve tekintettem visszafelé, hogy nem követnek-e a sötét szellemek, s csak akkor nyugodtam meg, akkor hittem menekülésemben, midőn végre a b...i állomásnál kiszállva, egyszerre erős karok meleg ölelését érzém, egy ismert jóságos hang nevemen szólitott s előttem láttam Rónay Pál kedves, szép, viruló arcát, derült mosolyával. Kezdetben nem tudtam szólni, oda borultam jó, meleg szivére, zokogva, kacagva, mint egy bohó gyermek, «Pál, kedves Pál» - kiáltottam végre, - «vigy el engem haza Reginához a régi házba»... itt hangom ujra elakadt s könyeim ujra megeredtek. Pál csillapitólag simogatta hajamat, s mosolyogva mondá: «nekem ugyan most már orvosom kérlelhetlen rendelete szerint Karlsbad felé kellene utaznom, most azonban mindenelőtt hazaviszem a tékozló gyermeket s borjut vágatok tiszteletére.»

Könyeim már fölszáradtak, mint a nyári eső, s nevetve kiálték: «téged Karlsbadba küldeni Pál! - de hát mi lesz belőled, ha attól a kicsi kis epétől is megfosztanak, mivel eddig talán birtál? - lehetsz-e te még szelidebb, nyugodtabb és derültebb? éppen ugy ráfoghatnák a felhőtlen kék égre, hogy májbajban szenved, mint te rád. Várj csak, majd beszélek én doktoroddal!»

- És ő megmondja majd neked kis Márthám, hogy a mult télen némelykor mogorva voltam, mint ott künn a hózivatar; a gyermekek lármája türelmetlenné tett, s a cselédek felharagitottak. Erre aztán az egész ház megrémült, a kis leányok sarokba huzódtak, mint az elriasztott madarak, öreg Jánosom fejét csóválta, Regina pedig az orvossal suttogott, s mindennek az lett a vége, hogy én ma, vagyis most már holnap Karlsbadba indulok, s téged valóban az isten küldött Reginám vigasztalására, mert ez nyolc év óta első elválásunk. Most azonban mondd meg csak te örökös gyermek, ha engem nem fenyegetne egy jövőben rejlő májbaj sejtelme, ha

nem küldenének Karlsbadba, s most nem volnék itt kocsival, lóval, hogyan jutnál te haza Sz...-re?

Erre aztán mindketten hazáig kacagtunk, mig a régi udvar, régi ház láttára ujra jött egy áprilisi felhő s az én szemem ujra könybe borult.

S aztán ott pihentem Reginám keblén némán, boldogan, mint egy fészekre tért madár; sírva öleltem meg egy pár régi cselédet, megszoritottam a vén Rajna barátságosan felém nyujtott bozontos nagy kezét, s végre ott ültem a szőnyegen, egy gyermek karomon, egy az ölemben, a harmadik éppen vállaimra kapaszkodva föl, s bámulva, elbűvölve néztem ezeket a kis csodákat, jobbra-balra forditottam őket, vizsgáltam ezeket a cukorsüteményhez hasonló kis kezeket, lábakat, a bohó fitos orrocskákat, rózsás kis füleket s azokat a nagy, kiváncsi, kérdező szemeket, melyek ugy mosolyogtak, ugy kékültek felém, mint megannyi kék ég, és ez a sok puha kar mind engem ölelt, ez a sok bársony kacsócska mind engem simogatott, s én ugy ültem ott köztük, mint egy zöld szemü cica, s hagytam magamat simogatni, s szinte kedvem lett volna kissé dorombolni. Mikor aztán kijelentettem, hogy nem elég ám a cirógatás, hanem hát adjanak most már egy kis tejet is, volt akkor ujjongás, tombolás, ugrándozás! rohantak a tejért, megitattak, leöntöztek, és milyen jól esett mindez, és milyen az az otthoni tej! édes az, mint az anyatej, s illatos, mint a szülőföldi mezők! Szobámat most is ugy találtam, mint leánykoromban volt, s a hogy utolsó ittlétemkor hagytam. Ön ismeri e bájos kis szobát, a «Mártha szobáját», mint itt nevezik. Hét év előtt, midőn férjem halála után özvegységem első évét itt töltöttem, sokszor együtt ültünk e szobácskában, csendesen, némán, de megértve egymás hallgatását. Ön tudta, hogy nem akarom szavakkal elárulni ön előtt indokolhatlan fájdalmamat, és én is tudtam, hogy ön nem akar vigasztalni ott, hol nem találja szükségesnek a vigasztalást. Mindketten tévedtünk. Nincs ok nélküli fájdalom, s nagyságát nem az ok minősége határozza meg, a legsilányabb fegyver is ejthet mély sebet, s aztán ha, sirunk, rendesen önmagunkat siratjuk leginkább. De önnek sem volt igaza, mert minden fájdalom, bármi okozta is, vigasztalást igényel, s a valódi részvét, kérdés nélkül nyujtja balzsamát.

Ön, ki gyermekkorom óta ismer, ki állitólag nem hisz barátságban, de e szomoru nézetét önmaga cáfolja meg irántam való néma, de változatlan barátsága által, ön e barátság hallgatag s mégis oly jótékony vigaszával mellettem állt, midőn számomra is eljött a gyötrelem ideje s elközelegtek az esztendők, melyekről azt mondjuk: nem tetszenek nekem. Ön ismerte férjemet, átélte velünk együttlétünk szomorú éveit, azt a kínos négy évet, melynek vigasztalan sivatagján első szerelmem tündérálma elenyészett, ellebbent, mint a délibáb, s én ott maradtam fáradtan, haldokolva, mint a forró homokban elhaló patak, előttem a végtelen, reménytelen pusztaság. Már az első évben meggyőződtem, hogy férjem nem szeret, soha nem szeretett, neki nem voltak érzései, csak hangulatai. Nem szeretett senkit és semmit, de voltak különféle szenvedélyei, ugymint vadászat, kártyajáték, lóverseny stb., s felváltva hol egyik, hol másik uralkodott fölötte. Az ily, időnként fölmerülő szenvedélyekhez tartozott a ritkaságok gyüjtése is. Sokszor gondoltam, hogy engem is megszerzett, mint valami ritka madarat, vagy ékszert, mit aztán csinos kalitkába, vagy egyéb csecsebecse közé az étagér-re elhelyezve, épp oly kevéssé gondolt többé rám, mint arra a többi szegény, szép arany, ezüst s gyöngyház holmira, mik elfeledve hányódtak szobáiban.

Kezdetben, ily váratlanul megtámadva életem legelső s legnagyobb fájdalmától, nem tudtam tűrni, könyeztem, panaszkodtam, szemrehányást tettem, hiszen, a legmeglepőbb, leghihetlenebb dolog történt velem, mellőztettem, nem szerettetém.

Eddig mindenki bálványozott, nem volt olyan komoly, mogorva arc a faluban, mely látásomra ne mosolygott volna, soha nem sértett senki, soha nem bántott semmi, s tizenhat tavaszom fényén s illatárján áttekintve, ugy tünt föl előttem az élet, mint egy tündérrege, melynek én vagyok Tündér Ilonája.

Könyeimre, szemrehányásaimra sokáig tréfa s kacagás, utóbb gúnyolódás s végre - de csak egyszer - durvaság volt a felelet.

E perctől kezdve elnémultam; szenvedtem még, de nem szerettem többé. Hallgatva, köny és remény nélkül éltem le azután napjaimat halálszerü fásultságban, mely végre is megölt volna, ha egy nagy, megrázkódtató fájdalom ki nem ragad belőle. Elvesztettem nagyanyámat. Óh nagyanyám! sohasem fogom kimondani e szót, hogy ne folynának ujra könyeim, hogy ne érezném ujra veszteségem gyógyithatlan keserüségét. - Az anyákkal ugy vagyunk, mint a levegővel, a világossággal, csak megfosztva tőlük, tudjuk meg, mily áldást birunk bennök.

Évekig sirattam nagyanyámat, heves, szivszaggató fájdalommal, s gyászolni fogom őt mindaddig, mig én is ott nem pihenek mellette, a tágas, hűvös sirboltban, mely számomra elvesztette borzadályait, mióta ő is benne alszik, s melyre most, mint csöndes, biztos otthonomra gondolok, hová édes lesz nyugalomra térni.

Én viseltem gyászomat, férjem pedig folytatta utját az örvény felé. Még tegnap a hazáért lángolt, azaz sarkantyut kötött, tollat tűzött, dühöngött és a németet huncfutnak nevezte, ma már szinésznőért rajongott, s holnap szintoly hévvel valamely vadászebért.

A régi történet volt, mely egy uzsorás szobájában veszi kezdetét s játékbarlangban ér véget.

Mikor egy napon Regina, Pál és ön váratlanul beléptek hozzám, Reginám szó nélkül karjai közé szoritott, Pál fejemre tette kezét, mintha védeni akarna, ön pedig mindkét kezemet erősen szoritva tartá, akkor, és mielőtt szóltak volna, tudtam, hogy ő meghalt. Ön szokott nyugalmával elmondta, hogy Homburgban egy izgalomban töltött éj után, szivszélhűdés érte, s hogy ő, az orvosok állitása szerint, már rég szivbajban szenvedett. Ezt mondta nekem mindenki, s meg is maradtak mindég ez állitásnál, én azonban tudom, hogy ő maga vetett véget életének, meghalt kétségbeesve, egyedül.

Oh milyen nagy hatalom a halál! Mivé lesz minden önérzetünk, büszkeségünk, hiuságunk, minden sértett érzés, minden legjogosultabb vád néma méltósága előtt!

Bármit vétett életében ellenünk a halott, ha egykor közel állt szivünkhöz, koporsójánál nem állhatunk önvád nélkül soha, ott mindég van valami megbánni valónk, valami, mit jóvá tenni szeretnénk, s a mire az a bezárt koporsó azt feleli - «késő!»

A gyászév letelte után visszatértem a fővárosba, de nem a társaságba. Olyan otthontalannak éreztem magamat künn a nagyvilágban. Elmaradtam az emberek szokásaitól, érdekeitől, nem tudtam nyelvükön beszélni, s olyan idegen voltam köztük, mint valamely holdlakó.

Mindenelőtt nyugalomra volt szükségem, befontam magamat, mint a selyembogár, pihentem édesen, hosszasan, éveken át. Reginát sem látogattam meg, önző és gyáva voltam, kerültem a visszaemlékezést.

Ön mindezt beteges érzelgésnek nevezte, s hogy kigyógyitson, elhozta nekem borzalmas tudományát, és én aztán megértettem, hogy mért olyan fagyasztó az ön tekintete, szemei mindenütt és mindenben az «ős semmit» látják, s mindig a végeredmény lebeg előttük - az enyészet.

A gyógyszer talán rosszabb volt a betegségnél, szerencsére azonban a gyógyitás nem sikerült tökéletesen. Eszem megadta magát, s mind az öt érzékem meggyőződött szavainak valóságáról, de ama csodaszerü titkos hatodik érzék, mely önnél hiányzik, de mellyel mi vándormadarak - a gólya, a fecske és én - birunk, s mely nekünk egy más, egy szebb hazáról beszél, ez nem hajolt meg az ön tudománya előtt, s hol ön lázas, sovárgó kérdéseimre néma vállvonással felelt csupán, ez oda mutatott az örök rejtélyre, az ismeretlen, megfoghatatlan végtelenre, s azt mondta - «ott az isten».

Ah ön rut, gonosz démon, hallom kacagását; hallom, a mint mondja «quel raisonnement!» - asszony ő is, mint a többi.

Asszony!!? nem, még annál is bohóbb, lengébb, ingatagabb! ha most látna! Betti éppen kinyitotta szobám ablakait, s beomlik hozzám a hűvös lég, az esőillat s a lenyugvó nap sugara, mely szelid esdekléssel simul a Balaton zajló, hullámzó keblére. «Kishitü!» - mondja, - de a Balaton nem tud kibékülni, csak sóhajt, csak zokog: «megbántottál, megbántottál!»

Erre a nap fellángol, s végső sugarával fényes szivárványt varázsol a távozó felhőre. «Soha többé!» - szól édes biztatással, ezer aranyos igérettel.

Hogy hazudik a kópé! de hát nem akar lemenni kedvese haragja fölött, s ez szép tőle.

S én mind ennél itt bent a szűk szobában hat hosszú órát töltök az iróasztalnál! Emelkednek is már szárnyaim, s bizonyára az ablakon repülök ki, ha Betti meg nem ragad, s nem boritja rám és minden költészetemre az élet legrutabb prózáját - az esőköpenyt.

Mártha.

III.

Junius 29-én.

Falun ébredni, születésünk helyén, hajnalban, madárcsicsergésre, az otthonlét édes érzetével!

Ilyenek voltak gyermekkorom hajnalai, s már egy ilyen ébredésért is érdemes volt születni, s ha megkérdezve lennénk, szabad akaratból is elfogadhatnók az életet, minden kisebb-nagyobb bajával, egy ily édes ébredésért.

Igy ébredtem ittlétem első reggelén; ablakaimat, melyek a kertre nyilnak, kinyitottam, s belebbent hozzám a friss hajnali szellő, mely már megfürdött a Balaton hullámaiban, hársvirágok illatában, s hizelegve lengette most ágyam fehér függönyeit, és én mozdulatlanul, megigézve, elbűvölve hagytam rám ömleni az otthoni szellőt, az ismert édes illatárt, az emlékek özönét.

Az ablak alól halk léptek, suttogó hangok, edények s kanalak csörrenésének zaja hatott be hozzám. A kertben kávéra teritenek! Kávé! egy másodperc alatt künn voltam az ágyból. A jéghideg patakviz, tudja, az ugynevezett «kis kút» vize, mely kertünkben fakad, csodákat művelt, virultam és pirultam, mint a rózsa, tengerzöld szemeim megkékültek, mint a Balaton jó időben, szomorú barna hajam visszanyerte sajátszerü arany fényét, ajkam a régi mosolyt, s egész lényem a régi, sugárzó jókedv kifejezését.

Szerencse, hogy ön nem látott e percben, ön, ki annyit kigúnyolt «örökös ifjuságom» miatt, ki annyit zsémbeskedett velem, hogy vénasszony létemre olyan vagyok, s ugy viselem magamat, mint gyermek; ha ön most látott volna, a mint fehér pongyolámban a tükör előtt álltam és - oh ezt csak is tizennyolc mértföldnyi távolságban öntől, merem tenni s bevallani - búzavirágot tűztem hajam közé, s később a kertben a kávéasztalnál miként gyönyörködtem fokozatosan színében, illatában s izében a kedves italnak, akkor ujra és ujra elmondhatta volna felőlem «hiu, kacér s nyalánk, valóságos macskatermészet!»

Oh te áldott, ruganyos, szívós macskatermészet, mely megengeded nekem, hogy ismét oly édesen ébredjek, oly gyermeteg örömmel mosolyogjak a kelő nap elé, mintha még tizenöt esztendős volnék, s mintha az akkor és most között nem emelkednék két sirhalom, melyekben a gyermek boldogsága, s az ifju leány álma temetve van.

Ismét igaza van önnek, hogy az én mosolyom mögött mindég ott rejlik a köny! ugy volt az ittlétem első napján, és az valóságos áprilisi nap volt, eső és napfény felváltva, vagy együtt mind a kettő, s ezt a napot, tudom, hogy megemlegeti az egész ház népe, hogy gyötörtem valamennyit, állatokat, cselédeket, gyermekeket, de leginkább szegény Reginámat, kit reggeltől estig minden lépten-nyomon követtem, s ostromoltam ezer bohó kérdéssel, öleléssel, elérzékenyüléssel. A«vörös szobában» nagypapa életnagyságu arcképe előtt székre álltam föl, mint gyermekkoromban, s megcsókoltam hősies szép szemét, mely most is ugy követett tekintetével mindenhová, mint a régi időben.

Az ebédlőben is kellett egy kicsit sirni, s oda borulni a régi jó «pohárszékre», a kertben pedig meg kellett ölelni a vén szomorufűzfát a «kis kut» mellett, felkeresni a kis völgyet, hogy megvannak-e még a vadrózsa, földi szeder bokrai, és felmenni a dombtetőre, hogy ellátni-e még messze a Balatonon túl, a kéklő távolságban emelkedő hegyekre, melyeken az ifju leány szeme annyi édes, titkos, névtelen vágygyal pihent; «ott azokon túl, ott a boldogság» gondolám akkor; pedig dehogy ott volt, szivemben volt, ártatlan, bizalmas, hivő gyermekszivemben, melynek még nem volt akkor sem vesztesége, sem követelése, mely még nem ismert vádat sem önmaga, sem mások ellen, s még nem tanulta meg siratni a multat s félni a jövőt. Oh gyermeksziv álomszerü boldogságoddal, üdvöd mért oly öntudatlan, s mért nem ismered addig, mig birod!

Igy töltöttem az első napot, közben-közben kergetve a gyermekeket, csirkéket, libákat, s torkoskodva kamarában, pincében, kertben, mindenből a mi megehető.

Délután, mikor végképp kimerűlve a «vörös szoba» egyik óriás bőr-zselyeszékébe temetkeztem, mellettem kis asztalon zöld levél-alakú tányérkán megcukrozott s édes tejfellel megöntözött eper, kezemben Schulze «Elbűvölt rózsája», hogy e bájos költemény andalitó, zeneszerü költészeténél megpihenjen izgatott kedélyem, s végre, hogy minden élvezet együtt legyen, Betti könnyü kezével kibontott hajamat simogatta inkább, mint fésülte, egyszerre künn a folyosón hangokat, lépteket hallok, s mielőtt kényelmes helyzetemből felemelkedtem volna, hirtelen kinyilt az ajtó, s Reginától s a lármázó gyermekseregtől kisérve belépett egy egész kis társaság; én azonban csak a jó Antal bácsi kedves, szép öreg arcát láttam, s örömkiáltással repültem karjai közé; én őt, mióta emlékezni tudok, minden találkozásnál megöleltem, és ő a felett mindenkor ujra zavarba jött, pedig férjhez menetelemig naponkint együtt voltunk. Ő, a kedves mélytudományú öreg, kedveltette meg velem a tudományt, a klasszikus költészetet, a komolyabb olvasmányt. Ő iparkodott nálam helyrehozni a felületes női nevelés hiányait, s szeretett képét emlékemben mindég ama csillagos esték szelid csillagfénye fogja körül, melyeken ő nekünk kifogyhatatlan türelemmel, órákig mesélt a tejutról, a ragyogó esthajnal-csillagról, a csodás Saturnusról. Oh te kedves, áldott öreg barátom, dehogy nem borulok oda jóságos kebledre, s könyes szemem gyönyörködve nézi, miként küzd a zavar, a megilletődés, a szeretet és tartózkodás szelid szivedben? Egyedül ő maradt meg a régi komposzesszorok közül; hol vannak a többiek! Az öregek eltemetve, az ifjabbak elhagyva az ősi fészket, elszéledve a nagyvilágba. Csak Antal bácsi most is mindenben a régi, most is csak a tudománynak él, s Horáciusa társaságában meglehetős közönnyel veszi a vizáradást, vagy a szárazságot, a késői fagyot vagy jégverést. Öreg ispánja gazdálkodik a hogy tud, ő pedig gyönge szemeit most sem kimélve, éjjel-nappal olvas, tanulmányoz, s forditja Phädrus meséit, és e bámulandó tudománynyal biró valódi bölcs most is oly szerény, együgyü és gyermeteg, mint ama kisdedek, kikről a megváltó mondá, hogy övék a mennyeknek országa. Vele volt leánya a «kis Lidia», ki most azonban oly nagy és erős, hogy meg sem ismertem volna, s vele volt unokaöcscse is, egyetlen fivérének árván maradt gyermeke, kit nyolc év előtt magához fogadott s atyailag szeret, ámbár kissé meggyül vele a baja.

Hallottam már Reginától, hogy a két fiatalt egymásnak szánta a kedves öreg, s ez fokozta az érdekeltséget, mit a különben is érdekes két jelenség ébresztett bennem. Mindkettő szokatlanúl nagy, erőteljes s hatalmas szépségü alak; ilyenek lehettek Hermann és Dorothea; csakhogy a viruló, életdús, ép kedélyü Hermann előtt bizonyára, örökre ismeretlen maradt a világfájdalom, a kijózanult darwinizmusnak, a blazirtság megvető lenézésének az a sajátságos vegyülete, mely Urváry Lóránd csodásan szép arcát megfosztá az ifju kor üde, tavaszi bájától. Nem az éjsötét haj, hanem a tömött fekete szemöld vetettek árnyat ez arcra; sötét volt ennek egész jellege, sötét az a mély, izzó, elrejtett tűz, mely e szemekben égett, sötét még a mosoly is, mely néha lidércfényként tévelygett e vérpiros, érzéki ajkakon.

Lidia aranyhajú, nefelejts szemü, liliomfehér s rózsás volt, mint Dorothea; csakhogy annak tetterős elevensége helyett élő márványszobor; aztán mindebből az aranyból, nefelejtsből, liliom s rózsából kissé sok is volt, ugy hogy ha az a telt arc nem lett volna olyan üde és átlátszó, azok az izmos kezek nem olyan vakitón fehérek, ha a kissé nagy száj nem oly rózsás, s ez egész hatalmas nem oly öszhangzatos arányú, mint az ódon szobrászat egy remekműve, akkor az ember kissé sokalhatta volna az egészet; igy azonban bámulni kellett, s én liliput-voltom érzetében egészen megsemmisültem mellette; midőn megöleltem, ugy tünhettem föl, mint ruhájának valamely díszitménye, s megvallom, kissé tartottam is, hogy óraláncára füz a többi apró csecsebecse közé.

Volt azonban a gyönyörü arcon, melyen egy egész tavasz egyesülni látszott, valami megdöbbentő s elszomoritó. Megkövült szépségén hiányzott az ifjuság ezer édes reményének, sejtelmének, kérdéseinek s várakozásainak bájos kifejezése. E szemek nem vártak s nem kérdeztek az élettől már semmit, mintha már látták s tudták volna a mi következni fog, oly nyugodt resignációval néztek a jövő elé; hiányoztak belőlük a megoldásra váró rejtélyek, az alig sejtett titkok, a felfedezetlen világok; minden tudva, rendezve, számbavéve s leltározva volt ott; s mindez e fiatal, üde arcon oly szomoru benyomást tett rám, mint egy himporától megfosztott lepke.

Óh szép ifjuság! csodás bűbájod mért csak tudatlanságodban, balgaságaidban, esztelenségedben rejlik, s a tudás mért rabolja el minden zománcodat?

E két meglepően szép ifju lény tehát nem tett kellemes benyomást. Nagyon hallgatag is volt mind a kettő. Lidia hallgatott, mint a szobrok hallgatnak, Loránd néma volt, mint egy pihenő vulkán. Félretett «Elbűvölt rózsámat» felvette s olvasni kezdte, a gúnymosoly ajkain mindég lenézőbbé s megvetőbbé lett, végre ékszerhez hasonló szép kis könyvemet egy heves mozdulattal az asztalra dobta s kitört:

- Valóságos kintorna, mintha csak az örökös «Linda» vagy «Norma» dallamokat hallanám, egész lágy, édeskés, behizelgő unalmasságukban, inkább a Sahara sivatagja égő homokjával, öldöklő számumával, mint ez a sok émelyitő virágillat, csergedező patak és suttogó zephir, s aztán ez az unalmas, könnyen nyert boldogság, mely egy kis gitározásért mindjárt egy egész édent nyujt; hol itt a dissonancia, melynek öszhangba olvadása után sóvárognánk, hol a küzdelem, mely győzelmet vagy halált kiván, hol a vihar, mely után édes a pihenés!

- Pihenés, - szóltam hirtelen - volna-e olyan vihar, mely után ön megpihenni vágynék? Volna-e győzelem, mely után ne kivánna uj küzdelmet? S hol a művész, ki az ön kedélyének dissonánciáit öszhangba olvasztaná?

A meggondolatlan szavak elhangzottak visszahozhatlanúl, s hiába volt minden megbánásom. Loránd rám nézett sötét lángu szemeivel, végre kellemes mozdulattal hátravetve s megrázva fejét, hogy éjszin haját elháritsa homlokáról, futó mosoly, mint egy hulló csillag, vonúlt át sötét arcán s kérdezé:

«Honnan ismeri nagysád az én kedélyem dissonánciáit!»

Bizony erre nehéz volt a felelet, de hát egy nőnek s kivált Márthának ezer eszköze van ily zavarokból menekülni. Felvettem tehát «Elbűvölt rózsámat», s megsimogatva aranyozott selyem kötését - mondám- «feleljen helyettem e szegény, félredobott rózsa; tudja-e ön, hogy ez az én elkényeztetett kegyencem, s megszokta, hogy mindég gyöngéd kézzel s szeretettel nyuljanak hozzá. Én - folytatám Antal bácsihoz fordulva, mert véget akartam vetni e párbeszédnek - én e kegyeletet élettelen tárgyak iránt édes jó nagyanyámtól tanultam, ő, ki ugy tekinté a falu népét, mint gyermekeit, ki odaültette a szegény jobbágyot kávéasztalához, szivélyesen mondva neki; «nehezen bánsz te azzal a kis kávés kanállal fiam, fogd csak azt a csészét s idd ki kávédat egész kényelemben». Ő e tekintetben annyira arisztokratikus érzésü volt, hogy ha valamely ruhadarabját cselédjeinek átnyujtá, mindég hozzá tevé a figyelmeztetést: «de aztán tisztelettel s figyelemmel nyuljatok hozzá, mintha saját személyemet érintenétek.»

Ezután a beszéd más tárgyakra tért át, s vitánk félbe szakadt. A búcsuzásnál azonban, midőn Lorándnak kezemet nyujtám, ő ezt egy percig kezében tartva, halk, csaknem kérő hangon mondá: «nem tudtam, hogy a könyv öné!»

Igy végződött e nap, s én a vacsoránál, éppen mint gyermekkoromban, nagy izgalom után elaludtam, s Reginának és Bettinek volt dolga, mig lefektetni tudtak, - és hogyan aludtam! otthon aludni - a következő nap örömének édes előérzetével. Álmaimban megjelent e sok szép ember- s gyermekarc, s összeolvadt a Balatonvidék bájával, a nyár pompájával s az otthonlét boldog érzetével, s mindezt a visszaálmodott gyermekkor élvezetképességével élvezém.

De ugyhiszem, levelem most éppen elég hosszu, hogy önnek egy egész heti olvasmányul szolgáljon édes Adorján. De tudja-e, hogy ön is irhatna már; levelemből láthatja, mennyire szükségem van bűvös, józan, csillapitó soraira.

Mártha.

IV.

Julius 10-én.

Ha ön még él, ha csak annyira is él, mint eddig élt, akkor bocsánatomra nem számithat, csakis halála mentheti ki hallgatását! Regina hiába mentegeti önt! ő még most sem gyógyult ki rögeszméjéből, hogy az isten minket - engemet és önt - hahaha!! - egymásnak teremtett, s még most is a legköltőibb hasonlatokkal bizonyitja állitását. Beszél csillagról és éjszakáról, felhőrül és szivárványról, s nem látja át, hogy mindég tévedni fog, mig önre vonatkozó hasonlatait fenn a magasban keresi. A mely kedélynek sohasem volt sem nappala, sem kék ege, annak éjszakája s felhői sem lehetnek.

Most Regina is azt mondja - s talán most eltalálta - hogy távozásom óta tökéletes tél állt be ön körül, és ön most téli álmát aluszsza, s miután félni lehet, hogy egészen megdermed, hát csak küldök ismét az én fényes, napvilágos nyaramból egy sugárt, mely felmelegitse, felébreszsze hideg, részvétlen, szivtelen álmából, melyben nem álmodja meg, hogy Márthának szüksége van önre.

Tudja-e, mért nem nélkülözhetjük mi egymást? Az ön légköre nélkülem csupa szénenyből áll, engem pedig, távol öntől, a sok éleny öl meg. Érzem, hogy tulságosan élek; érzem, hogyan fogy, hogyan tékozlódik életem; e két hétben itt tiz esztendőm pazarlódott el.

Igaza volt, mikor mindég mondta, hogy kicsi, légies testem nem birhatja el ez érzések özönét, s egyszer csak elpárolog, mint a «Tutti Nameh» regebeli hercege, s ha egy szép estén valamely titkos, aeolhárfa-szerü hang zendül meg közelében, akkor tudhatja, hogy az egy «isten hozzád» Márthától.

Most azonban még élek, élek a szó legteljesebb, legédesebb értelmében, élek ugy, a hogy csak én tudok élni; egész napon át csevegek, mélázok, könyezek, nevetek, repkedek, pihenek, elandalodom, fölhevülök, elérzékenyülök, gúnyolódom, makrancoskodom s megszelidülök; egyszóval minden percem egy életet tartalmaz, s még álom közben sem vesztem el a lét édes öntudatát. Sietek, lázasan sietek élni, és mégis ugy érzem, mintha elkéstem volna!...

Mindég együtt vagyunk Ujváryékkal, s én nagy érdekkel tanulmányozom e két rendkivüli ifju lényt, de mindkettő, s leginkább egymás iránti viszonyuk még mindég s mindinkább talány előttem. Sokszor azt kell hinnem, hogy Lydia szoborszerü nyugalma nagyobb viharokat rejt, mint a minők Loránd kedélyének rögtön kitörő rohamos fergetegei. Lydia szereti Lorándot, de nem ugy, mint fiatal leányok szeretnek, kiknél a szerelem már meg van, mielőtt tárgyra talált volna, s aztán sok válogatás nélkül az első tárgyra alkalmazzák, mely utjokba téved. Lydia szerelme olyan, mint ama nagy és veszélyes betegségek egyike, melyek csak egyszer támadják meg az életet, s melyek ha nem ölnek is, de a fogékonyságot hasonló bajra kiölik belőlünk örökre. Lydia nem bir ama mindent megaranyozó képzelő-erővel, mely szeszélye, ízlése, vágya szerint átidomitja, felékesiti tárgyát, csakhogy rajonghasson érte. Lydia szerelmében nincs semmi öncsalódás, semmi illuzió, semmi ábránd; ő szeret egész öntudattal, egész resignációval; tudja, hogy e szerelem végzete, s meghajol előtte. Lorándot éppen nem lehet átérteni, mert ő önmagát sem érti; csodálatos, baljóslatu, kiszámithatatlan tünemény, mint az üstökös, s nem jó vele találkozni. Sokszor egész a durvaságig sértő, gyöngédtelen, vad és kegyetlen Lydia iránt, s valódi gyönyört talál kinzásában; néha meg ugy oda simul, oda menekül hozzá, mint egy megriasztott gyermek. Bámulatos látni, hogy e vad, szenvedélyes sziv, nem dobogni, nem felhevülni, hanem megpihenni tér e csodaszép leányhoz, ki oly hideg önmegtagadással viseli elhanyagolását, oly nyugodt biztossággal várja s oly fölényteljes méltósággal fogadja megtérését, mintha az ő számára nem is léteznének az ifjukor ezer kedves bohóságai, a szerelem édes neheztelései s bájos kibékülései.

Egy délután együtt ültünk a födött verandán, s némán bámultuk a tükörsima Balatont s a sötéten kéklő hegyeket. Valami nyomasztó, vészjósló volt a levegőben; az ég tiszta volt és még sem derült; a Balaton nyugodt és még sem mosolygó. Olyan volt a természet e mozdulatlan hallgatása, mintha egy nagy, névtelen panaszt, egy visszafojtott zokogást rejtene. Antal bácsi a könyvtárban maradt. Regina, nem tudni hol, kifogyhatatlan örökös dolgainak egyikét végezte. A gyermekek elaludtak lábainknál a szőnyegen, Loránd félig hunyt szemekkel a pamlagon feküdt, Lydia megkövültebben mint valaha, - egyik kezét a márvány-asztalra támasztva, oly mozdulatlanul nézett a távolba, hogy még keble sem emelkedett, mintha nem is lélekzenék.

Képzelheti, hogy az én madártermészetem nem sokáig tűrhette a siri csöndet.

- Lydia, Loránd! csak hamar szóljatok hozzám; ha most rögtön nem hallok emberi hangot, azt hiszem, hogy egymagam maradtam élve a földön! A természetet hiába kérdezgetem, hogy mi baja esett, nem felel; hát mondjátok el ti, mert azt hiszem, mindnyájan egy titkos előérzet befolyása alatt vagyunk. Én részemről ugy érzem, mintha valamely vész elől fészket, menhelyet kellene keresnünk.

Loránd heves mozdulattal emelkedett föl fekvő helyzetéből, és csak most láttam a lázas izgatottságot egész lényén; arca égett, szemei villámot löveltek, ajkai remegtek. «Én - szólt - én a természetben s keblemben a vihar közeledtét érzem, és te Lydia?»

- Én a vihar után bekövetkező szélcsendet és nyugalmat.

Loránd vadul felkacagott. «Oh igen, ez a nyugalom be fog következni, de ez a sir nyugalma lesz, s a vihar, ha elvonul - csak romokat hagy maga után! De te Lydia olyan vagy, mint a folyondár, te szereted a romokat!»

- Igen, - felelt Lydia, mély nyugodt hangján - én szeretem és szánom a romokat, s igazad van, hogy sokban hasonlitok a folyondárhoz.

Nem tudom, a nyomasztó hőség, a nehéz, mozdulatlan lég, a sejtelmes várakozás az egész természetben, okozta-e, de e rövid, sajátszerü párbeszéd nálam oly ideges izgatottságot idézett elő, minőt még sohasem éreztem életemben; minden egyes szó tőrszurásként hatott rám. Nem tudom, harag volt-e vagy fájdalom, vagy együtt mind a kettő, de arcom lángolt, szemeimbe könyek tolultak, kezemet önkénytelenül Lydia kezére tettem, s szemrehányó tekintetem Loránd szemeit kereste, de azok merőn egy pontra voltak szegezve; izgatott, gunyos arca rögtön átváltozott, kiderült, megszelidült; tekintetének irányát követve, láttam, hogy Lydia kezén nyugvó kezemet nézi oly merőn.

Ön ismeri és sokszor kinevette ezeket az én játékszerhez hasonló, céltalan, haszonvehetetlen kezeimet, s tudja, hogy habár egykor kissé hiú voltam rájuk, most már régóta csak kacagtam önnel eltévesztett hivatásuk felett. E percben azonban engem is meglepett az ellentét Lydia nagy izmos keze s az én kezem között; észrevettem, hogy Lydia is követi Loránd tekintetét, s először láttam liliom-arcát elpirúlni.

- Mily különböző két kéz, - szólt önkénytelenül.

- Rózsalevél a márványon.

Alig mondta ki Loránd e szavakat s a «márványt» megrendülni éreztem, Lydiára néztem, arca ismét halvány volt, halványabb a szokottnál, s nagy kék szeme leirhatlan kifejezéssel függött Lorándon.

Hevesen megragadtam remegő kezét, s ajkaimhoz szoritám, «igen - szóltam kitörő haraggal - igen, nagyon különböző két kéz, mert mig az egyik tiszteletet ébresztő, ép, arányos, erőteljes s képes megfelelni nemes rendeltetésének - a munkának, a másik haszontalan, gyönge és nyomorult, s gyáva tehetetlenségében csak szánalomra s megvetésre méltó.»

Loránd mintegy megkövülve hallgatta végig beszédemet, gúnyos, ingerült feleletet vártam tőle, s készen voltam a harcra, de éppen az ellenkező történt. Hajamba egy félig nyilt, halvány thearózsa volt tűzve, Loránd gyöngéden kivette, mosolyogva tette kezembe s rámutatva szólt: «mily gyöngéd és hallgatag, s mily imádandó gyöngeségében; szépnek lenni egyedüli rendeltetése, s ki várna tőle egyebet?»

- Elenyészni egyedüli rendeltetése, s mit is tehetne egyebet e színtelen, lankadt, már bimbókorában hervadásnak szánt virág; olyan, mint egy célt tévesztett élet, s legjobb neki megsemmisülni. - Izgatottan mondtam e szavakat, izgatottan téptem szét a szegény rózsát, s földre szórtam leveleit.

- Széttépetni, eldobva elveszni a föld porában, tehát ez volt rendeltetése, - szólt Loránd halk, átható, a felindulástól reszkető hangon, s oly halotthalvány lett, hogy valóban megijedtem, s mintegy segélyt keresve léptem Lydiához, ki nyugodtan, hidegen s minden vészre készen nézte azt a fenyegető éjsötét felhőt, mely Badacsony felől közelgett, s melynek közeledtét már a Balaton is érezte. Haragosan zúgott s tajtékzó hullámai ellenszegülő, dacos küzdelemben emelkedtek. - Gyönyörködve, megkönnyebbülve néztem most én is a kitörő harcot, mely oly méltó kifejezést adott mindannak, a mi hangulatomra nehezült. Mire ismét visszafordúltam, Loránd eltünt, s néhány perc mulva Lydia egy kis csónakot mutatott a Balatonon, mely bőszült hullámai közt minden percben elmerülni látszott.

- Ez Loránd - szólt nyugodtan, - neki életszükség a harc, küzdelem, a természettel ugy, mint az élettel, de életszükség számára egy nyugodt, erős, lemondani tudó sziv is, melynél a küzdelem után pihenésre talál.

Szilárd, határozott hangon, de egyszerün s minden pathosz nélkül mondá e szavakat, s oly természetesen, mintha nem tudná, hogy az önfeláldozásnak, a legyőzött fájdalomnak egész világa rejlik bennük. Mily szép volt e pillanatban ez ifju leány! Ugy állt előttem, mint az öntudatos, büszke, méltóságteljes lemondásnak magasztos megtestesülése, s én ugy megsemmisülve, megszégyenülve éreztem magamat mellette, hogy talán lábaihoz borulok, ha e percben Antal bácsi és Regina nem sietnek elő, minket s a gyermekeket keresve, mert a vihar most egész erejével kitört. Ön pedig tudja, hogy milyen a vihar a Balaton partján; de ha nem tudná sem irnám le, mert az leirhatlan.

A gyermekeket beküldtük, s mi némán engedtük át magunkat az aggály, félelem, borzadály s rémület ama sajátszerü gyönyörének, mely az embereket odavezeti az állatviadalhoz, a tűzvészhez s a vérpadhoz, s mely a gyermekben s a népben oly élénken nyilvánúl, midőn a legrémesb mesét borzongó kéjszeretettel hallgatják.

Antal bácsi szép, szelid arca elkomorúlt, midőn mondtuk, hogy Loránd a viharral harcra kelt, de meglepetésemre inkább kedvetlenséget, mint aggodalmat mutatott; mintha csak valamely talizmán védte volna Loránd életét, oly nyugodtak voltak ő és Lydia, mig én, megvallom, remegve néztem a tajtékzó hullámokat, s dobogó szivvel hallgatóztam, hogy nem hallok-e a Balaton zúgása s a vihar tomboló üvöltése közt egy elhaló segélykiáltást; pedig tudhattam volna, hogy ő inkább száz halált halna, hogysem büszke ajkát jajszóra nyitná.

Szerencsére, a zivatar a mily rögtön jött, oly hamar el is vonult, s nem romokat, hanem átalános ujjászületést hagyott hátra. A leáldozó nap sugaraitól megaranyozva, olyan volt a természet, mint egy gyémántokkal ékitett, könyek közt mosolygó menyasszony, csak a Balaton hullámai s a szivek nem tudtak még megnyugodni.

Lydia szemei merőn a kertajtón függtek, mely végre lassan megnyilt, s belépett Loránd oly fáradtan, halványan és lankadtan, hogy valóban olyan volt, mint egy szép rom, melyet a vihar hátrahagyott. Szótlanul meghajtotta magát s ujra elfoglalta helyét a pamlagon. Antal bácsi párszor köhécselt, mintha szólni akarna, de végre még sem mondott semmit.

Regina kedvetlen arccal bement, mint mondá, a gyermekeket lefektetni. Ujra néma volt minden, csakhogy mindnyájunknál más volt a némaság a vihar előtt s más a vihar után. A hold lassan emelkedett föl a nyárfák mögött, s édes bús, emlékeztető ezüst fényével elárasztá a tájat, mintegy békitőleg tekintett le a tó vizére, mintha szelid, változatlan világával megnyugtatni, elaltatni akarná, s a Balaton lassan-lassan elcsendesült, elszenderült, csak még néha egy-egy halk locscsanást hallatott s csendesen susogott, zokogott, mint egy álmában siró gyermek.

A távolban pásztorgyerekek énekelték egyikét ama sajátszerü, kezdetleges, madaraktól eltanult nótának, mely lágyan összeolvadt az őszibogár egyhangu dalával s egy fel-felsíró s ujra elhaló furulyahanggal.

És én ott ültem mozdulatlanúl, elbűvölve, megdelejezve, csak szivem dobogott, reszketett, vérzett, mondhatatlan, soha sem érzett fájdalomban. Néhány percben ujra átéltem mindent, a mi valaha, fájt és boldogitott, minden reményt és csüggedést, minden kínt és gyönyört, minden diadalt és veszteséget. Ujra álmodtam minden gyermekálmot, ujra sirtam minden sirhalomnál, s talán szivem szakadt volna meg, ha csendes léptek zajára magamhoz nem térek.

Lydia nem ült már mellettem, ott állt a pamlagnál, egyik keze Loránd fején pihent, a másikat Loránd mindkét kezével melléhez szoritá. Sohasem láttam még hasonló kifejezést arcán, mint most. Az önfeláldozás, alázatos és büszke, megadó és diadalmas boldogságának átszellemült kifejezése volt az.

Csendesen felkeltem, s halk léptekkel bementem a házba. Szivemnek megnyugvásra volt szüksége, hogy meg ne szakadjon, valami nagyon kedvest, derültet, békéset és ártatlant kellett látnom, olyat, a minek összhangját soha, sem nagy bánat, sem nagy öröm meg nem zavarta. Nappal a virágokat s madarakat kerestem volna fel, most a gyermekekhez mentem. Már aludtak, ott feküdtek hófehér ágyacskáikban, rózsásan, harmatosan, bájos, öntudatlan szépségben s boldogságban, mint künn a virágok. E percben az én kedvencem, a «kicsi Mártha» megmozdult s kezecskéit felemelte, mintha valamit keresne. Tudtam, hogy Regina minduntalan megszokta nézni alvó gyermekeit, s azután boldog mosolylyal mondta el, hogy mint felemelte, eligazgatta s másképp fektette őket, de azok érezték, hogy ez a mama keze volt, s nem ébredtek föl. Most ellenállhatatlan vágy lepett meg, megkisérleni, hogy bir-e az én kezem az anyák ama lágy gyöngédségével, ama csodaszerü, delejes hatalmával, mely egy egyszerü érintéssel elűzi a gyermek álmától a rémképet, a babonát, a betegséget, megnyugtatja a lázt, s rögtön mosolyt varázsol még a szenvedő gyermek arcára is.

Csöndesen, biztosan, szeretetteljesen felemeltem azt az édes, kicsi, lankadozó testet; kissé kihülni hagytam ágyacskáját, s aztán ujra kényelmesen elhelyeztem, elrendeztem, elrakosgattam kezecskéit, lábacskáit, s akkor aztán odahajoltam, s tuláradó érzéssel megcsókoltam rózsás kis száját, mely félálomban érthetetlen, galambbúgásszerü szavakat dadogott. S végre zokogásba kitörve térdre borultam a kis ágy mellett, sirtam keserűn, szivszakadva; sirtam ugy, a hogy csak én tudok sirni.

Mindezek után kedves Adorján ne csodálja, ha egy szép napon tisztes, őszhaju matróna fog ön előtt megjelenni, s benne tengerzöld szemeiről ráismer ön

Márthájára.

V.

Julius 18.

Ismét egy hét múlt el, s öntől mégsem jött levél kedves Adorján; én most már komolyan aggódom ön miatt, s ha Pál itthon volna, bizonyára utnak indítanám önért.

Miért nincs ön itt? E sok napsugár után olyan volna az ön közelléte, mint az enyhítő alkony, mint a hűvös árnyék, melyben megpihenünk.

Tegnap egyike volt legnapsugarasb napjainknak, mintha nemcsak mi, de a természet is ünnepre készült volna. Ma búcsú napja van itt, s tegnap reggeltől estig koszorúkat és bokrétákat kötöttünk szegény kis templomunk feléledésére. Képzelheti, hogy elememben voltam; sajátságos, ugyszólván babonás érzés az, mi engem a virágokhoz vonz; nem a szinpompa varázsa, nem az illat bűbája az egyedül; nekem ugy tetszik, mintha édes, halk lélekzés reszkettetné gyöngéd kelyheiket, s mintha ott benn szívet hallanék dobogni, szívet, mely félig öntudatlanul remél és csügged, örül, szenved és szeret. Azért én a virágot nem ugy tekintem csupán, mint valamely szép, kellemes tárgyat, melyben gyönyörködünk, hanem a legbensőbb részvéttel, testvériesen szeretem a föld e legbájosb teremtményét.

Még a hold is ott talált minket a verandán, virágok közé temetve, óriási koszorúkat kötve, csevegve és csicseregve, mint a madarak vész után.

Loránd sugárzott a jókedvtől. Olyan volt kedélye, mint azok a naptól aranyozott rózsaszín felhők, melyekről jósolgatunk ugyan, de sohasem tudjuk biztosan, hogy vihart jelentenek-e vagy jó időt, vagy hogy egyátalán jelentenek-e valamit?

- Vigyázz Lydia, - szólt aggódó arccal - vigyázz, hogy Márthát belé ne kösd koszorudba; hogyan érezné magát a hideg, csendes, magányos templomban, a tizenkét apostoli szörnyeteg társaságában, melyektől már gyermekkorában rettegett.

- Hagyja csak az én apostolaimat; most valódi vágyat érzek szemeimet megpihentetni kedves régi jó arcaikon, melyek oly sok eseménydús év óta változatlanul megtartották békés, áhítatos kifejezésüket, s most is olyan istenben bízó, mennyországot hivő megnyugvással tekintenek ég felé, mintha Darwin, Moleschott és Büchner nem is léteznének, mintha nem is képzelhetnének más boldogságot, mint egy életen át hinni és várni, s egy örökkévalóságon át dícséneket zengedezni szerény keresztény mennyországukban. Az irígylendők! - kiknek egyfelől a pokol, másfelől a mennyország szabályozza, korlátozza vágyaikat.

- Óh az a sok korlát, szabály, törvény s ég tudja mi még, mit a balga ember alkotott magának, hogy elkövetésük által uj ingert adjon únottá vált életének, s éppen az ön apostolainak egyike* mondja: «A bűnt nem tudtam volna, ha nem a törvény által, mert a gonosz kivánságot is nem tudtam volna ha a törvény nem mondotta volna: «ne kivánjad!»; mert törvény nélkül a bűn holt állat, de ama parancsolatnak eljövetele által a bűn megelevenedék én bennem.»

Valódi rémülettel néztem Lorándra s hirtelen, önkénytelenül jöttek ajkaimra e szavak:

«Mi lett az ég könyéből? Sár!»

De Loránd már benne volt a bibliai idézetekben, szilaj kedvében nem ismert határt, kacagva térdre borúlt előttem, s János jelenéseiből folytatá:

- «És az ő szemei olyanok valának, mint a tűznek lángja, s szava olyan vala, mint a sok vizeknek zúgásuk, és az ő szájából kétélü hegyes tőr származik vala ki, és az ő arcája vala, mint a nap, mikor fénylik az ő erejében.»

«Mikor pedig láttam vala őt, leesém az ő lábai előtt, és akkor veti reám az ő jobb kezét, mondván nékem: «én vagyok amaz első és utolsó.»

Mindnyájan nevettünk, de volt valami erőltetett e nevetésben, s Regina égszin szemei egészen elsötétültek a komolyságtól, mely mosolygás közben rájuk borúlt. Antal bácsi zavarodottan köhécselt, s valamit mormogott «sophismákról» s kissé gonosz tréfáról. Csak Lydia maradt változatlan s nyugodt, mély hangján kérdezé: «Tovább nem tudod Loránd?»

Loránd ugy tett, mintha nem hallaná a kérdést, de szemei villámlottak s arca lángba borúlt.

Szótlanul folytattuk munkánkat. Loránd ott maradt lábaimnál a szőnyegen, s virágot válogatott számomra. A hold megvilágítá csodaszép halvány arcát, azokat a sötét tüzű kék szemeket, melyekből villanyos fény sugárzott felém, s a mint egy-egy rózsabimbó átnyujtásánál keze az én kezemet érinté, megrázkódtam, ama sajátszerü delejes fájdalomig fokozódó érzéstől, melyet az érintés előidézett.

Szólni, fölkelni, menekülni akartam, nem lehetett; mint valamely gonosz varázs hatalmától elbűvölve, álomszerü delejes állapotban ülve maradtam, s hallgattam a hullámok rejtelmes susogását, s láttam a hold fényében, mint egy ezüst fátyolon át, a szendergő Balatont, a távol kéklő hegyeket, s álmodtam egy névtelen, bűbájos tündérregét, a mit még nem írt meg senki, de a minőt minden ember álmodik egyszer életében.

- Végre a te koszorúd is kész, Mártha, s annyi koszorúnk van, hogy még a vén apostolokat is megkoszorúzhatjuk.

* Pál levele a rómabeliekhez, 7. r.

Regina szavai felébresztettek, s meglepetve láttam előttem a szebbnél szebb koszoruk egész halmazát, de legszebb volt mégis, a mit fél-álomban, gépiesen folytatva munkámat, éppen bevégeztem.

E percben e sok virág láttára valami sajátszerü, megmagyarázhatlan történt velem. Rögtön, minden előzmény nélkül, mintegy varázs által elém bűvölve, előttem állt egy távoli, magányos, koszorútlan sírdomb, s a sötét, kopár, virágtalan hantokon át láttam halványan, véresen azt a szegény vétkes kezet, mely a végkétségbeesés percében senkitől sem gátolva követte el a sötét, visszavonhatlan tettet, s nem volt baráti kar, mely megragadja, visszatartsa, ugy, mint most sincs kéz, mely elhagyott sírjára virágot ültessen. Görcsösen szoritottam szívemhez a koszorút, s aztán ellenállhatlan érzéstől megragadva messze eldobtam, mélyen le a veranda alatt sötétlő tavacska vizébe.

Valamennyien bámulva néztek rám, de midőn látták felindulásomat s leomló kényeimet, meglepetve hallgattak. Végre a jó Antal bácsi köhécselve s kínos küzdelemben, leírhatlan zavarával, szólt:

- Ha kedvességteknek is ugy tetszik, vacsora előtt tehetnénk egy sétát a Balatonhoz, egy kis mozgás szükséges testnek, léleknek.

- Oh jer, jer hát Regina, - kiáltottam megkönnyebbülve, - ugy is régen voltunk együtt a Balatonnál; s csak ha veled együtt nézem, lesz ismét olyan szép, mint gyermekkorunkban.

- Tudjátok, hogy ilyenkor nem mehetek, kicsikéim rögtön fölébrednének, ha a mama közellétét nem éreznék.

- Akkor hát mi sem megyünk, - szóltam duzzogva - hanem a helyett rögtön leülök, s irok rólad egy mesét Regina, mit aztán Antal bácsi Phedrus meséi közé becsempész, hogy még az utókor is mosolyogjon balgaságod fölött.

A mese irónnal, a holdvilágnál írva, nehány perc alatt elkészült, s Loránd, minden lámpa-ajánlatot határozottan visszautasitva, a hold fényénél felolvasta.

Az ephemera.

Hajnalodott. A föld harmattal, a lég illattal, madárénekkel volt tele, s az ébredő nap arany sugarakat küldött a csillogó földnek, s a kéjt lehelő légnek. Egy kis ephemera is éppen most életre ébredett, s ámulva tekintett körül.

Arra repült a tarka pillangó s igy szólitá: «Jer velem, örűljünk együtt!»

De az ephemera nem mehetett. «Most gyászt viselek anyácskámért» - mondá.

Később ellebbent mellette a szellő és azt susogta: «Jer velem a rét virágaihoz, az illatárhoz, a hűs patakhoz!»

- Nem mehetek, - mondá az ephemera - szerelmi bánatom van.

Jöttek a napsugarak, hivogatva, csalogatva: «Játszál velünk, megaranyozzuk szárnyaidat!»

De az ephemera nem mehetett most sem. «Sok a házi bajom» - mondá.

A madarak is csicseregték: «Jer az erdő árnyába, enyhébe!»

- Nem engedik anyai gondjaim, - viszonzá az ephemera.

Azután jöttek mind, unszolva, esdekelve, hizelegve: «Siess, siess, jer velünk és örülj!»

De az ephemera most már leereszté fáradt szárnyait.

- «Már nem lehet, - szólt - mert lássátok, ime a nap lemegy, és én most meghalok.»

* * *

Mindenki elmondta megjegyzését, dicséretét a kis mesére, csak Regina ült hallgatva támlányában. Oda léptem hozzá s fölemeltem kedves szép fejét, de ki irja le meglepetésemet, midőn e mindig mosolygó szemekben könyeket láttam csillogni. Mi rendíthette meg e nyugodt, rendezett kedélyt? Lehetséges-e hogy e percben az ábrándozás - az élet megrontója - a csöndes szentélybe is becsempészte csalfa képeit? Nem. Én azt hiszem, hogy Regina csupán a «nap nyugta», vagyis a halál gondolatánál könyezett, gyermekei bánatára gondolva. Boldog nő!

Még késő éjjel ujra fölkeltem ágyamból, nem tudtam elaludni, mig kis bibliámban föl nem kerestem János jelenéseit; tudni akartam, mi következik Loránd idézete után, s ime ezt olvastam:

«Tudom a te cselekedetidet, nyomoruságodat és szegénységedet. És vagyon valami ellened való mondásom, mert a te első szeretetedet elhagytad. És vagyon ellened panaszom, megengeded Jézabelnek, hogy tanitson és elcsalja az én szolgámat».

Most azután még kevésbbé tudtam elaludni! Irjon édes Adorján, hívjon engem vissza magához, jőjjön értem, vigyen vissza hűvös kis kék szobámba; theázzunk, olvassunk, mint azelőtt, kacagjunk, gunyolódjunk ujra az emberek, de leginkább önmagunk balgaságai fölött.

Mártha.

VI.

Julius 22.

Haza megyek Adorján, haza megyek! Nem akarom megvalósítani azt az elhasznált képet a kigyórul és a madárról; véget vetek a gonosz igézetnek, haza vágyódom, haza megyek otthonom csöndes félhomályába, az ön közellétének enyhítő hűsébe.

Még tegnap milyen rózsás fény, milyen hajnalodás, milyen harmatozás volt körülem, szívem és a természet, mintha valamely csodás nap fölkeltét várták volna, és ma milyen fakó, szintelen és kiholt minden. Sűrű köd boritja az eget, a Balatont és a hegyeket, csak a hullámok halálosan bús zajlása hallik; én pedig szürke ruhámban, borzalmas esőköpenyemben, halványan, zavaros balaton-szemeimmel olyan vagyok, mint egy esőfelhő, és ha most látna, nem mondana többé fiatalnak. Rút vagyok, megöregedtem, s ma láttam arcomon az első redőt. Tudom, hogy Betti az első őszhajat is megtalálta ma fejemen, csakhogy tagadja!

És tegnap még rózsásan, kéklő szemekkel, aranyfényü barna hajamban buzavirággal, kék szalagos fehér ruhában, mosolygó és üde voltam, mint egy ifju leány, és az ég tele volt csillagfénynyel; a Balaton hullámzó keble epedve, sóvárogva emelkedett édes, titkos, szerelmes suttogással, és azok a vágyat ébresztő elfátyolozott hegyek ugy hivogattak, integettek, mint megannyi csábító szerelmi igézet; és az egész természet édes, ittas, delejes álomban lankadozó, kéjes mámorban ringatódzott, s az éjnek álomszerü rejtelmes hangjai, mint megannyi titkos szerelmi suttogás, sóhaj és csók rezdült át a légen, a hold pedig szemérmesen boritá bűvös ezüst fátyolát a szerelem e bájos ünnepére, hogy hadd maradjon csak félálomnak, sejtelemnek. A kis csónak lágyan ringott-rengett a csillámló vizen. Loránd ott ült lábaimnál, rám nézett delejes szemeivel, s boldog mosolygással hallgatta csevegésemet. És én ugy éreztem magamat, mint a babonás erdőbe varázsolt királyleány, midőn a bűvös szóra százados álmából ébredve, föltalálja szivében tizenöt évének egész tavaszát, minden arany álmát. És beszéltem gyermekkoromról, nagyanyámról, a Balatonról és a kék hegyekről, virágaimról, galambjaimról, kedvenc bábuimról, mindenről, a mit akkor szerettem; aztán félhangon elénekeltem kedvenc dalaimat, s közben könyeztem, kacagtam, mint egy gyermek; kezeimmel

vizet meríték azokból a fényes, ezüstös habokból, s ráhullattam Loránd éjsötét fürteire, de ő megragadta kezemet s nem ereszté el többet, pedig valóban vissza akartam vonni, de nem lehetett, mert ő mély, dallamos hangjával esdekelve és parancsolva csak egy szót mondott:

- Mártha!

Először szólított igy, és milyen igézetes, babonás hatalom rejlett e szóban!

Csevegésem elnémult, de a hullámok folytatták, és a szellő is folytatta, és e bűvös éj ezer édes szózata tovább beszélt én helyettem.

- Alszol Mártha? A parthoz értünk, és ideje már, hogy haza menjünk, mert hajnalodik.

Lydia e szavai riasztottak fel, s bámulva láttam, hogy sötét van; a hold már eltűnt s csak egy bizonytalan derengő világosság keleten jelenti a közelgő hajnalt. Az ég elborult, s keletről hideg szél csapott meg, oly hideg, hogy szívemig hatott. Hallgatva mentünk a házig, mely sötét, csöndes és kiholt vala, mint egy sirbolt. Midőn Lydia és Loránd jó éjt mondva, haza menni akartak, olyan rémület szállt meg, hogy Lydia kezét megragadva, esdekelve szóltam: «Ne menj el Lydia, csak ez éjjel ne hagyj magamra. Én elférek a pamlagon is, maradj velem, olyan rémséges ez a sötét, néma ház!»

Lydia szokott nyugalmával mondott jó éjt Lorándnak, csak mikor szobámban lámpát gyujtottunk, láttam, hogy arca oly halotthalvány, mint még soha, ő maga olyan fáradt és kimerült volt, hogy hallgatva tűrte, midőn ruháját kibontottam, egy nagy sált teritettem jéghideg vállaira, s méltán csodaszerü arany haját kifontam, s ő ott ült lehúnyt szemekkel, arcán olyan halálos szenvedés tükröződött vissza, hogy könyekre fakadva, oda térdeltem lábaihoz, kezét mellemhez szoritám, s zokogva szóltam:

- Nem Lydia, én nem vagyok az a gonosz Jezabel, én csak a szegény elkésett ephemera vagyok, kit már bánt a napsugár, kinek fáj a dal, az illat, a gyönyör és az élet, s ki még egyszer körültekintett a szép, gyönyörteljes, számára elveszett világban, s most leeresztve szárnyait, fáradtan várja a nap lementét.

Lydia szeliden, békítőleg símogatta arcomat, s szomoru mosolylyal szólt:

- Ne beszélj igy Mártha. Te fiatal és szép vagy. Boldogságra születtél s fel is találhatod e boldogságot egy békés, biztos révben, egy erős, nyugodt megbízható szív igaz szerelmében. Nyugtasd meg magadat, s ne vádold bűbájos szépségedet; tudd meg, hogy bármely csak kissé csinos arc vagy termet, egy kacér szempár, egy nyájasan mosolygó biborajk elégséges arra, hogy e beteges féktelen phantázia rég keresett, sóvárogva várt eszményképét vélje föltalálni benne, hogy e zaklatott, hányatott, meghasonlott szív mulékony lángját, tétova vágyait s homokra épült érzeményét lábaihoz tegye. Én régen tudom mindezt; de szeretem őt, szeretem őrülten, halálosan, szívszakadva. Én, ki sohasem szerettem hévvel, rajongással senkit és semmit, soha nem hevűltem semmiért, mire mások érzelmei eldarabolódnak; én csupán őt szeretem egyedűl, kizárólagosan, egész valómmal, egész életemmel, s azért fogadtam el ez ingatag szívet, e megbizhatlan kezet, s leszek neje, anyja, testvére, barátnője és áldozata, s lesz erőm elviselni az életet, mely oldalán nem leend egyéb számomra, mint szenvedés, tűrés és lemondás, csupán azért, hogy e korlát nélküli kedélynek legyen egy biztos támpontja, egy elveszthetlen menedéke...

- És hogyha e baljóslatu természet - szakitám félbe kitörő zokogással - egy kétségbeesett percben önmaga ellen fordulna, te ott állj mellette magasztos szerelmeddel, védangyalkint, hogy azt tedd, a mit én - én elmulasztottam!

Egész testemben remegtem s keblem szaggatott, görcsös zokogástól fuldokolt. Lydia fölemelt erős karjaival, s lefektetett, ápolgatott, kibékített, mint egy anya beteg gyermekét.

Beteg voltam valóban, s reggel halványan, nyomorúltan, testben, lélekben megrémülve ébredtem fel. Még a «kis kút» vize sem üdített fel, a kávé nem ízlett, és sem a virágok, sem a madarak, sőt még ezek a bájos kis gyermekek sem csaltak mosolyt ajkaimra. Csak délután, midőn Loránd jött és én esőköpenyem rémséges csuklyáját fejemre húzva komolyan üdvözöltem, kellett titokban mosolyognom meglepett, bámuló tekintetén. Óh egy ilyen esőköpeny néha mily jó gyógyszer.

Azután megmondtam Reginának, hogy nem várom be Pál hazajöttét, visszamegyek Pestre, mert az ön hallgatása komolyan aggaszt. Regina mosolyogva hallgatott, s szeretetteljesen csókolta meg homlokomat. Óh, a ki olyan erős, ép kedélyű, olyan szilárdul jó tudna lenni, mint ő! Ő nyugodtan előre tekintve, biztos, egyenlő lépéssel haladt tovább utján, mig én mindig vissza- vagy félrenézek a mögöttem vagy mellettem tátongó örvényre s támaszra van szükségem, hogy ne szédüljek. Azért megyek vissza önhöz Adorján, s valódi kétségbeesés fog el a gondolatnál, hogy ön miatt is valami bánat érhet. A viszontlátásig!

U. I. Előérzetem tehát nem csalt, és ön valóban beteg, nagy beteg volt, s nem engedett tudósítani minket, hogy «ne zavarja meg álmomat».

De ennyi aztán elég legyen büntetésnek, ugy is eléggé bánt a sajátszerü hang levelében. Még a szokatlan melegség is aggaszt, s nem tudom: az a derengő fény, mely sorain elömlik, alkony-e vagy hajnal?

Van-e boldogítóbb érzés, mint a tudat, hogy valakinek szükségesek vagyunk? Miként fogom én önt ápolni, hogy egészsége végkép helyre álljon!

Most van előttem cél, és van a miért éljek!

Holnap indulok, s nemde ön vár reám az indóháznál? A kocsizás jót teend. S aztán ne gondolja ám, hogy én most bánatos és unalmas vagyok, mint valamely hetes eső; a felhőn ott van már a szivárvány.

De jó legyen ám hozzám, s barátságosan kezet szorítson velem. *Tudja milyen életszükség nekem a szeretet.*

Üzenjen el hozzám, hogy jó öreg Veronikám friss levegőről, virágokról - és valami igen jó ennivalóról gondoskodjék. Például azt a kedvenc süteményemet készitse el, melyre még édes nagyanyám tanitotta, és hozzá theát, sok jó zamatos theát!

Láthatja, hogy a régi vagyok, s az is marad mindég az ön -

Márthája.

MIGRAINE.

> Meist dreht sich das ganze Interesse des albernen Menschen von Novellisten um die Frage, wie er sein zimperliches Ding von weiblicher Himmelsseele mit ihrem dummen Jungen zusammenbringt. Das junge Volk gehört mit seinen Liebeleien in den Hintergrund, denn meist ist nicht viel daran, weder an ihr, noch an ihm.
>
> ROQUETTE.

Elrémülsz e szóra, olvasónőm, kezedet halántékodhoz szoritod, s már-már érzed azt az ideges izgatottságot, a lázas borzongást, görcsös ásitást, lüktető, szuró, nyilaló fájdalmat, melyre hiába keresünk részvétet a barátságnál, vigaszt a szeretetnél, gyógyszert a tudománynál; melyre a legaggódóbb férj is a közöny, unalom s szelid gúny hangján csak annyit mond: «Migraine». A legtudósb orvos vállat vonva reménytelenül szól: «Migraine», s önmagunk is legyünk bármily szeszélyesek, türelmetlenek, kényesek, kinos mosolylyal, bús resignatióval csak azt sóhajtjuk: «Migraine».

De légy nyugodt, én értem, veled érzem borzadásodat, s kiméletes leszek.

Nem beszélek neked a közönséges, érdektelen prózai migrainről, melyet libamájpástétom vagy vajas tészta okoz - fidonc! forduljunk el tőle. Sem arról az unalmas, buta migrainről, mely egy végtelen hangverseny vagy sok badar hiábavaló beszéd hallgatásából jön s csak huszonnégy órai alvás után szünik meg.

Kegyetlen sem leszek, s nem mutatom meg neked a migrainet ott, abban a nyomorult, nedves alacsony szobában, melynek még mennyezete is arra a szegény fájó fejre látszik nehezülni, mely időnkint fáradtan lehanyatlik a recsegő, lármázó varrógépre, de hiába! Az a lázban égő, kinban vonagló agy azért csak ujra meg ujra küldi a rendeletet, s a zsibbadó lábak csak hajtják, szakadatlanul hajtják a kereket, mert ha a munka ma el nem készül, mit eszik holnap az a három kiabáló gyermek?

A kétéves sir, ahogy csak birja, a hatéves minden erejéből zörgeti az ablakot, hogy elhallgattassa, a négyéves kedélyesen sipot fujdogál; szennyesek, rongyosak és rutak, mint a szegénység. Ha valaki neked csinos, rendes, tiszta nyomorrul beszél, ne hidd el!

De ez a beteg asszony ott a varrógépnél anyjuk; és azért a kerék nem áll meg, mig a munka nem kész, és azért lesz nekik holnap tej, kenyér és még csók is hozzá!

Nem, én ide nem vezetlek.

De ha ismered a migrainenek minden nemét, faját, phazisát és fokozatát, akkor tudod, hogy van egy szelid lefolyásu, nemesb faju, arisztokratikus migraine, mely a kedély hullámzatából ered, az idegekben rejlik, a fájdalom közt is gyönyörteljes, mámoros álomszerű állapotba ringat, s mig a test kéjes tétlenségben lankad, szellemünk és érzékeink működése csodaszerűleg egész a clairvoyanceig fokozódik.

Mintha csupa élenyt szivnánk, százszorosan élünk. A fény most fényesebb, a hang hangzatosabb, az illat illatosb, gyötrelmesebb a fájdalom, édesebb a boldogság. Szivünk csordultig van könnyel, kacagással, haraggal, szeretettel, nehezteléssel és féltékenységgel. Olyanok

vagyunk, mint egy zivatarral, záporral, delejjel, villanynyal telt nyári felhő, melyet majd vihar után a napsugár megaranyoz, szivárványnyal ékit.

Ezt a migrainet akarom én neked bemutatni.

Jer velem bátran! Az idő kedvező, gyönyörű juniusi délután, az égen átlátszó ködszerű felhőlepel, mely szeliditő fátyolként borul a fényözönre. Délfelé azonban sötétül a láthatár, s néha tompa moraj hallatszik.

Siessünk!

Ime, előttünk a hegyes, völgyes, regényes táju városka, épen elég nagy, hogy kellő kényelmet, fényűzést, élénkséget találjunk, s épen elég kicsiny, hogy otthonosak legyünk benne. Elég kicsi, hogy el ne enyésszünk mint csöpp a tengerben, hogy énünk kellő érvényre juthasson, hogy mind ismerjük egymást s az utcán ne menjünk el egymás mellett «jó nap» s «fogadj isten» nélkül. Hogy tudjuk valamennyiünk gyöngéjét, bibéjét, tarka bogarát, s kissé nevetgélhessünk, gunyolódhassunk is felettök. Hogy részt vehessünk egymás örömében, bánatában. Hogy kissé gonoszak, rágalmazók, kárörvendők lehessünk egymás iránt, de adandó alkalommal segithessünk is egymás baján, elmenjünk egymás égő házát oltani, betegét ápolni, halottját megsiratni, árváját oltalmazni; végre hogy elballaghassunk egymás temetésére egy kis önváddal, egy kis megbánással szivünkben, könyezve, meghatottan, mindent feledve, mindent megbocsátva.

Ide értünk. Csak még a főutca végéig legyen türelmed; ott az a csinos, magányosan álló, folyondárral befutott nyári lak, árnyas, virágos udvarával, az a mi utunk célja.

Itt jobbról e nagy emeletes ház a K. családé volt. Egykor sok mosolygó, üde leányarc nézett ki ablakain. Tele volt vidám élettel, dallal, zeneszóval. Kedves, vig, művelt, vendégszerető, könnyüvérű emberek lakták; szivek, ajtók nyitva álltak szegénynek, gazdagnak, s aztán egyszer csak elárverezték a házat, a butorokat széthordták, a virágok eltüntek az ablakból, a dal elnémult, a család elköltözött.

Egy ideig sokat beszéltek felőlök. Sokan kárhoztatták, elitélték, de mind sajnálták, szerették és nélkülözték őket, különösen a szegények, kik sok áldást, imádságot küldtek utánok, s azért bárhol járjanak, utjok virágtalan nem lehet.

Itt balról a nyitott ablaknál karos-székben öreg ember szunyad. Ő a negyvennyolcadiki forradalom élő szobra. Megmondjam miről álmodik? Arcáról olvasom, mely ihlettségtől, lelkesüléstől ragyog. Ősz fejét mintha dicsfény venné körül: Kossuth villámokat szóró szónoklatát hallgatja. Most egész valójában megrendül, arcát láng boritja, vonásai átszellemülnek. Álma nem álom többé, szellemlátás, vizió, revelació! Ujra hallja azt a régi dalt: «Hí a haza!» hallja a csatazajt s százezrek ajkán a diadalkiáltást. Erős kézzel, ifju erővel emeli a háromszinű zászlót, ajka egy szót rebeg: «Szabadság!» De csakhamar kialszik a fény. Arca elsápad, összeesik, elsötétül a mély, haragos borutól, mely vészfelhőként száll rá. Mellét fuldokló zokogás emeli, s lecsukott szeméből könyek árja özönlik. Miről álmodik most? Talán ott áll a véráztatta dombon, a véres áldozatnál, s mintha azok a lövések mind az ő szivét érnék, s mintha az a nemes vér mind az ő kebléből ömlenék. Vagy ott van a nagy bucsuzásnál, a nagy temetésnél, s mintha az a sok átok mind az ő fejére szállna, az a sok szégyen mind az ő arcát égetné, s az a sok dicsteljes odadobott fegyver, s a helyette cserébe nyert gyalázat és kétségbeesés sulya mind ő rá nehezülne. Vagy talán valahol a határszélen most borul le szivszakadva utójára arra az édes kedves, bálványozott földre, hazájának drága vérrel, forró könnyel áztatott földére.

Hogy mi volt ő, s hogyan vett részt a forradalomban, azt nem tudja senki, talán ő maga sem; csak annyit lehet mesélgetéséből kitalálni, hogy mindenütt ott volt, mindenben részt vett, hogy egész valója, egész élete ugy összeforrt, összeolvadt a forradalommal, mintha ő ama

hajnallal született s azzal a napnyugtával kimult s a jelen álomszerű létezése csak arra való volna, hogy legyen egy csupán a visszaemlékezésnek, honfi-búnak szentelt élő emléke, ama nagy időnek, melynek eseményei ugy megfogamzottak, gyökeret vertek szivében, annyira vérévé váltak, azonosok lettek lényével, mintha egyedül az övé lett volna minden tett, vivmány, diadal, győzelem, s az övé minden veszteség s a bánkódás, megsiratás minden joga.

Sokan nevetik regéit, s kérdezgetik tőle, hogy: hát ő miért nem menekült a többivel? - s kacagnak, mikor ő erre ősz fejét búsan lehajtva mindig azt feleli: «Menekülni akartam én is ki Törökországba, de eltévesztettem az utat, igy aztán itthon maradtam».

Hát nem értitek, nem érzitek ki e szavakból, hogy ő nem ismer utat, mely kivezetne ebből az országból, - hogy: «a nagy világon e kivül nincsen számára hely».

Álmodjál csak, szegény öregem! álmodjál hőseidről, vértanuidról. Életed kinosb vértanuság volt, mint az ő haláluk. Nem sokára velök egyesülve pihensz a hű anya keblén, melytől elszakadni nem birtál, s beolvadva ama nagy végtelen köztársaságba, hol önkény nincs soha, hol öröktől örökké megdönthetetlen törvény uralkodik csupán, ott vár rád álmod valósulása: «Egyenlőség, testvériség, szabadság».

Itt, ennél a barátságos erkélyes háznál megpihenjünk.

Itt mintha tisztább, illatosb volna a lég. Az erkélyre tekintesz, mintha virágokat látnál, - hallgatózol, mintha madárcsicsergést hallanál, - pedig csalódol, két kis gyermek virul, repked, cseveg ott csupán, két rózsás arcu, égszin szemű, aranyhaju kis leány. Annak az ember-gyűlölő, istentagadó különc A. orvosnak gyermekei, ki - mint mondják - e két kis ártatlant is minden vallás nélkül hagyja felnőni; még templomban sem voltak soha az istenadták.

Tekints oda! Ha rá nézesz e két angyalarcra, kezed önkénytelenül imára kulcsolod. Közeledjél hozzájok, s mire észrevennéd, bűneidet meggyóntad, megbántad. Csókold meg őket s bűnbocsánatot nyertél, megáldoztál, szivedbe fogadtad a megváltót, mert tekintetük áldás, mosolygásuk malaszt, szavuk imádság; a hol ők vannak, ott szentegyház van, mert «övék a mennyeknek országa».

Oh ne emeljétek szárnyaitokat, ne készüljetek vissza égi hazátokba, maradjatok, mig lehet, itt nálunk a földön, hogy látástokra mi kishitűek ujra bizzunk az örök jóságban, ujra szeressük embertársainkat, ujra várjuk a világító szentlélek malasztját, s megérteni tanuljuk a Szent-Háromság titkának magasztos nyilvánulását a hitben, szeretetben és reményben.

Ez a diszes uri lak a dúsgazdag X. kamarásnéé, kiről azt beszélik, hogy csupa szeszélyből maga mossa fel lépcsőit s edényt surol.

De miért is ne tenné mindenki azt, mire kedvet, képességet, hivatást érez?

II. Rudolf tán nagy tudós, jó csillagász lett volna, de rossz császár volt. XVI. Lajos becsületes kézművesnek, tisztességes polgárnak született s a korona martyrrá tette. Burns Róbert ellenben mint földmives nem ért semmit.

Mindenki természetesnek találja, hogy a vas szilárd, az arany fényes, hogy a szén tüzelésre, a gyémánt ragyogásra jó, s nem ütközik meg senki abban, hogy mig a buza lisztet ád, a rózsa nem tud egyebet, mint illatozni; nem talál abban senki sem érdemet, sem hibát.

Legyen csak mindenki az, a mi természeténél fogva lenni képes. Hadd kövesse hát X. kamarásné is szive hajlamát, s tegye, mit tenni tud és szeret, hiszen valószinűleg ő sem bánja, ha mig ő lépcsőit fehérré surolja, Z. költőnő verset ir a holdvilághoz.

Ha felvidulni akarsz, nézd ama barnafürtös fejecskét ott a sarokház ablakánál; a biborveres függönyök közül ugy ragyog ki, mint egy napsugár; ezer incselkedő kobold leskelődik, játszik, pajzánkodik az üde arc gödröcskéiben. Ki hinné, hogy az a felénk közelgő, kimért

lépésű, feszes, komoly uri ember a férje e játszi, madárszerű kis lénynek, ki épen most meglátva férjét, örömtelten integet, mosolyog, röpked feléje. Nevető szeméből egész fényözön árad s visszatükröződik a férj felderülő arcán. Pedig azt mondják, - de elég a mendemonda. Bocsásd meg olvasónőm, mi ezt megszoktuk itt a kisvárosban.

Ime, egy esőcsepp!

Szerencsére itt vagyunk már Garson ezredesné szép nyári lakánál. Suhanjunk be mi is hamar e magas, deli, barna fiatal emberrel; ez a bájos özvegy unokafivére Marosi Elemér, jeles képzettségű, már is hirneves orvos, ki több évi távollét után nem rég tért vissza a külföldről, hol a független, vagyonos ifju részben tanulmány, részben szórakozás kedvéért időzött, s mert elindulása épen akkor történt, mikor a szép Lilia a derék, de kissé éltes Garson ezredeshez nőül ment, sokan állitották, hogy egyedül szerelmi bú űzte a messze távolba. De már a sok «on dit»-ból nem bontakozhatunk ki, pedig im itt vagyunk az előszobában, hol Terése, a légszerű komorna, szellemlépésekkel közeledik épen urnője boudoirjához, s fölemelve a nehéz damast függönyt, szótlanul bebocsátja a fiatal rokont, kinek szabad bemenni gyengélkedés esetében is, hiszen ő orvos, rokon és - egy szó mint száz, bemehet.

Köd előttünk, köd utánunk, mi is bemegyünk vele.

Oh e bájos, bűvös, derengő, félhomályu, szelidszinezetű hamvas-kék boudoir. Alacsony, lágy, hivogató támlányok, meseszerű, nagy sötét-zöldlevelű, virágtalan növények, hamvaskék márvány-asztalkán, kis ezüst dézsában, kristálypohárban jégbe hütött limonade, mellette ellenmondón, következetlenül, mint a minő a női szeszély, kékes légszesz-lángon, ékszerhez hasonló gyors forralóban párolgó mokka. A kertre néző nyitott ablakon, a leeresztett függönyökön átszürődő fű- és esőszag elvegyülve üditő eau de Cologne illattal s ott a dagadozó chaise longue-on habfehér csipkék közé temetve, mint hópehely közt a hóvirág, lankadozó, halvány, gyönyörű asszony.

Oh a gazdagok gyöngélkedése!

Gyönyörteljes az, mint a borzongás a pattogó kandallótűznél, mint a szomj a csergő patak mellett, mint a vágy a teljesülés perce előtt.

Az eső sűrün, zajtalanul permetezik, elcsendesitve az utcai lármát, visszatartva az alkalmatlan látogatót, elnémitva még a madarakat is. Semmi sem zavarja az andalitó édes biztos nyugalmat, mely e bájos menhelyet védőn körülfogja, mint szigetet a tó vize.

Künn az előszobában észlelhetlenül, mint a gondviselés, fáradság nélkül, természetszerűn, ahogy a fű nő, működik Terése, a komornák eszményképe. Már a természet is erre a hivatásra szánta, alkotta. Kiszolgálása olyan, mint a boszorkányság, mint a szemfényvesztés, csak eredményében érezhető, s nem rójja ránk a megköszönés kényelmetlenségét.

Ő sem szép, sem rut, sem kicsiny, sem nagy, sem szőke, sem barna. Nincs rajta semmi feltünő, figyelmet gerjesztő vagy kirivó, semmi «ismertető jel». Soha nincs utban és mindig kéznél van. Igénytelen, nesztelen megjelenése, elmosódott, szürkeruhás alakja elvegyül kárpittal, függönnyel és levegővel. Létezését nem árulja el semmi életjel.

Soha sem tüsszent, soha sem köhög, soha sem ásit, talán nem is lélekzik. Olyan csöndes, határozatlan, szintelen és nélkülözhetetlen, mint a levegő.

- Beteg vagy, Lilia? Ütered izgatott, görcsös, de nem lázas, homlokod hideg, halántékod kissé lüktet, ásitasz - ah, migraine!

E szóra a bágyadt alak egyszerre fölrezzen lankadt álmodozásából; pedig a távoli dörgés sokkal halkabb, hogysem felriaszthatta volna. Mint felhő alól a villám, hosszu sötét pillák alól sugárzó tekintet villan ki. A halvány arc kigyullad, s az izgatottságtól remegő ajk keserűn mosolyog.

- Ah, migraine! Mily korszakot alkotó fölfedezés! Mily remek diagnosis! Mily csodahatásu, bűverejű szó, melynek puszta kimondásával meg van oldva a problema, fölöslegessé vált minden gyógyszer, segély, részvét és ápolás! A tudomány mosolyog s azt mondja: migraine! és a beteg csendesen szenved tovább. És ön, uram, ezért töltött annyi évet külföldön, ezért utazta be a félvilágot, ezért tanulmányozta azokat a borzalmas kórházakat, ezért élvezte a pontini mocsárok üde leheletét, Konstantinápoly tiszta levegőjét s Guyana jótékony éghajlatát. Persze, ön arra számitott, hogy hazajöttekor kedves rokona, a kis Lilia, rögtön enyhe maláriába, vagy szelid lefolyásu fekete himlőbe esik, mit gyógyitani önnek valódi gyermekjáték. De ám Lilia arca sima s fehér marad, még csak egy jelentéktelen sárgaláz sem mutatkozik nála. Liliának migraineje van, a miben még meghalni sem, csupán szenvedni lehet!

Érti ön, uram, hogy mit tesz az: szenvedni?

A szó elhalt a szép asszony ajkán, mint elszakadt hárfa húrján elrezg a hang, a bájos fej kimerülten hanyatlott vissza párnáira.

Elemér szeretetteljesen lehajolt hozzá, de Lilia csakhamar meglepő erővel ujra fölemelkedett s ingerülten folytatta:

- Ah, de mit is gondoltok ti a szenvedéssel! A jajszó nem hat át a szoba négy falán s nem árt a renomméenak! Egy haláleset, egy temetés, az már egészen más! Azt kiharangozzák, kiénekelik, kiprédikálják az egész világnak, s az ünnepélyes gyászmenet, a sok fátyol, koszoru, köny és az egész nagyszerű pompe funèbre láttára egyszerre mindenki elérzékenyül és hő részvétet érez a halott iránt, kivel - mig élt - egy cseppet sem gondolt s fejcsóválva, elszörnyüködve kérdi: de az isten szerelmeért, hát ki volt az orvosa? Azért csak szenvedj nyugodtan, szegény szenvedő, ebben nem gátol senki, de légy oly jó, valahogy meg ne halj! Migraine! hiszen azt még csak kiégetni, fölmetszeni vagy amputálni sem lehet! Oh ti ujkorbeli csudatevők, látnokok, ti tudós javósok! lármát ütni, az nálatok a jelszó! Nagy hű-hóval felfedeztek ti mindent, a miről a mi tisztes őseink nem is álmodtak! Azoknak mertétek volna csak mondani, hogy izmaikban trichin van s vérük penészes! De hiszen ti e sok kecses nyavalyának, kóranyagnak ellenmérgét is feltaláltátok, van nektek salicyl, thymol s carbol-savatok, csakhogy csodaszereitek - fájdalom! - a betegséggel együtt a beteget is megölik.»

Ismét egy kis pihenés, egy kis szélcsend a közelgő vész előtt.

- Talán azt akarnád elhitetni velem, hogy hires utazásod nem reclame volt csupán? Mig Jávában és Ceylonban a chinchona fát nézegetted, jobb lett volna itthon azt kutatnod, hogy miként s miért hat a chinahéj, ez egyetlen valódi gyógyszer, mit századok óta tanulmányozott gyógyászati botanikátok felmutathat. Ti csak azt keresitek, fürkészitek, mit gyógyszertáraitokban megtörni, megfőzni, destillálni vagy diluálni lehet. Csak azt nyujtjátok s tiltjátok nekünk, mit óránkint bevenni, időnkint inni s naponkint néhányszor enni lehet, de bölcsességtek számba sem veszi azt, mi bennünket szünetnélkül körülfoly, körülleng, körülhullámoz s idegeinket titokzatosan átrezgi, s minek keveréke, foka, nyomása, sugara és áramlata okozza talán a legkinosabb betegséget: a rejtelmes idegbajt ezer változatával, mit ti csak azért néztek le vállvonva, udvarias gúnymosolylyal, tudálékos hallgatással, mert nemcsak hogy nem értitek, az még hagyján volna s többször is megesik rajtatok, hanem mert ezen nem fog chinintek, morphintok és ipecacuanhátok, tudományotok alphája és omegája. Előttetek egy ember, a kinek egy szép estén, csendes szobájában, kényelmes ágyában a szeme nyitva marad. Viszonyai rendezettek, családélete boldog, lelkiösmerete nyugodt; de most eszébe jut, hogy

egy évek előtt elhalt ismerőse hogyan került csőd alá; hogy gyermekkorában egy nagybátyjának két kis fia egy nap meghalt torokgyikban, s aztán hogy az a Rózsa Sándor mégis rémséges dolgot vitt végbe! Erőszakosan lezárja szemét: torzképeket lát; felnyitja: mintha valamely árny lebbent volna el ágya mellett. Megállitja az órát, hogy ne ketyegjen, elmondja az egyszeregyet hatszor rendesen, hatszor visszafelé, olvassa Perrier nagyfontosságu munkáját: «Über die Buccalvalven bei den Cucullanen»; nem ért a zoológiához, még sem alszik el! S ez igy tart hetekig! feje zug, ég, kábul, szédül, érzékei megbomlanak, szeme szikrát lát, füle cseng, kávéja sós, dohánya phosphorszagu, fulad, szivdobogása van, keze-lába zsibbad, borzong, hevül, egy szóval: minden létező betegségnek összes symptomái mutatkoznak nála. Kedélye elborul, terhére lesz mindenkinek, de leginkább önmagának, és még Pontius Pilátus is azt mondaná rá: «ime egy ember!» ti azonban azt mondjátok: «ime, egy hypochondrikus!» egyet nevettek s megszöktök előle; mert ez az ember csak képzelődik, csak ámitja magát, nem uralkodik agyrémein; pedig hisz ép ezek a csalhatatlan kórjelek; s ti elismeritek az okozatot, de tagadjátok az okot, mert nem hisztek olyan bajban, melyet górcsövetek nem talál meg, mely tükreitekben nem mutatkozik, melyet hallcsövetek nem hallat, s mely kopogtatástokra nem felel. Ti jelekre nem adtok semmit, s csak annak létezésében hisztek, mit kézzel fogni, metélni, feldarabolni lehet. Ti vallástalanok vagytok még tudománytokban is, s valamiként nem látjátok át, hogy protoplasmátok, ätheretek, cosmiai ködötök, s a két első körforgást kezdett s évmiliárdok alatt naprendszerré alakult atom ép oly megfoghatatlan csodák, mint a hét nap alatt befejezett teremtés munkája, egyszerre bevégzett szép és okos Ádámjával; s miként a végtelenség, a kezdetnélküli örökkévalóság általatok is elfogadott, habár meg nem értett fogalma nem tanit meg, hogy hinnünk kell ott, hol tudni képtelenek vagyunk: akként eretnekek vagytok, mint orvosok is, s nem akartok jelekben hinni, pedig tudjátok, hogy a delej, mint anyag nem észlelhető sem a górcső, sem a vegytan, csupán csodaszerű jelenségei által; tudjátok, hogy Leverrier egyedül a naprendszerben észlelt zavar, rendetlenség s eltérés jeleitől vezetve odamutatott az ég egy sötét pontjára s azt mondta: ott egy még eddig soha sem látott bolygó van, s meghatározta távolságát, átmérőjét, sulyát s a napkörüli kétszázados pályafutását, melynek egy bizonyos általa szintén kijelölt pontját elérve, végre a távcső is megtalálta Neptunt, s a tudomány valónak ismerte el a jós szavát. Mikor támad köztetek egy Leverrier, ki odamutat a megzavart idegrendszer dissonanceainak okára? Mikor jut eszetekbe megkisérleni, hogy miként a spectralanalysis az égi testek alkatrészeit fényükből ismerteti meg: ugy a lélektan a kedély sajátságai, bajai s ezerféle nyilvánulásának elemzése által megtanitana jelekből olvasni, s a szellem kiáradó fénysugarán visszavezetné a kutató észt a fényforrásra: az anyagra, megismertetve ennek lényegét. Ti azonban mint materialisták sem vagytok következetesek, s Darvintok, Häckeltek dacára mindig kivételes állást jelöltök ki az ember számára. Mint földlakót kiveszitek a természet három országából, hová szerves és szervetlen alkatrészeinél fogva tartozik; - s kiragadjátok a világegyetemből, melynek ő is örök időktől fogva elveszhetlen része, egy atomja, alávetve ugyanazon örök törvényeknek, mint a nap és homokszem, mint minden anyag, nyilvánuljon az bárminő alakban. Ti elismeritek a befolyást, melyet csillagra, légre, vizre, növényre, állatra és ásványra a gravitáció, attrakció, äther-hullámzás, légnyomás, vegyi erők, hő, fény, villany és delej gyakorolnak; tudjátok, hogy a tenger érzi a hold befolyását, a tej a vihar közelgésével megturósodik, a delejtű északi fénynél őrültkint forog, és csak a mi idegeinkben, a mi vérünkben ne mutatkoznék mind e hatás? Ki tudja, hogy az ember nem ugy kapja-e az epe-mirigyet, mint a hogy a tej megturósodik? s hogyha a delejtű agyvelővel birna, nem okozna-e neki földrengés, vulkáni kitörés és északfény - migrainet?

Itt Lilia hangja elakadt, ajkait összeszoritva kissé fuldokolt, de csakhamar folytatá:

- Megbocsátjátok a forrólázt, az agygyuladást; értitek a hülyét és a bambát; az állatoknál, növényeknél természetesnek találjátok, hogy a mimóza egy kis érintésre idegesen összehuzó-

dik; a fehér házinyul mind veres szemű, a fehér macska süket, minden macska szőre szikrázik menydörgésnél, s hogy a kagylóban a gyöngy ugy képződik, mint a tüdőben a gümő. De az embernél semmi szokatlant, eltérőt, kiválót vagy sajátságost nem akartok tűrni, s megbotránkoztok azon, hogy némely ember nem ugy lát, nem ugy hall, mint ti, s idegei másként éreznek mint a tietek, s az idegesen és a költőn nevettek, mint valami szemfényvesztőn, kinek mutatványai nevetségesek, vagy mulattatok, s nem hiszitek, hogy azok nem mutatnak nektek egyebet, mint önmagukat, s az egyik idegbeteg, a másik költő, mint ahogy ti szőkék vagy barnák vagytok. Ti azonban a természetet ugy tekintitek, mint a holttestet bonctermeitekben, s a holt anyagot vizsgálva, nem találjátok meg az agyban a gondolatot, az idegekben a delejáramlatot, s az egész természetben a működő, mozgató erőt; nem értitek tüneményeinek titokzatos beszédét s a csodaszerű azonosságot, válrokonságot csillag, ásvány, növény, állat és ember között. Például ti, ugy mint az életben, magában a testek villózásában is csupán egyszerü vegytani processust, elégést láttok, és nem gondoltok arra, hogy az a villófény tán az öntudatlan gondolat, a szunyadó, fejlődésre váró szellem, mely évmilliárdok folytán önereje, akarata, ösztöne, vágya által magának szervet idomit, agyat képez. Nem gondoltok arra, hogy a gyémánt, chlorophan, márvány, melyek a napsugaraktól mintegy megittasodva, átszellemülve, megdicsőülve rózsaszin, kék és bibor fényben égnek, szervekkel birva mit éreznének, szenvednének: Nem lenne-e belőlük virág, csalogány vagy költő, s fényükből illat, dal, Ilias. Énekek éneke!?... vagy tán valamennyiből ideg-beteg lenne, és fényükből - migraine!

Lilia még mindig küzdött ki-kitörő kacagásával, de arcán e bájos, kipirult, gyermekies arcon, tündöklő szemében, pajzán ajka körül ezer játszi, kedves ördögöcske ingerkedett.

Elemér pedig támlányában hátradőlve már rég fuldokolt nevettében.

- Nevess csak! hisz ebből áll minden érveléstek! Azt azonban nem tagadhatod, hogy boldogemlékű tudós nevelőd nem hiába tárta fel előttem a tudományok tárházát, hová én néha bekandikálva, nem csekély haszonnal betüzgettem kedves könyveinek cimeit: «Ars magna lucis et umbrae». «A series of experiments relating to Phosphori and the prismatic coulours» stb. Nem hiába hallgattam e tudománytól s kinzásaimtól mumiává aszott bölcs végtelen előadásait, de szegény Thuerecht, Leberecht, Lieberecht Gaulius, kit születésekor Hans Gaulnak hivtak, hiába mondogatta haját tépve: «sutor ne ultra crepidam», és te most szintén hiába halsz meg nevettedben, én mégis tudom, mit mond a mesekorbeli Aelianus ama csodaszert, éjt megvilágító karbunkulusról, mit gólya ejtett a szép tarenti nő ölébe, s a napfényességű kőrül, mely a pégui király arcát oly ragyogóvá tette, hogy népe éjjel nem szorult légszeszre. Tudom, mit mond Albertus Magnus és Vallerius a lapis soláris és spongiam lucisról s Liceti miként mondja a «Lotheosphorus»-ban: Lapidem soli exponebat....

S a kis szoba két balga gyermek csengő kacagásától viszhangzott.

Néha egy hang, egy illat egy tréfa visszavarázsolja az egész gyermekkort.

- Oh jaj a fejem! erről egészen megfeledkeztem a hasztalan fáradságban, hogy a te sötétségedre egy kis fényt deritsek! De halld végszavamat! ha valódi orvos akarsz lenni, tanulmányozd a villózást, a delejt, a meteorologiát, astronomiát és psychologiát! és most hagyj fel esztelen nevetéseddel! Csend legyen uram, aludni akarok!

És csend lőn. Csak az eső csergedezett szakadatlanul, s a dörgés hallatszott mind közelebbről.

Elemér álmodozva pihent támlányában. Merengő tekintete nem látta a szép szendergő asszonyt, csak hangja, nevetése csengett még fülében, és ez édes hang, e galambkacagás régi álmot ébresztett szivében, egy rég elvesztett, régen megsiratott, soha sem feledett boldogság álmát.

Nem is volt az soha egyéb csak álom! Alom volt az a kacagó, ugráló, makrancoskodó, gonosz kis leány, kivel ő annyit civódott, ki őt mindig csak gúnyolta, ingerelte, kinozta egész gyermekkorán át; ki mindig s mindenütt ott volt boszantásaival, csinyeivel, s ki nélkül ő soha sem ért tavaszt, ibolyát, cseresznye-érést, szüretet vagy karácsonyt. A kakukszóba és a szán-csengésbe egyaránt belévegyült ezüstcsengésű kacagása; nem szabadulhatott tőle soha. Ha homokkal játszott, ott alkalmatlankodtak azok a haszontalan izgága kis kezek, mintha elhullt rózsalevelek vetődtek volna oda, s ha este a csillagokat nézte, mulhatlanul ott ragyogott a sötétkék bámuló szempár, s fülébe csevegett a csacska száj balga kérdezgetésével.

Tüskék, bokrok közt rejlő madárfészeknél egyszerre csak előbukkant a kipirult kandi arc, körüllengve zilált, csodálatos fürtöktől, melyek árnyékon sötétek, világoson vörösbarnák, s a napfényen aranyosak voltak.

Könyvek, földtekék, térképek s egyéb tanszerek közt ott termett az a tudálékos fejecske, mely mindent jobban tudott, könnyebben felfogott, s csak ugy játszott a sok tudománynyal. Végre a csodás kis tünemény ugy összeolvadt gyermekkora derüjével, bajával, tanulmányaival, játékaival és meséivel, hogy nélküle gondolni sem tudott örömet, bút, álmot, regét és életet.

De mindez álom volt csupán. Az is, hogy a gyermek felnőtt, ifju lány lett, olyan, mint a regebeli királykisasszony. Nem volt szebb nálánál az egész világon, homlokán csillag ragyogott, s ha mosolygott, rózsák nyiltak ajkán, egy szóval - ő szerette! Szerette az első szerelem varázshatalmával! Megküzdött érte tűzzel, vizzel, sárkánynyal és óriással, azután fölfedezve, megtalálva a talizmánt, a megváltó jelmondatot, győzelmesen visszasietett a mély bűvös álomban szendergő királylányhoz s lábaihoz borulva suttogá: «szeretsz-e?» - s várta, oh miként várta a feleletet, mely végkép megtörje a gonosz babonát s megváltsa mindkettőjüket - - és a nagymama hangja kedélyesen megszólalt: «Szeret bizony, fiam, hát hogyne szeretne, kivált ha jól viseled magadat és szorgalmasan tanulsz!» És e szavak most is még olyan élénken, a való egész ridegségével hangzanak fülébe, mintha ez már nem is álom lett volna, s a rájok következő ismert ezüstcsengésű kacagás, és ama szivszaggató gyötrelem, mit akkor érzett, s azután a szintelen, végtelen, reménytelen pusztaság, az a délibáb-nélküli sivatag, - mindez csak egy hosszu, nehéz, kinos álom volt csupán.

Meglehet, hogy napok, hetek, évek teltek el, de ő csak egy végtelen szürkületre emlékezik, hajnal s csillagfény nélkül.

Az első éjszaka akkor következett a szürkületre, mikor meghallotta, hogy Lilia férjhez ment. Őt akkor tanulmányai sokkal inkább elfoglalták, hogysem jelen lehetett volna a menyegzőn.

Aztán külföldre utazott, s utközben egyszer csak azt vette észre, hogy annak a gyermekkori kis leánynak a képe vele jár uton-utfélen.

A Rigin alpesi rózsát szakitott számára, Kis-Ázsiában, Tököly sirjánál nehány fűszálat; a tengerpartján szines kagylót szedegetett, - az a kis lány ugy szerette azokat! - és a konstantinápolyi bazáron megvette a meseszerű aranynyal himzett papucskákat: - hogyan emlékeztették azok az ezeregy éjszakára s az ő királykisasszonyának kicsi lábaira!

Végre erőt vett magán, s hogy szabaduljon a gonosz igézettől, eltakarta, elzárta a bűvös, incselkedő képet, eltemette szive legmélyére, - s tanulmányaiba merült.

Csak néha egy-egy fenvirasztott éj után, vagy menekülve a kórházak nehéz legétől, jajaitól, halálhörgésétől; csak néha, félig öntudatlanul, halkan, titkosan a kora hajnalnak, a harmatos vizi rózsának, a csillagos égnek, a végtelen tengernek súgva mondott egy nevet: Lilia! s azok erre csendesen, vigasztalón feleltek, mosolylyal, illattal, fénynyel, hullámzással.

Álom volt mindez! S talán most is csak álmodja ezt a zuhogó esőt, dörgést, villámlást, e félhomályu kék szobát, s ezt az incselkedő bűbájos képet itt előtte, melyet ő oly mélyen eltemetett; érzi jól, hogy most is ott rejlik szivében s mégis csábitó káprázatkint ujra megjelent előtte, s rátekint nagy, bámuló, sötét-kék szemeivel.

- A-a-a-ah!

Minő ásitás! hangos, parancsoló, követelő, szemrehányó, görcsös, gúnyos, haragos, - egész lélektani tanulmány!

Elemér fölébredt s ijedten hajolt Liliához.

- Nem uram, ez már nem kórjelenség, ezt nem a migraine okozta, ez csupán az ön kellemteljes, szellemdus társalgásának eredménye! S én látom, hogy ön mint orvos és mint világfi, egyaránt kiképezte magát, s ha egyéb kincset nem gyüjtött is, de a hallgatás aranyával bővelkedik. Bölcsessége ellen sincs kifogásom, ön ismeri önmagát, tudja, hogy hallgatva legszellemesebb.

- Csak gunyolódjál, Lilia! migrainedet nem szüntette az alvás s szeszélyeskedésed bajoddal jár!

- Mit, e bágyadt, rosszizlésü élcek járnának az én bajommal? Nem, az én migrainem mindig természetes, kellemdus jónevelésű migraine, de megszokta, hogy e szerint is bánjanak vele. A mellőzést épen nem türi, és te, vad kannibál, még azt sem veszed észre, hogy szomjas vagyok! Hozd hamar a limonade-ot, hiszen veled olyan kopár, oázisnélküli az élet, mint egy Sahara, s csak valamely vezeklő fakir s türelmes tevéje birná elviselni. Hamar a limonade-ot! - de mégsem! Inkább kávét adj, hiszen még a lelkem is fázik a te jeges, fagyos társaságodban, te megfagyott északsarki utazó!

Egy kis szünet. Az eső záporra kezd válni. Pár cikázó villám s rá erős dörgés.

- A kávé sem kell! Gyönge, mint a te lelked! Bánom, hogy nem limonade-ot kértem, hogy az idézet egészen korrekt legyen, de mindegy, azért a te lelked mégis gyenge, mert hely, alkalom és körülmények uralják. Ki hinné, hogy e komoly bölcs, e szoborszerü klassikus nyugalmu alak, ki tógájába burkolva némán várja a vészt, a tegnapi estélyen «természettől göndör» fürtökkel, émelyitő hófehér kesztyüben, mindenre kész fénymázos topánban, - lepkekint szállt virágról virágra, - végre még táncra is kerekedett s oly kinosan rezgett, vergődött a «csárdás»-ban, mintha idegrángásokban szenvedne!

- Oh, én ugyis ennek az estélynek vagyok áldozata!

- És kivel táncolt! Azzal a halványsárga-hajú, unalmas nefelejts-szemű, pici bamba-száju Ábrándi Isaurával! Már hiszen engem kérhetett volna a bátyja, hogy táncoljak vele! - a barátságnak is van határa! Isaura! ki is hallott ilyen nevet?! - olyan mint egy melodráma!

- Elemér és Isaura! kész a románcz! Nem keresztelhették őket Vendelre, Borbálára, mikor annyi tisztességes keresztény név van a naptárban. De mit látok itt kabátján! virág a gomblyukban! Fi donc! még hozzá heliotrop! és milyen hervadt; talán tegnapesti emlék! De szerencsétlen! hát ön nem tudja, hogy migrainnél nem lehet elviselni a heliotrop-illatot? Már is rosszabbul vagyok! Tüstént dobja ki az ablakon! Van-e rútabb, mint egy hervadt heliotrop! A rózsa hervadtan is rózsa marad, a heliotrop szeméttévválik!

Elemér szót fogadott, s aztán kérdő, kétkedő mosolylyal tekintett rokonára.

Lilia arca lázas pirban égett s eltünt róla a pajzán jókedv kifejezése, szeme könytül ragyogott, s idegessége a kitörő zivatarral együtt látszott növekedni.

- Mosolyogsz? Azt hiszed, csak szeszély, idegesség, migraine, a mi engem bánt? mert te csak a bonc-teremben, késsel kezedben tanulmányoztad a szivet, mikor már nem dobogott, mikor már kihülve, halva volt! Megvizsgáltad jobb és bal kamráját, kutattad a szerv baját, betegségét, meghatároztad nagyságát, kitágulását vagy elhájasodását; de hogy egykor miként fájt és örült, hogyan türt, félt, várt, remélt, csüggedt és küzdött, - mit tud arról a te tudományod? Mosolyogsz? Azt hiszed, hogy én tegnap közönnyel néztem ama sok szép, mosolygó, tavaszüde leányarcot? hogy hidegen hallgattam a csábitó zenét, nyugodtan szemléltem a vig táncot, s nem emelkedtek az én szárnyaim is, mikor ti ott körülem röpkedtek? Tudod-e még a kedves költeményt:

«Felrepülne, messze szállna,
Csakhogy el van metszve szárnya!»

- Tudod-e, hogy én már nem tudok táncolni, nem tudok mulatni? Mosolyogsz? Talán azt hiszed, hogy mig te heted-hét országon, az üveg hegyeken s az operencián tul jártál a bölcsesség követ keresni, addig én itthon monsieur Fleurytől táncórákat vettem, s ápolás helyett kecses pas des deuxvel szórakoztattam szegény betegemet két évig tartó szenvedésében? Tudja-e ön, uram, hogy mi a betegség? Azt az ember nem tanulja ám meg, ha elmegy a jávai méregvölgybe szerencsétlen kutyákat, macskákat mérgezni, sem ha a párisi kórházakban kautsuk-embert boncol. Azt csak sötét, reménytelen napokon, kétségbeejtő, végtelen éjeken át a bús betegszobában lehet megtanulni, hol az óra egyre ketyeg s az idő még sem halad, hol óránként átszenvedjük egy élet gyötrelmét s a kín még sem fogy; hol a párna soha sem elég lágy, hol a takaró csak nehéz, de nem meleg, hol a szerető kéz is ügyetlen és nehézkes; hol a félhomály nyomasztó, a világosság sértő, a lég nem hat a tüdőbe, a viz nem oltja a szomjat; a szó fáj s a csend nem ad nyugalmat. Hol az erőt, mely eddig támaszunk volt, megtörve, - az észt, mely vezérelt, elhomályosulva, - a mosolyt, mely biztatott, vigasztalt, elborulva látjuk, s hol, mikor csüggedve érezzük, hogy jelenlétünk nem enyhit többé, már csak a neheztelés vigasztal minket, mit percnyi távozásunk okoz. Hol a tompa közöny, lázas türelmetlenség, fásult hallgatás s heves ingerült beszéd közepett csak néha tünékenyen, mint sötét éjben távol fel-felrezgő mécsfény, világol felénk egy hálás, bús, szerető tekintet és egy bágyadt kézszoritás, egy halkan hivó, esdő hang árulja el csupán, hogy a szeretet, mit elveszthetetlennek hittünk, haldokolva bár, de él, hogy a hamvak közt még ott ég a szikra, hogy a sziv, mely biztos révünk, édes-békés menhelyünk volt egykor, - megtörve bár - még nem szünt meg dobogni. Nem, te nem tudod, mily gyötrelemteljes, mily vigasztalan a reménytelen beteg szobája. A kandalló pattogó tüze, a lámpa kedélyes világa nem teszik azt otthonossá, derültté. A hópelyhes, jégvirágos tél nem hoz abba zöld fenyőfát, karácsonyfényt, s oda nem hangzik be a «szent királyok» éneke: «Szép jel és szép csillag, szép napunk támad!» A tavasz nem hoz oda enyhe szellőt, virágzást, megujulást, s ott nem zendül fel a hálaima, a feltámadás hallelujája! Ilyen betegszobában töltöttem én két évnek minden napját, minden óráját, s e sok órának minden egy percében örömtelen, szomoru és elhagyott voltam, mint az a szárnyaszegett árva madár, melynek társai mind elszálltak «messze, messze tengerekre» s mely búsan szárnya alá rejti fejét, mit is nézzen??

Négy kerités, négy magas fal:
Kőfalon nem látni által!

Még az égre felnézhetne,
Arra sincsen semmi kedve:
Szabad gólyák szállnak ottan
Jobb hazába,
De hiába
Ott maradt ő elhagyottan!

- Mindezt elmondtam én már akkor az elköltöző darvaknak, a tova szálló felhőknek, a zokogó őszi szélnek, s azoknak a mindenütt ragyogó örök csillagoknak, és azok nem vitték volna meg neked a bús izenetet? Pedig valamennyit hozzád utasitottam, de te az ég tudja merre jártál, s ők a lakcimet, helyet, utcát, házszámot nem tudták biztosan. Az egész gyermekkorból, az egész életből csak te maradtál meg szivemnek. Drága nagyanyánk meghalt, férjem haldokolt és te távol maradtál. Nem szólitott haza magányosságom, bánatom sejtelme! Nem érezted, nem álmodtad meg segélytelen elhagyottságomat! Gonosz, haragtartó lelked, bosszúálló szived nem tudta feledni, hogy a veled egykorú hamar felnőtt leány a játszótársban csak gyermeket látott, s magaddal vitted még a messze utra is balga kacagásom bántalmát! Hosszu évek busongása és magánya, elveszett ifjuságom, eltemetett álmaim, támasznélküli árvaságom, a mult boldogságát s téged kereső gondolatom, feléd nyujtott kezem, esdő segélykiáltásom téged nem hoztak vissza énnekem!

Az elsötétült szobát vakitó villám cikázta át, s rá velőt rázó csattanás következett.

Lilia remegve, zokogva, félholtan feküdt rokona védő karjai közt, szive a megszakadáshoz volt közel, könyei sebesen, forrón, szakadatlanul özönlöttek lecsukott szeméből, kisirta most hosszu évek némán viselt keservét.

Elemér csendesen, békitőleg simogatta a csodálatos ércfényü fürtöket, a szegény szenvedő fejecskét óvatosan visszahelyezte lágy párnáira, s a fájó halántékon biztos kézzel rátalálva a lüktető érre, igy maradt némán, mozdulatlanul, hogy csak hadd pihenjen, hadd szenderegjen, hadd gyógyuljon az a szélvészüzte, eltévedt kis madár, mely végre megtalálta otthonát.

És csend lett ujra, most már teljes csend. Hová lett szélvész, zápor, villámlás, mennydörgés?

A keletre nyiló ablakon át, melyről láthatatlan kezek elvonták a függönyt, látni lehetett a távozó felhőt, győzelmes napsugártól megaranyozva.

A márványasztalkán, mintegy oda varázsolva, kosárka állt harmatos zöld levelek közül kimosolygó gyönyörü gyümölcscsel. Mikor lett az oda büvölve - ki tudja? alighanem akkor, mikor ama rémséges villám lecsapott valahol, s az ember ijedtében se látott, se hallott.

De a babonázó lény, ki zörejtelen kezeivel itt működött akkor, az mégis láthatott valamit, és most ott künn az előszobában titkosan, szégyenlősen, hamarjában, - kissé sirdogál. Mert hát ez a szegény tünedező árny egy fölösleges, istenadta szivet rejteget, mely néha, mikor épen rá ér, örül, fáj és szeret is egy kissé.

Épen mikor az elvonuló felhőn ékes-fényes szivárvány tünt fel, az első madárcsicsergésnél Lilia ébredezett, félálomban nézett Elemér szemébe, és ott feltalálta azt a régi kérdést, melyre egykor a nagymama felelt.

Most azonban hatott a talizmán. A büvös kérdésre fölébredt a csodaszép királyleány, homlokán csillag ragyogott, ajkán rózsa nyilott ujra, s kimondta a megváltó, igézetes szót: szeretlek!

PÁL FORDULÁSA.

Hegedülnek, szépen muzsikálnak,
Jó kedve van az egész világnak,
Ugrándozva járják a bolondját,
Én nem tudom, nekem csak ugy mondják.

TÓTH KÁLMÁN.

Nem, nem! hiába mosolyogtok hizelegtek körül ti bájos képek a mult időből! hiába zendülsz meg ujra te régi édes dallam, - hiába integettek felém, ti rózsás ifju arcok, melyek körülvirágoztátok ifjuságom tündérvilágát! Maradjatok csak szívem mélyén eltemetve, megsiratva; még most nincs elég erőm, hogy visszahivjalak s ujra eltemesselek, ujra megsirassalak benneteket. Pihenjetek, szenderegjetek csak, mig hivó szavam fel nem ébreszt, s álmodjatok arról a mi időnkről, arról az egykori Pál napjáról, mikor késő este, tiz vigan csengő szánnal, vagy harmincan váratlanul beállitottunk a jó Pali bácsihoz. Váratlanul? Nem! Ő nála várva várt volt a vendég mindig, s áldott nejével együtt csak azon busultak, hol vegyenek most már muzsikusokat, hogy ezek a szegény gyerekek hadd ugrálhatnának egy kicsit! Mikor aztán Pali bácsi habozva szólt: Hátha az öreg dudást elhivatnám? Milyen örömrivalgás volt az és milyen tánc dudaszóra világos virradtig!

Más Pál napja az, a melyről én most beszélni akarok, s melyre már hetekkel a nagy nap előtt készül az egész ház népe, kivéve magát az ünneplés tárgyát, ki nem is sejtve a közelgő vészt, nyugodtan pipázgat, olvasgat szobájában, s kéjelmesen nézi a kandalló mellől, hogy hordja a téli förgeteg halomra a havat, s csak egy aggodalma van: hogy a hófuvás miatt majd nem jöhet az ujság.

Annál több gond bántja a nők szivét. Tekintsünk csak a nagy nappali szobába, ott ülnek együtt, barátságos lámpafénynél, - mely azonban derűtlen arcokra veti világát, - a mama és három leánya.

Három leány! mily bájos gondolat volt ez máskor! még a regékben is mindig hárman voltak, mind szépek, de a legkisebb a legszebb. Három leány! három tavasz, három hajnal, három tündérrege! három ragyogó szempár, három felzendülő dal, három megcsendülő kacaj, három segitség, három öröm, három boldogság!

És most! Tudjátok-e mit jelent most három leány? Három pesti vagy bécsi uszályos bálruhát, három chignont, három legyezőt, három pár atlasz cipőt, három pár tiz gombos keztyüt, s a mi pénzért nem is kapható: három sehol nem lelhető cotillon táncost, óh és borzalom! három megszerzendő férjet!!! Szegény mama, hogy roskadoz a hármas suly alatt! Oly hervadt és kimerült, s látszik, hogy embonpointjét nem az egészség, hanem a vérszegénység okozza. Örömtelen arca, fáradt tekintete, reménytelen mosolya, a bágyadt, lankadt, erőtlen lemondás kinyomata egész valóján, szomoru dolgokat beszélnek drágán megvásárolt hosszú báli éjjelek martyriumáról; egymást lökdöső, tipró, tépő tömegről, pokoli hőségről s fulasztó porról; vagy nagy üresen kongó teremről, néhány táncoló pár végtelen keringőiről, polkáiról, melyek közben a csendesen üldögélő három leány vérenvett uszályos ruháit kimélet nélkül leszaggatják; vagy kezdődő négyesekről, melyekre a három közül csak egy leánynak van táncosa és az milyen! s aztán azokról a jó barátnékról, kik mindig ilyenkor közelednek s oly gyengéd részvéttel kérdik, hogy: hát a kedves Jolán és a kis Róza miért nem táncolnak? s hogy: ki az a különös kinézésü fiatal ember, a ki Évikével táncol? Minderről és még sok egyébről beszélnek ezek az örömtelen, fénytelen szemek, melyeknek borongó homályán át csak néha

csillámlik egy-egy jól eső emlék fénye: mikor a kedves Clarisse, a jó barátné kérdéseire igy felelt: Jolán és Róza épen azon okból nem táncolnak, mely miatt az ön Irmája és Szerenája is kimaradtak az első négyesből, mert épen két táncossal van kevesebb mint táncosnő. Évike pedig nem akart két négyest egymás után Gémessy Bálinttal - a gazdag vőt kereső mamák e bálványával - táncolni, s táncosa most a derék iparos, ki különben az ön Rizája férjének unokaöcscse. S mikor az a mindent fitymáló Stefike egyszer Róza bálruhájáról azt mondta: óh ismerem! egész farsangon ott lógott már Alter kirakatában, mig végre a tizenegyedik órában megkegyelmeztél neki! S Clarisse mosolyogva végignézett Stefike szinehagyott öltözékén: a te ruhád bizonyára nem volt soha Alter kirakatában, s még a tizenkettedik órában sem érdemelt kegyelmet.

Óh ti szép, ti kedves emlékei az ujkori báloknak! Óh ti szegény mostani mamák s ti még szegényebb leányok! Mikor hetekig tartó küzdelmek, aggodalmak s a papák erszényével vivott élet-halálharc után végre beléptek a bálterembe, mi vár ott rátok? - elmondjam?

Ott ül már körben a garde des damesok rémes serege. Vésztjósló rajtok minden: szomoru szinü ruháik, fejékükön a fenyegető tollak, kezökben a görcsösen vergődő legyezők, elepedt tekintetök, összeszoritott ajkuk, ünnepélyes hallgatásuk, de mindennél vészt jóslóbb leküzdött, elfojtott, fuldokló ásitásuk.

Mikor az asszony sir, mosolyoghattok, - mikor görcsöket kap, nevethettek, - mikor elájul, kacaghattok; de őrizkedjetek, mikor az asszony ásit, mert bizony-bizony mondom nektek, hogy akkor közel már a vész! Szegény leányok! látjátok ezt a sok asszonyt, kiket ugy nevez-nek, hogy garde des dames? Reszkessetek!!

Egyszerre, mintha szélvész közelednék, zaj támad a rémes körben. A gyászos selyem ruhák suhogva rebbennek, a tollak lengedeznek, ingadoznak, a legyezők összecsapódnak, a szemek égő, szomjazó tekintettel fordulnak az ajtó felé s a néma ajkak megnyilnak:

- Nézd csak Clementine, most jöttek be Hétszilvafayék! megint uj ruha van mind a három leányon s mekkora uszályok! pedig azt mondják, hogy már több betáblázás van azon a kis szilvási pusztán, mint a mennyit ér.

- Bizony ezek nem követik a te jó példádat kedves Eliz! Ilkád tavalyi báli ruhája még mindig elég csinos igy lemetszett uszálylyal, hiszen azt ugy is letipornák ismét az erre táncolók s a Hétszilvafay leányok is üldögélhetnek reggelig drága ruháikban. De most mégis közeledik két táncos.

- Eliz, Eliz, nézd csak! Zukkerkandl Flóris és Bergamott Izidor! Hahaha! ezekért aztán érdemes tönkre jutni!

- A harmadikat nem is emlited, kedvesem; pedig az, ha jól látom a gazdag Gémessy, ki most mindig Évike körül van. Ugy-e megmondtam, hogy annak ne higyjen Laurád, mert az csak gunyt üz minden leánynyal.

- Láttad őket, Teréz?

- Kiket, Fánny?

- Firtliéket. Most jöttek be, szokás szerint, éjfélkor. És milyen toillettekben! látszik, hogy ezekben már kitáncoltak egy farsangot Pesten és most azt hiszik, hogy ide ezek is jók. Pedig Pesten is ugyan hiába voltak. Most csak az a hasznuk belőle, hogy - mint Nadályi ügyvéd mondja - a napokban árverezik el hires villájukat, mit elneveztek Sanssouci-nak, most majd lehetnek sans Sanssouci.

- Hallottad ezt?!

- Mit?

- Hogyan sipogott, nyávogott, esdeklett báró Krikri Tallérosi Arankának, hogy boldogitsa a kotillonnal. Pedig szegény leány inkább valamely gyógyintézetbe, mint bálterembe való; de apja majomszeretettel csügg rajta s minden szeszélyének enged.

- A bárónak bizonyosan lejárt néhány váltója Tallérosinál, s a vén uzsorás nem akar prolongálni.

- Oh, oh, példátlan! hallatlan! de már elvész a világ!

- Ki? Mi? Hol?!

- Nézzétek Lengedi Elvirát! tiz farsangot kitáncolt és kiült már zsemlyeszinü hajjal és most fekete-piros Satanella-öltözetben, olajszinü teintel s hollófürtökkel jelent meg.

- Valóban, mintha kissé sötétebb volna haja s arcbőre. Gémessy épen a tegnapi estélyen mondta neki, hogy a szőkehajú, fehér-piros nő olyan unalmas, mint egy juliusi vasárnap.

- De már lelkem asszonyöcsém, a mi sok, az sok; én nem szeretem a mendemondát, nem is megszólásból mondom, isten mentsen! de hát mégis mindennek van határa! nézze csak hogyan járja az a nótáriusleány a friss magyart! egyszer ugy elhagyja magát, hogy azt gondolom, mindjárt elájul, aztán meg ugy nekiiramodik, s ugy szalad, mintha valaki nagyon ráijesztett volna. Aztán látott valaha ilyen ruhát? abból a mihaszna nagy sleppből, - a miben már ugy sincs épség, - inkább csinált volna egy tisztességes derekat, mert az a felbokrétázott kis epolett vagy fodor vagy mi isten csodája ugy is lemarad a válláról, ha még egyet ugrik. Jaj, mivé lett a világ!

- Claire, jer ide kissé! hajolj közelebb hozzám. - Nem szükség, hogy vis-à-visd-nak kezedet nyujtsad, a legyező is elég. Tudod, hogy az ki?

- Nem ismerem, toiletteje comme il faut, arca is csinos, csak kissé libaszerű.

- Mais ma chère, on dit que c’est la fille d’une sage femme!

- Mon dieu! la fille d’une sage femme et pourtant si bête.

A hölgyektől képezett nagy kör közepén állnak a frakkos, lakk-topános, felsütögetett haju, sápadt arcu, köhécselő Árpádok, Hubák és Leventék, csaknem oly álmos, életunt szemekkel, mint a garde des dames-ok. Néma resignatióval nézik azt a sok fehérbe, kékbe és rózsaszinbe öltöztetett kérdést, mely mind tőlük várja megoldását, s hősies elszántsággal várják a harci kürtök riadóját, melyek ime felharsannak már, s zengenek olyan hatalmas hopsz-polkát, hogy az ifju daliák valódi halálmegvetéssel rohannak a harcba.

- Te Lehel, letáncoltad már az ehrentourokat?

- Le én mind, csak még a principálisném van hátra: pedig soha se hagyja az ember a legnehezebbet legutoljára.

- Kivel táncolod a cotillont, Andor?

- Ne is kérdezd! Majomházi Gizellával! már az első négyest is vele táncoltam, s felül rá még a topánom is szorit. De tudod pajtás, negyvenezer forint rögtön, - ez nagy szó!

- Csak olyan nagyon rút ne volna! s azt mondják, hogy kissé ferde is.

- Bizony nincs neki olyan tündér termete, mint annak a bájos angyalnak, a kit én még most is imádok. De mind hiába! Évike nagyon is finom, nagyon is eszes és - nagyon szegény - feleségnek.

- Zoltán, te is foglalkoztál már a cotillonra? egy kis cousine-om számára kell táncost fognom. Nézd, az a halványkék ruhás kis szőke leány olyan szép, mint egy porcellán baba, s oly szelid és jó, mint az árpa-cukor, s aztán hatszáz hold, primae classis, adósság nélkül.

- Ez mind igen szép, de most hadd halljuk az árnyoldalakat is.

- Árnyoldal egy athleta termetü apa, s egy még mindig nagyon szép, fiatal mama.

- Fucscs pajtás, nem játszom!

- Kérlek Ákos, mutass be rokonodnak J...-nénak. A legközelebbi megyegyülésen szegény boldogult Jenő barátunk helyére szeretném magamat megválasztatni és J. nagy befolyással bir a megyében.

- J...-né nem jött el, borzalmas migrainje van, s jéggel borogatják. Nagy jelenete volt a fodrásznővel, ki tizenegy óra után jött hozzá fésülni. De bemutathatlak J. nővérének, Hét-szilvafaynénak, csak hogy annak meg három leánya van, s az egyik a cotillonra, a másik a negyedik franciára nincs még foglalkozva.

- No ne bolondozz! három leánya mai időben! de hisz ez tiszta absurdum! hanem J...-t minden áron meg kell nyernem, isten neki, menjünk hát.

Az asszonyok és férfiak közti téren lebegnek habszerü öltözékeiktől körülhullámozva a leányok, mint megannyi csábitó syréne. Ártatlanul mosolyognak, enyelegnek, miközben félremagyarázhatatlan «titkos» pillantásokkal ostromolják a terem közepén csatarendben álló ifju bajnokok phalanxát, kik monocl-ekkel, szemüvegekkel és orrcsiptetőkkel fölfegyverkezve, stoikus nyugalommal állják ki az öldöklő kereszttüzet; s ha végre nagy lomhán s vontatva közeledik egyike e nagyreményü hősöknek, akkor a mosoly még édesbbé, a hang fuvolaszerübbé lesz, s dallamosan zendülnek meg a sokat jelentő szavak: Oh igen! Oh nem! Ah valóban! Oh ne mondja! vagy pedig: Hallatlan! Páratlan! Nagyszerű! vagy: Oh maga gonosz! De hisz ez kiállhatatlan! No várjon csak!

Mikor csupán egymásközt beszélnek, akkor csevegésük veszt ugyan zeneszerüségéből, de nyer összefüggésben s értelemben.

- Jer ide csak Matild, hadd tüzzem fel hajadat, egyik fürtödet rögtön elvesztetted volna, pedig ugyan drága lehetett, mert tulságosan hosszu, kár, hogy sokkal világosabb, mint saját hajad.

- Ruhád igen csinos, kedves Ellám, csak a fodrok kissé nehézkesek rajta. Valóban Pestről hozattad? azt hallottam, hogy magad varrtad; a papa irnokja, ki két hét óta minden pesti csomagot megnézett a postán, egyet sem látott a te cimedre.

- Igaz, hogy anyád kék selyem ruháját alakitottad át bálruhának, Janka? nem, inkább soha sem mennék bálba!

- Te ezt a négyest is a kis sógoroddal táncolod, Klémi? de hiszen ez nem gyermek-bál!

- Szegény Erzsike! nagyon szerencsétlenül estél el. De hogy is lehet elesni!

- Megmutattad te ezt magad is a tegnapelőtti estélyen, még pedig - a mint hallom - fényes sikerrel.

- Ugyan Lenke, miért fogadod el Lebegi udvarlását, hiszen jól tudod, hogy csak Marcsát akarja boszantani, mert fachében vannak.

- Jolán, Róza, Évike! miért vagytok oly bánatosak, mint a szomorufűzfák? ezért ugyan érdemes bálba jönni!

Igy aztán véget ér a bál, és ti szegény leányok, haza mehettek most már a sok apró, kicsinyes, de azért nem kevésbbé kinos lealáztatás s megszégyenülés emlékeivel, drága ruháitok, arany álmaitok, ifju reményeitek beszennyezett, széttépett foszlányaival.

És te is haza mehetsz, szegény mama, végkép kimerülve, elgyötörve; ezer apró tűszurástól megsebzett, ezer méregcsepptől elmérgezett fájó anyai sziveddel reszketve, borzongva a kezdődő náthaláztól. S ha még aztán otthon, mint a régi jó időben, valamely hű öreg cseléd várna rád azokkal a száz meg száz csodahatásu házi szerekkel, az aggódó, ápoló szeretet ezerjófűjével, s lefektetne lágy pelyhes ágyba, forró homlokodra tenne szép friss hüvös krumpli (nem ám ujkori kolerás burgonya vagy pityóka) szeleteket, torkodra szelid, vékony szalonnát, nyakszirtedre reszelt tormát, melledre ludzsiros cukorpapirost, talpadra savanyu kovászt, aztán megitatna néhány csésze forró bodza-herbatéval s betakarna három-négy párnával, s ugy meggyógyitana, hogy egész életeden át óvakodnál minden meghüléstől.

De most mind e helyett mi fog történni? Meghozatják az orvost, ki fagyos kezeit dörzsölve, siető léptekkel közeledik a beteghez:

- A tegnapi dalárda-bálban tetszett lenni? bizonyosan meghülés, torokgyuladás! hadd nézzem kissé, szemüvegem ugyan otthon feledtem - persze, hogy torokgyuladás!

- De kedves doktorom, hiszen nem a torkom fáj, hanem a fejem, s aztán borzongok, mintha a hideg lelne....

- Határozott torokgyuladás!

- De ezek a nagy lábszaggatások.

- Semmi kétség! torokgyuladás, még pedig a javából! nem adunk semmit, legfeljebb pár hidegvizborogatást s néhány adag fagylaltot.

És elrohan. Utána a három leány. Az előszobában még szerencsésen elfogják.

- De kedves doktor ur, mondja meg igazán nem veszélyes? talán mégis ima valamit.

- Óh a nők, a nők! ha egyszerü torokgyuladás, minden szer nélkül is meggyógyul, ha pedig diphteritis, akkor.....

Az utolsó szavakkal s az azokat követő vállvonitással már tovarobogott a kocsi.

Szerencsére nem volt diphteritis, de azért a szegény mama mégis hetekig viselhette a kellemes báli éj következményeit: a pénzzavart s a férj szemrehányásait.

De térjünk vissza Hétszilvafayék nappali szobájába, hol a nagy nap előestéjén együtt ülnek a mama és három leánya, s az utolsó előkészületeket végzik, mert holnap lesz Pál fordulása.

A kedves emlékü dalárda-bál után a három leány határozottan kijelentette, hogy ők nem mennek többé nyilvános bálba, mert - mert - hát mert a társaság nagyon kevert. Hanem inkább adjon a mama minden évben néhány házi mulatságot, s ezt mindjárt meg is lehetne kezdeni a papa közelgő névünnepén. A mama aztán fontolóra vette a dolgot, s elgondolta, hogy bizony nem is ártana egy kissé megszellőztetni azt a gyönyörü damaskot, mely a szekrényekben felhalmozva fekszik, s megint egyszer elővenni az ódon családi ezüstöt, mely már évek óta becsomagolva, elfeledve hever a nagy diófa-ládában; hadd lássa mindezt az a sok kaján irigykedő szem, s a drága szép, cukorba főtt gyümölcsöket is, melyeket Jolán oly remekül készit, mint bármely fővárosi cukrász, s Róza páratlan kalácsát, fánkját és tortáit. Évike az igaz mindehhez nem ért, mert az a lelkem már gyermekkorában is csak a könyvnek s virágoknak örült; de kis virágházában meg is látszik tündérujjainak működése, nem találni ott egy poros, száraz vagy csak hervadt levélkét sem, s még nyár közepén sem lehet szebb virágcsokrokat kötni, mint a minőkkel ő majd a szobákat s asztalokat fölékesiti. De a mi a legjobb:

az ilyen névnapi mulatságra a háziak egészen egyszerüen öltözködnek, s végre még a jelenkor ifju óriásai sem tehetik, hogy a házi kisasszonyokkal ne táncoljanak. Elhatároztatott tehát, hogy megünneplik Pál napját; s a mama rögtön megirta, megizente, megsugta minden rokonnak és ismerősnek, hogy Pál ur ugyancsak örülne, ha névnapjáról megemlékeznének, hát jöjjenek ám minél többen, de ugy, mintha ez nem meghivásra, hanem csupán saját szivök sugallatából történnék. Te pedig Ákos, arra a jó gondolatra jösz s kihozod magaddal M-ből a cigányokat, nem is sejtve, hogy itt olyan diszes társaság gyül egybe, csupán Pál bátyád tiszteletére. De aztán táncosokról is gondoskodjál ám, mert az ifju Vizslay és a két Agarasy vacsora után már nem táncolnak, Paripás Laci meg csakis vacsora után kezdi a táncot, de abban aztán nincs köszönet. Gémessy Bálint, a papa kedvence, valóban kedves, szellemes fiatal ember, de oly szeszélyes, hogy rá mint táncosra számitani nem lehet.

Gémessy Bálint nem csak szellemes fiatal ember, hanem - a mit a mama jól tud, habár említés nélkül hagyta is, - hat ezer hold birtokosa, s valóban szép képzettségü, tudományosan müvelt, s minden tekintetben kiváló férfi; de a himlő ugy elrutitotta arcát, e rutság tudata ugy elkeserité kedélyét, s a vőt kereső mamák, férj után epedő hajadonok, csupán hatezer holdját, pompás kastélyát, telivér négy lovát s hires családi ékszereit illető hizelgéseik, édeskedéseik feletti undor oly sértő kiméletlenséget, oly metsző gunyt kölcsönzött modorának, hogy ép annyira rettegték, mint ohajtották társaságát.

- Semmit se busuljon nénike, hozok én táncost eleget, csak hogy bizony nem mindegyiknek a neve végződik majd ypsilonnal.

Az ypsilon egy szomoru, lemondást jelző kézmozdulattal elengedtetett. Most aztán kezdődött a háznál oly éktelen sürgés-forgás, surolás, porolás, sütés, főzés, hogy csak Hétszilvafay Pál urambátyám örökös füstfellegei között maradhatott tudatlanságában annak, a mi körüle történt.

Midőn végre elkészült minden szulc, mayonaise és galantine, ragyogott minden butor, ablak és tükör, a függönyök fehérek voltak, mint künn a sürün hulló hópelyhek, a padlók oly fényesek, sikamlósak, hogy minden lépés életveszélylyel jár, s a mama és leányai oly fáradtak, kimerültek és lázasak, hogy inkább vágyódnak egy kimelegitett ágy s egy csésze herbaté, mint bál és tánc után; akkor kezdődnek a toilette-gondok, melyek még a legegyszerübb öltözéknél sem maradnak el.

Jolán egy habszerű kacér mull köténykét fodroz, Róza haját göndöriti, a mama pedig égszinkék szalagcsokor közé tűz egy halvány, hullatag thea-rózsát, mig aggódó tekintetét ujra meg ujra Évikére függeszti, ki mozdulatlanul ül az ablaknál, s kék ruhájában, halvány arcával, gyengéd termetével ugy hasonlit ahhoz a szép hervadozó thea-rózsához a kék szalagok között.

- Nézd, milyen szép, Évikém! kezeim már nehezek és ügyetlenek, de ez mégis jól sikerült, nézd csak kis leányom!

Évike nem felel, csak nézi, nézi mosolyra teremtett és most oly bus égszin szemeivel a kihalt, reménytelen téli tájt, s a szegény anya tudja, hogy most szive bálványa, az ő szép félve őrzött, elkényeztetett, legkisebb kis lánya azért nem szól, azért nem felel, hogy el ne árulja azokat a nagy, égő, csendesen hulló könyeket: az első fájdalom, az első csalódás, az első veszteség fájó könyeit.

A mama busan teszi le a bájos haj-éket, fáradtan fölemelkedik, s csendesen oda megy gyermekéhez, s ösztönszerüleg a szép szőke fejre teszi szelid kezét, azt a jóságos, gyógyerejü, védő anyai kezet, melynek érintése máskor, mikor az ifju hajadon még kicsi kis leány volt, - mindig elüzte a lázt, rossz álmot és gonosz igézetet; mert az anyai sziv soha, de soha sem tudja megtanulni, hogy van oly gonosz babona, oly dämoni hatalom, mely még az anyai szeretet mindenhatóságával is dacol: mely egy perc alatt megsemmisiti mindazt az aggodalmat,

gyötrelmet, kint és kétségbeesést, mind azt a bubánatban töltött napot, kinban átvirasztott éjszakát, feláldozott ifjuságot, lerontott egészséget, megtört életerőt, - megsemmisiti, elfeledteti az édes anya csókját, könyét, imádságát egy eddig soha nem látott, szórakozást kereső idegenért, ki ha megunta a tréfát, odább áll, vagy a legjobb esetben, lesz belőle egy unatkozó, panaszkodó, mindennel elégedetlen férj, ki nappalát ügyeivel, estéit kávéházban, casinoban, körben vagy egyebütt tölti, s a reggelit és ebédet, mit kénytelen-kelletlen családja körében költ el, duzzogással, fitymáló gáncsolódással, szemrehányásokkal vagy fanyar hallgatással fűszerezi, ugy hogy valóban nem tudni, miért láncolta magához e lekorholt, megunt, mellőzött, elhanyagolt, fölösleges asszonyt, ki egész nap nem látja férjét, s még az étkezés rövid pár percében sem mosolyog nyájas enyelgéssel férje mogorva arcára, hanem vagy unalomtól kábultan, aléltan, félálomban dereng-borong; vagy házi bajoktól, dolgoktól kimerülten hallgat; vagy az ezer apró bosszankodásokkal csordultig tölt ürömpohár a férj haragos tekintetétől tuláradva, keserü panaszokba tör ki; vagy vértanui arccal ül ott, mint egy néma szemrehányás, vagy közönyt közönynyel viszonozva, szórakozottan felel igent és nemet, s az ég tudja, miféle hiábavalóságokra gondol, bizonyosan arra a sok haszontalan cifra limlomra, mi a szegény kifosztogatott férjnek egész éven át csaknem annyiba kerül, a mennyit ő egy éjjel elkártyázni, elpezsgőzni szokott. S aztán még az asszonyok mernek panaszkodni! Mig a szegény halálra üldözött férj, egész nap arca veritékével vadász, agarász s aztán elül-hátul megcsalja a gazda vagy ispán, vagy külön irodájában fogadja a nem fizető csinos cliensnőket, s a szerencsétlen messziről jött fizető cliensek, megunva a hasztalan várakozást, haza mennek kiegyezni ellenfeleikkel; vagy szivarozgatva beszéli meg hivatalnok társaival a cronique scandaleuse legujabb adatait, s aztán belefulhat a sok restantiába; - addig az asszony otthon kényelmes semmittevésben hajszol három-négy rest, rendetlen, ügyetlen, gonosz, törőzuzó, lopó, szökő, feleselő leány-cselédet; ringat, dajkál, tanit, csitit, fenyit, békit, ápol öt-hat kisebb-nagyobb siró, lármázó, verekedő, csintalan vagy beteg gyermeket; kellemesen szórakozik pár száz kedves, csinos csirkével, libával, pulykával, - a szép hizókat nem is számitva, - s ha aztán ezekre véletlenül rájok jön a járvány, akkor a szegény férj viselje a kárát; vagy a piacon kedélyes mende-monda közben elfecsérli már a hó közepén a havi pénzt, s akkor a férj higyje el, hogy mindennek mesésen fölment az ára, hogy a világ egy tyukja sem tojik, egy tehene sem ád tejet, s aztán egy kilogramm cukor - ha jól megmérik - alig van egy igazi jó régi font, és egy liter tejfel csak kevéssel több egy régi meszelynél. De hát még azok a végtelen, soha ki nem elégithető követelések és vágyak! az a sok concert, estély, jótékony előadás és bál, s az ég tudja, hányféle cim és ürügy a férj kizsebelésére! Nem hogy hálát adnának az istennek s áldanák sorsukat, mely nem kényszeriti őket ugy mint szegény férjeiket, résztvenni ama sok bölcsőde, óvoda, aszály, árviz, tűzvész, dalárda, torna, tűzoltó s ki tudná hányféle bálokban, melyekben ők mint aféle solid családapák csak nem járhatnak se galoppot, se mazurkát, hanem a mellett a kiállhatatlan nási-vási vagy ferbli-asztal mellett gyötrődnek, kinlódnak, a helyett, hogy az estét békés boldogságban otthon töltenék, megosztva nejeikkel a családi élet apró, kedves gondjait, bajait, élvezve a kandalló barátságos melegét, melyben most oly vigan pattogna a tűz, ha a fa esetleg nedves nem volna s fulasztó füsttel nem töltené be a szobákat, s ha lenne valaki, a ki égő parazsat hozna; de a szakácsnő beteg, a szobaleány, engedelem nélkül, bálba ment, az inas pedig részeg. De hagyján! hiszen a kis Mukikát mindez nem zavarja, ő azért egész hévvel s élénkséggel adja elő a szokott lefekvés előtti concertet s magándalában bámulatosan egyesit minden vonó s fuvó hangszert. Az anya pedig nem tudva, hogy most Mukikát békitse, a tüzet éleszsze, vagy a konyhában a sült után nézzen-e, néma resignatióval hagyja a kicsikét kiabálni, a kandallót füstölni, és a pecsenyét megégni. És a szegény férj mindezt elmulasztja, unalmas kártya s egészségtelen pezsgő mellett, s felül rá még a nő mer panaszkodni! Oh asszonyok! asszonyok!!

Szegény Évike! ha te mindezt tudnád, bizony nem sirnád veresre égszin szemeidet, s fájó kis szived nem verne, remegne oly gyötrelmesen, mint egy megsebzett madárka. De te Andort

csak ragyogó bál-teremben, frakkosan, fehér keztyüsen, kecsesen lejtve, hajlongva, udvarolva láttad, s aztán körülvetted őt szerelmi hajnalálmod rózsafényével, s ha valaki képes volna elhitetni veled, hogy ébredő szived harmatos költészetével fölékitett eszményképed, kihez most a déli éj homályán át elszáll szerető, esdő, fájó gondolatod, tán épen e percben vágott be három adag fokhagymás rostélyost, néhány palack kishegyit, és most kissé nehézkes nyelven kiáltja: hogy hát hadd szóljék az a csöndes! Vagy talán éktelen, dagadt vörös orral nyujtózkodik pamlagán, ásitva, boszankodva és szidva az átkozott náthalázt, mely miatt nem vehet részt a világra szóló muriban, melyben Sanyi legénykorától bucsuzik; - ha e magában véve nagyon ártatlan s természetes dolgokat elhinnéd, bizonyára kissé kiábrándulnál, vagy talán végkép kigyógyulnál; mig az, a mit pedig határozottan tudsz, hogy a csalfa hitszegő elfeledve liliomszépségedet, angyaljóságodat, bimbózó szerelmedet, a rút, vén Majomházi Gizellának udvarol, talán már vőlegénye is; - ez, nem hogy elidegenitene, megvetésre inditana, de sértett hiuságod, büszkeséged, még sajgóbbá teszik fájdalmadat, és most az édesanyai kéz meleg, szeretetteljes érintésére még hevesebben vérzik a seb, mit ama másik hideg, szeretetlen kéz ütött sziveden, s kitörő zokogással borulsz oda arra a megáldott, megszentelt menhelyre, hol mint isten oltáránál, letehetjük terheinket, kisirhatjuk bánatainkat, megbánhatjuk bűneinket, s hol mindig készen áll számunkra a segitség, vigasz és bocsánat: az édesanyai kebelre.

Ákos azt mondta, hogy Andor is kijön vele holnap este, szól Jolán, és bájos köténykéjét fölemelve, kellő távolságra tartja, hogy jobban szemlélhesse. Jolán jószivü s szereti nővérét; de a szerelmi bú és a fogfájás bármily kinosak is, nem nagy aggodalmat keltenek, talán mert ritkán halálosak.

- Andor szavát adta rá Ákosnak, de az ő szava! s Róza megvető mosolylyal bodoritja fel az utolsó fürtöt; most a megkönnyebbülés sóhajával hátradőlve támlányában folytatja: Különben is nem látom át, hogy miért jön ide? talán itt akarja eljátszani silány szerepének utolsóelőtti jelenetét?! Reménylem Évike, megmutatod neki, hogy ennyit sem gondolsz vele, és szép kis kezével, mely örökölt családi tulajdon s a Hétszilvafayak egyik büszkesége, egyet csettent a levegőben.

- Különösen olyan udvarló mellett, mint Évikénké, sóhajtja Jolán, ki miatt barátnőink fele gúnyos mosoly közben majd megful, a másik fele pedig fel sem vevő hallgatásban ájuldoz az irigységtől, mert habár Gémessy Bálint nem is valami igéző szépség, de mindenesetre a megye legkitünőbb, leggazdagabb fiatal embere, és a papa, ki tegnap az egész délutánt együtt tölté vele szobájában, este csakugy ragyogott az örömtől, s nem győzte magasztalni Gémessyt, ki - mint mondja, - a sárréti, vadberki Gémessyekből, az ország egyik legrégibb családjából való, s dédapja vicepalatinus volt.

Nem tudjuk, volt-e a vicepalatinus némi hatással Évike elfogult, akaratos szivére, mert e percben az előszobában gyors, könnyü léptek zaja hallatszik, az ajtó hirtelen felnyilik, s megcsendül egy bájos, vidám hang: Itt vagyok gyerekek! ugye-e jól tettem, hogy nem vártam a holnapot.

- Clarisse, Clarisse! hangzik örömteljesen minden ajkról, minden szivből, s elfeledve fáradságot, bút és aggodalmat, mind a kedves vendéget sietnek ölelni, csókolni. Leszedik róla a sok sált és bundát, elhelyezik a kandalló melletti nagy zsölyeszékbe, zsámolyt tesznek lábai alá, hoznak neki forró kávét, friss kalácsot, ugy minden holnapra készült édességből kóstolót, és csak most kezdik hinni, hogy holnap csakugyan mulatság lesz náluk, s arcukon, szemeikben, szivükben most kezd derengeni a jövő nap ünnepének fénye. A kandallóban vigabban ég a tűz, a lámpa derültebben világit, a szoba melegebb, barátságosabb, a lég tisztább, az élet terhe könnyebb, búja enyhül, fakó egyhangusága szindússá, bágyadt öröme ragyogóvá lesz szemed sugarától, hangod csengésétől, kedélyed derüjétől, szived melegétől, szellemed fényétől. Clarisse, édes-kedves Clarisse! Liliomarcod bájos összhangját nem zavarta meg soha a nehéz

gond, a sötét bú redője, bájos vonásaid, kecses mozdulataid soha sem torzultak el az irigység, féltékenység, boszuvágy, káröröm vagy gyülölet kecstelen rángásai, vonaglásai által s nemes ajkaidat nem érinték soha a kin és gyötrelem feljajdulásai, a kétségbeesés őrjöngő blasphemiái. Kedélyed nem a végtelen, megmérhetlen háborgó tenger, viharaival, szirtjeivel, örvényeivel, mélyén rejlő kincseivel s alvó szörnyeivel. Kedélyed csendes, átlátszó tó vize, melyben a kék ég csillagai tükröződnek, melynek lágy hullámain bájos hattyuk ringatóznak, s ha néha muló fergeteg habocskákat csal felszinére, köztök incselkedve, ingerkedve fölmerül egy-egy pajzán, játszi tündér, s csillámló vizcseppeket, fényes kagylókat szórva a bámulók szemébe, kacagva ujra eltünik.

Azt mondjátok, hogy mindez nem az ő érdeme, hogy ez csupán nyugodt vérmérséklet, zavartalap egészség, szerencsés viszonyok eredménye? és ti mondjátok ezt, ti, kik csalhatatlan bölcsességtekben búkóros kedélyünket, rengő-rezgő idegeinket, bánatunkat, betegségünket, testünk, lelkünk minden nyomoruságát mindig vétkül rójátok fel nekünk? Pedig hát, miként nem vétke a szegény beteges virágnak, ha rossz talajban, sötét zugban, fény és harmat nélkül, illatát vesztve, szinehagyottan, lassu, kecstelen haldoklásban fogy, vész és lankad; - miként nem vétke az üldözött, megsebzett madárnak, ha a magasból, szárnyszegetten, kinos vergődéssel a porba hull; - ép ugy nem érdeme a lótusz virágnak, mikor a Ganges megszentelt vizére boritja regeszerü szépségének szirmait, s ép ugy nem érdeme a fényes kolibrinek, mikor saját ragyogó kis énjének szindús pompájával beletévedve az őserdők virágszövevényeibe, még azt hiszi, hogy virágkelyhet érint, pedig már társa mézbenfürdött ajkáról szivja az édenibb mézet. De nekünk sem vétkünk s nem is érdemünk, ha, mig az egyik képtől unatkozó szánalommal, sértett érzékeink idegenkedésével fordulunk el, - a másikat édes gyönyörrel, kéjérzettel szivjuk magunkba, s láttára elfeledjük földi gondjainkat.

Hadd örüljünk mi hát szépségednek, szeretetreméltóságodnak, én édes Clarissom! nem kérdezve érdemed-e vagy nem, hogy oly igéző vagy. Tudjuk, hogy most már akarva sem tudnál te más lenni, s épen azért érezzük szivbékénket, jókedvünket, örömünket, boldogságunkat, sőt még egészségünket is ugy megőrizve, védve, biztositva körödben, azért enyésznek el a gond, bú és aggodalom árnyai puszta megjelenésedre, s azért szeretném én most oda hajtani fáradt fejemet édes kebeledre, s érezni homlokomon kis kezeid áldott, enyhe hűsét, mint Évike, ki lábaidnál ülve régi mosolyával suttogja: óh csak hogy te itt vagy, most már minden jól van!

Óh bizony jó itt a te közeledben! s ezek a megelégedett, mosolygó arcok, ez a pattogó tűz, ez a kávé-illat; a nagy fali óra ketyegése, a hamvas cica dorombolása, s a te édes csevegésed, ezüst csengésü kacagásod, mindez itt időzni késztet, s azt hiszem, hogy mi bizony valamennyien elengednők most már a holnapi mulatságot, s az egész Pál fordulását. De hát az én rajzom cime, kezdete? hiába! most már akarva, nem akarva, mulatnunk kell! Menjünk hát most gyorsan aludni, s isten neki! hadd virradjunk Pál napjára!

Bocsánat! alszol már kedves olvasónő? Nem, hanem már pongyolában vagy. Légy nyugodt, pongyolád igéző, s én valóban nem hagylak elaludni, mig be nem mutattam Clarisset.....

Pour l'amour de Dieu! hiszen már eléggé ismerem: szép, kedves, szellemes s a többi, bonne nuit!

Nem, nem, a legfontosabbat nem tudod még, s azt csak sugva mondhatom meg. Hajolj ide hozzám. Clarisse, a bájos Clarisse már tul van harmincadik évén.

Hahaha szeretném látni ez antik szépséget pongyolában!

Jer hát és lásd!

Évike szobájában készittetett ágyat magának, mert zavartalanul akarja észre tériteni azt a bohó kis leányt. Jer, ha látni akarod a legbájosb Minervát, kit nem rut bagoly kisér, kit mosolygó grációk környeznek; jer, hogy halljad a bölcsesség szavát a legrózsásb ajkak édes zene-hangján.

Évike már ágyában fekszik, s fehér párnáin olyan, mint egy hóra hullott rózsabimbó. Ágya mellett áll Clarisse, habfehér kecses redőkben aláhulló pongyolában, s csodaszerü sötét szőke haja lágy, fényes hullámokban folyja körül bájos alakját. Öltönyének bő ujjai látni engedik remek formáju karjait, s a mint itt áll szoborszerü termetével, nemes arc-élével, márvány homlokával, hosszan metszett, félig nyilt hamvas kék szemei felett a büszke, sötét, összenőtt szemöldökkel, kezében magasra tartva az elefántcsont fésüt, melylyel épen haját bontotta ki, valóban olyan, mint az ó-kor egy istennője, ki alászállt a magas Olympból, intést, tanácsot és vigaszt hozva a földi búban kesergő halandónak.

- Tudod Évikém, mi nők gondatlanságunk, hiuságunk s kevélységünk mámorában nem vettük észre, hogy imoláink már rég ingadoznak, hogy oltárainkon a tűz kiégett, hogy bálványozóink száma mindegyre fogy és vész, s hogy egész pünkösdi királyságunk rombadőlni készül. Mi vakságunkban nem láttuk a közelgő vész előjeleit. - Mi nem olvastuk Descartes-ot, nem Lamettrie «homme plante» és «homme machinejét», sem Hobbest, sem Baylet, mert abban az időben a cifra himzés, rokkapörgetés és főzőkanálforgatás mellett alig maradt egy-egy órácska, melyben a hárfát vagy klavikordiumot pöngethessük. A legujabb időben pedig a sok elemi csapás okozta tánc, s az ehhez szükséges tüll, tarlatan és csipke fodrozása-bodrozása alig engedett pár percet szentelni Sacher Masoch hermelines, biborba burkolt hőseinek; vagy Ponson du Terrail kedélyesen nevető gyilkosainak, ugy, hogy Rocambole harmadik vagy negyedik feltámadásánál tovább ritkán jutott bármelyikünk is. Igy Häckellel, Hartmannal vagy Überweggel sem ismerkedhettünk meg, s az uj-kor minden oltárt romba döntő, minden istenséget megtagadó materialismusával, minden kegyeletet feledő, minden fátyolt széttépő, hideg, számító kalmár szellemével, - olyan rohamosan, átmenet nélkül zudult ránk, mint az özönviz, s minekünk nem volt időnk hozzá idomulni. És a szép költői mult szerelmes lovagjai, lantos troubadourjai, udvarias finom hódolói után most ugy tünik fel előttünk ez uj-kori, istent s bájaink hatalmát tagadó férfi-sereg, mint valamely vad, barbár ellenség, mely szentségtörő kézzel pusztitja el a bájnak, kellemnek és szépségnek emelt templomokat, és mi feldult oltáraink romjain némán állunk s indignatiónk tógájába burkolva, védtelenül, csendesen várjuk az árt, mely elsodor; vagy megrémülve, elriasztva, otthontalanul tekintünk szét, mint megannyi dryád, najád és oreád, kik egy szép reggelen arra ébrednek, hogy gyöngyvirágos, harmatos ligeteiket, megszentelt folyóikat kegyeletlen durva eszközökkel ássák, hordják, töltik, szabályozzák; hogy elrejtett, titokzatos berkeiken száguldó, sziporkázó, trüszkölő vad szörnyetegek üvöltenek keresztül; s hogy hűvös, árnyas, madárdalos erdeik, napsugaras dombjaik helyén nagy formátlan ezer kéményü, rideg épületek emelkednek, melyekben chaosszerüen száz kerék forog, recseg, tör, zuz, tép és őröl szüntelen, s halvány, szomoru képü nők gépszerüen mozognak, hajlongnak szakadatlanul; s egyszerre valamely földalatti mélységből felmerül egy szurtos, kormos alak, s rájuk vigyorogva durván kérdi, hogy: hát ti mire valók vagytok e világon?!

- Igen Évi, mi olyanok vagyunk, mint azok a szép klassikai nyugalomban, «isteni restség»-ben piedestáljaikon álló szobrok, melyeket hajdan a fényüző, műértő tulajdonos rajongó társaival magasztaló dicsénekek közt megkoszoruzott, imádott, bálványozott; melyek azonban végre gazdátlanul a lomtárba kerültek, s most a tömjénező hódolók helyett rut alkuszok, kalmárok jönnek, s haszonleső tekintetökkel vizsgálják, hogy melyik mit ér? Olyanok vagyunk, mint fényes estély után a termekben maradt virágok. Eltüntek a bámulók, kik szinpompánkban, illatunkban gyönyörködének, s most előjön a szennyes szolgahad, keresi, fürkészi, fölszedi az elhullott ezüst pénzt, s félredobja a szegény, haszontalan virágokat.

- Haszontalan, - igen, ez az! hallod Évike, ébredj fel! hagyján, ha az előbbit nem hallottad is, azt jobban csak önmagamnak mondtam, de most figyelj! mi nők haszontalanok vagyunk! Haszontalanok, mint a gyöngy, mint a gyémánt, mint a virág; - minden igaz érték nélküli fényűzési cikkek, melyeknek föltételesen, bizonyos megtörténhető esetben, bizonyos előfordulható körülmények közt van csak értékük. Mi önmagunkban haszontalanok vagyunk s énünknek magában véve nincs értéke; azért tekintenek bennünket a mai kor praktikus férfiai csupán pénz vagy egyéb érték ráadásaiként, azért kell elfogadnunk a nem szeretett, gazdag vagy élelmes férjet, s azért kell lemondanunk szegény és élhetetlen kedvesünkről. Igen, ne tagadjuk, mi szeretjük az élhetetlen, a műveletlen, a gyáva, a jellemtelen férfit is. Ez is korunk egy szomoru kinövése! Mi azt, kit, ha inas volna, nem mernénk megfogadni szolgálatunkba, habozás nélkül befogadjuk szivünkbe; s kire akkor erszényünket nem mérnők rábizni, annak oda dobjuk lelkünk kincseit, szerelmünk igaz gyöngyét.

A mai szerelem is olyan erőtlen, beteges, vérszegény, mint egész korunk; nem egyéb, mint egy szellemi sápkór, mely megváltoztatja egészséges vérkeringésünket, ferde irányt ád izlésünknek, itéletünknek, hajlamainknak; s miként a testi sápkór megkivántatja velünk az éretlen gyümölcsöt, a homokot, krétát vagy kavicsot, - ugy emez megkedvelteti szivünkkel a léhát, hülyét és bitangot, ki nem hogy nejét eltartani tudná, de saját fentartására sem képes egyebet szerezni, mint legfeljebb egy - gazdag feleséget.

Hiába! a bálványimádás ideje lejárt; s miként régebben már megszüntünk rabszolgák lenni, ugy most sem lehetünk tovább istennők sem. Emberek vagyunk végre mi is! van végre nem csak női, de emberi hivatásunk is; szerezhetünk nem csak női, de emberi érdemeket; lehetnek nem csak női, de emberi erényeink is, s várhatjuk értök nem csupán a női sziv jutalmát: egy virágot, egy mosolyt, egy csókot; várhatjuk érte az emberi méltóságot megillető jutalmat: az elismerést. Egy szóval, van emberi jogunk s emberi kötelezettségünk. Jogunk: a tudás; kötelezettségünk: a munka.

Mosolyogva nézed fehér kis kezeidet, Évikém! bizony azokra nem illenék az iroda tintafoltja, s még kevésbé tudnának bánni a boncterem rut műszereivel, s azok nem valók egyébre, minthogy kedvesednek csókra nyujtsad őket. S lásd Évikém, azért kell most kis szivednek fájni, nem ám valami mély, igaz fájdalommal, mint te képzeled; de az mindegy, elég, hogy fáj, hogy bánata felhőt borit szemed kék egére s szegény anyád hiában keresi a napfényt ifju arcodon. Igen, ezek miatt a szép, haszontalan ékszerhez hasonló kis kezek miatt veszted el most azt a csinos játékszert, azt a kondor haju, üres fejü, bamba mosolyu bábut, mit képzeleted felöltöztetett valamely középkori chevalier sans peur et sans reproche mezébe, ki azonban a helyett, hogy elmenne hirnevet szerezni a szentföldre, s dicsőségtől körülsugározva térne vissza hozzád; és miután lándzsát tört érted minden vetélytárssal, végre lábaidhoz tenné, mi annyi véres harc után még megmaradt porhüvelyéből: mind e helyett elveszi most a rut, ferde Majomházi Gizellának pénzes ládáit. De hát mit is tegyen egyebet? Az ősi birtok elfogyott, tanulni nem tudott, dolgozni nem akar, élni pedig kell, mert hát mi lenne ő nélküle az árva hazából! Persze, ha most te Évikém, nagyhirü ügyvéd vagy orvostudor volnál s keresményedből kikerülne Andorkádnak egy csinos fogat, divatos öltönyök, külföldi szivarok s aztán nyáron Marienbad, Hall vagy Lipik, télen néhány hét Meran vagy Nizza enyhe ege alatt: - bizony akkor ott hagyná a faképnél kecses menyasszonyát s örömmel tüzné kissé gyöngélkedő mellére a te virágszépségedet!

Nevetsz is, sirsz is Évike? jól van, ezt akartam! tudom, hogy bármint mézbe burkoljam is a gyógyszert, az azért keserü marad, s nem lesz gyors hatása. Várjunk hát Évikém! óh az életben mily sokat és sokáig kell várni, várni, várni!...

Most pedig esti áldásul még egy csókot és egy szót: gondolj anyádra, szegény kis anyádra, ki most álmatlanul, szivszakadva virraszt és sir a te gyermekes, mulékony bánatod felett. - Tehát holnap mosolyogni lássalak!

Évike szemlehunyva, némán, mozdulatlanul fekszik ágyában, s elfojtott lélekzettel várja, mig a szobában minden nesz elcsendesül, s mikor már nem hall egyebet, mint Clarisse halk, nyugodt lélekzését, akkor az éjjeli lámpa derengő világánál csendesen, lopva, remegő kézzel elővon kebléből egy kisded medalliont, felnyitja, s annak a csinos, bodros, üres főnek, annak a közönséges arcnak látására elfeledi Clarisset; el az egész világot, s a föld minden bölcsessége semmivé lesz, elvész, elmerül annak a két bamba szemnek semmitmondó tekintetében.....

Most Évike is alszik. Kis kezei imára kulcsolva pihennek kebelén. Mosolyog: angyalokról álmodik.

.....
Sa paupiere rose
Pour la terre close
S'ouvre pour le ciel.
.....
Les anges sereins
Qui save d' avance
Le sort des humains
La voyant sans armes
Sans peur sans alarmes
Baisent avec larmes
Ses petites mains.

* * *

Jer kedves olvasónő, meneküljünk e zajból, tolongásból, melyben nem is tudjuk magunkat tájékozni, hogy merre, hol és kinél kezdjük észlelődéseinket. Itt a nappali szobában a kandalló melletti zsöllyeszék s átellenében az alacsony támlány, - ez kedvenc helyem, innen tekintsük át a társaságot. Itt, a mint látom, csak az ékesebbek vannak, s többnyire nők, mert az urak Pál ur pipatoriumában átláthatatlan füstfellegek közt kártyáznak és politizálnak; a fiatalság pedig a nagy ebédlőben már vacsora előtt táncra kerekedett, mielőtt az asztal-teritéssel onnan elüzték őket.

A pamlag előtti nagy gömbölyü asztal körül ülnek a mamák, tante-ok és jó barátnék. A kedélyes beszélgetés közben fölélénkült vonások, fénylő szemek egészen megfiatalitják még az öregebbeket is. Minden arcon a kéjelmes pihenés, kellemes fölmelegülés s általános elégültség kifejezése dereng, mert hát az asztal közepén óriási kannában párolog, illatozik, kinálkozik a kedves, szivderitő kávé, s illata kellemesen összeolvad az ebédlőből beáradó zene hangjaival.

Clarisse hamvas-kék selyemruhában, halhány-kék szalagokkal, s szőke hajában egyszerü, nemes igazgyöngy ékszerével, mint az elegancia megtestesülése ül a zongoránál. Ujjai álmodozva lebegnek végig a billentyükön, halk accordokkal kisérve a hegedük sirva-vigadó dalait, mig szemei merengve függnek a fehér függönyöktől körüllengett ablakmélyedésen, hol mintegy csipkekeretben Évike bájos liliomalakja s Andor nyulánk, karcsu termete láthatók.

A szoba egy oldalfalánál félhomályban álló causeuse-ön halvány, ifju nő ül; érdekes fejét sötét fürtei közt elvesző kis kezére hajtva, bús gondolatokba mélyedhetett, mert finom arcának bánatos kifejezése egy percre sem változik, mind ama félig suttogott, félig sóhajtott balgaságra, mit az előtte ülő szép, álmos szemü, előkelő kinézésü férfi sziszeg fülébe s mire bizonyára fellángolna arca s felvillannék büszke, sötét szeme a méltatlankodástól, hacsak egy

szavát is hallaná. De ő nem hall, nem lát, nem érez mást, mint az átelleni ebédlő nyitott ajtajában álló középtermetü ifju nőt, ki épen most kacagva emelgeti fehér vállait a könnyü csipke-bodrozat között, s egész erdejét a kondor, veres fürtöknek hátrarázva homlokából, látni engedi gömbölyü, fehér-piros arcát, duzzadó érzéki ajkait s lángoló zöldes, macska-szemeit, melyekkel oly sováran, oly követelőn s oly engedékenyen néz az előtte álló deli, barna férfira, ki most ingerkedve kapja le a nő keblére tüzött virágcsokrot, s aztán nevetve dereka körül füzi karját, s magával ragadja bámulatosan gyors, ügyes s kecsteljes táncban.

Most aztán felvillannak a sötét szemek, kigyulad a halvány arc, az egész gyengéd alak megrendül, s mint egy villanyütésre felszökik félig fekvő helyzetéből, s lázas hévvel fordul bámuló mulattatójához:

- Táncolni akarok, báró! ez a zene olyan csábitó, egészen felvillanyoz, s aztán én már oly rég nem táncoltam! nézze csak férjem hogyan repül! ő még mindég felülmulhatatlan táncos. Oh a mi táncunk világhirü volt egykor! jőjjön, siessünk!

S a jövő percben őrült szenvedélylyel, madárkönnyüséggel lebben a lenge, légszerü alak a termen végig, ügyes táncosa hévvel ölelő karjai közt, tapsvihartól követve, melyre a zenészek, fölismerve a bálok rég nem látott bájos királynőjét, harsogó tust huznak, s aztán rákezdik a «sárga liliom»-ot, a hires csárdás-táncosnő egykori kedves dalát.

A nagy zajban elhalnak a zongora halk accordjai, s Clarisse látva, miként forditja el Évike halványuló arcát, hogy elrejtse leözönlő könyeit, látva Andor szivtelen, zavarodott, buta hallgatását, az ablakhoz siet, s mikor aztán Andor a megkönnyebbülés sóhajával, egy elhamarkodott meghajlás után gyorsan távozik, keblére vonja a remegő gyermeket, s komoly, csaknem szigoru hangon szól:

- Légy erős Évi, s ne vesztegesd könyeidet! Nincs nevetségesebb, szánalmasabb s haszontalanabb dolog a világon, mint egy szeretetlen férfi előtt sirni. Könyek még soha sem inditották meg az elpártolt férfi-szivet, sőt még a szánalom nyomorult alamizsnáját sem nyerik ki tőle. A hűtelen férfi idegenkedéssel, ellenszenvvel, irtózattal kerüli a megcsalt nő szenvedő arcát. Előtte elviselhetetlen a jogos szemrehányás búbánatos tekintetedben, a néma vád hallgatásodban; keserved, hervadásod, könyeid, - épen, mert mind az ő bűnei, - mind megannyi bántalom hatnak rá, s épen mikor vétkesnek érzi magát a nő iránt, nem megbánást, nem önvádat érez, hanem vad dühre gerjed ellene, áldozatát gyülöli, s vértanujától egy elfojtott szitokkal ajkán fut, szalad, rohan, mintha fenevadak üznék.

Ne is szólj, Évikém! a nélkül is tudok mindent! elmondjam, hogy mit mondott most neked ez a kondor haju suhanc? először is fájó mosolylyal emlegette a sötét végzetet, mely őt már gyermekkora óta üldözi; aztán felforgatott szemekkel kereste fenn a plafondon a gonosz csillagzatot, mely alatt ő született, s végre hősileg leküzdött könyekkel átkozta a kérlelhetlen sors kegyetlen kezét, mely zsarnok erőszakkal szakit el egymástól két szerető szivet; s mig remegő, megtört hangon elzengedezte előtted betanult frázisait, addig gyáva szivében alig titkolható türelmetlenség és saját nyomorusága feletti düh forrt, s szánalmas gyámoltalanságban várta, leste az alkalmat, hogy miként s merre meneküljön! - Oh Évi! a te méltóságod, - az én büszkeségem, az egész nőnem önérzete várja, kéri, követeli tőled, légy erős, mosolyogj, virulj, táncolj, légy vig és boldog, s meglásd, hogy olvad lábaidhoz ez a férfiruhás bábu, s megsértett hiuságának silány kinlódásában hogy kesereg érted, mig a fenyegető szükség gondolata ujra oda nem dobja Majomháziék Wertheimszekrénye elé.

Jer Évikém, tedd ide kezedet az enyéimbe! érezd, hogy mennyire szeretlek, s hogy miért akarom én megmondani neked, mit mielébb tudnod kell: hogy az ujkor e preux chevalierje, ki ma ide jött, hogy füledbe nyögdécselje bugó panaszait, holnap világraszóló mulatsággal ünnepli eljegyzését szép választottjával.

Évike most nem remeg, nem könyezik többé, s miként a dértől érintett virág lankadatlan áll a vész első perceiben, - ő is fölemelt fővel viseli a csapást, mely - mint a késői fagy a csalfa napfény által kicsalt bimbót, - elhervasztja tavaszának első gyöngyvirágát. Arca lángol, ajka mosolyog, de ah! ez már nem a hajnal pirja, nem az ébredő reggel mosolygása többé, hanem az első szerelem letünt csillagának alkonyfénye. Most fölemeli kedves tekintetét Clarisse szép arcára, s mikor azon az aggodalom, részvét és szeretet oly meleg kifejezésével találkozik, akkor ismét olyan lesz szeme, mint a harmatos nefelejts. De nem! ő neki most nem szabad sirni, s Clarisse kezét szivéhez szoritva, szilárd hangon szól: Légy nyugodt Clarisse, most már tudom, hogy mit kell tennem! s aztán lágyan folytatja: nézd szegény anyámat, hogyan keres aggódó szemével, hogy mosolyog felém szegény, szomoru mosolyával! oh mily erősnek érzem most szivemet! S oda siet anyjához, átöleli mind a két karjával, s mikor a szegény asszonynak erre kicsordulnak könyei, oly bájos, játszi enyelgéssel szól: Édes bohó kis mamám te! - hogy az a szenvedő, aggódó arc egyszerre az üdvnek egy egész mennyországát tükrözi vissza, s Évike először sejti, - mit ifjuságának öntudatlan önzésében még soha sem érzett, - hogy nagyobb gyönyör boldoggá tenni, mint boldognak lenni.

És most, miután az előbbi jelenet az én szivemnek is jól esett, s Évike miatt teljesen megnyugodtam, megvallom neked kedves olvasónő, hogy nagy kedvem van megizlelni azt a párolgó kávét, melynek illata már régóta csábit. Jer hát velem a kávéasztalhoz!

- Szegény jó Hétszilvafayné! mennyi a gondja, fáradsága! meg sem pihenhet köztünk. Bizony az ő körülményei közt ennyi vendégről gondoskodni nem csekély feladat, s három felnőtt leánya ugyan segitségére lehetne! de a mostani leányok!.....

E részvétteljes szavakat épen odaérkezésünk percében mondja egy beteges kinézésü, sovány asszonyság, kinek két felnőtt leánya az egész telet egy gazdag rokonnál a fővárosban tölti.

- Szegény tantenak ez már csak szokása, ő örökös troubleban él, - felel egy még nagyon csinos asszonyka, ki arról ismert, hogy mindig grófi udvarlói vannak, - hiszen tulajdonképen már semmi tennivaló sincs, Jolán és Róza mindent elvégeztek, s kezeiket egész nap glycerinnel s crème célest-el ápoltam, de nem sok haszonnal. A tevékenység igen szép dolog, de én megvallom, nem kivánnám, hogy leánykáimban ilyen szobaleány s varrónő hajlamok fejlődjenek, s szakács és pékhivatás ébredjen bennök valaha; s aztán az ily munkák közben elkerülhetetlen az érintkezés a cselédséggel, mit pedig fiatal leányokra nézve nem tartok előnyösnek.

- Mindenestre kellemesebb dolog a magas aristokratiával érintkezni, - sziszegi egy soha kisértetbe nem vitt, kecstelen, csontos alak, s hosszu sárga arca által hatalmasan védett erény; - de azért Évike is jobban tenné, ha a sok haszontalan könyv helyett inkább a főző-kanalat forgatná, majd akkor nem maradna ideje a regényhősnőt játszani, mert azok az életben férjhez sem mennek, meg sem halnak, hanem megmaradnak vén leánynak.

- Az pedig vajmi gyászos, siralmas állapot, nemde? csendül meg Clarisse kellemes enyelgő hangja, nézzen meg engem, s odahajol tündér termetével, igéző arcával az epétől sárguló matrónához - én vén leány vagyok, maga pedig kedves nénike, vén asszony! hát valóban olyan nagy köztünk a különbség?

Az általános kacajt egy komoly, kenetteljes hang szakitja félbe:

- Nem egészen helyeselhetem, a mit kedves Erényinénk a könyveket illetőleg mondott, ámbár ha a regényeket értette, akkor helyesen használta a «haszontalan» jelzőt, sőt a veszélyest is hozzá tehette volna. De vannak szivnemesitő olvasmányok, mint például: Szabó Richárdtól a «Nők világa», Zschokke «Áhitat órái», Campe «Apai tanácsa», ezek egy művelt nő nélkülözhetlen vezetői az élet tövises pályáján, melyekből e föld hiuságait megvetni, s az isteni hatalmat bámulni tanulhatja. Sokan a mai nők közül azonban fájdalom! csak regényeket

lapozgatnak s nehányan, borzalom kimondani! még Darvint is kezdik emlegetni; akkor aztán nem csoda, ha megromlik az erkölcs!

- Olvasta nagysád Darvint? kérdé Clarisse egyszerüen. Nem? - azt hittem, hogy ily gondolkodó fő itéletét mindig csak alapos meggyőződés, nem felületes hallomás szerint mondja ki. Nekem meg vannak Darvin korszakot alkotó művei, s ha kivánja, oda kölcsönözhetem. - Én olvasok belőlük naponként, s mondhatom, hogy az «Áhitat órái»-ból sem tanultam oly áhitatos bámulattal érteni az istenség hatalmát, mint Darvin műveiből. A mi pedig az erkölcsöt illeti, Laïs, Phryne és Aspasia nem olvasták Darvint, s tudtommal napjainkban sem mind Lucretia a nő, ki Darvinnak még lételét sem tudja.

E percben az érdekes barna nő silphid termete lebeg a kávé-asztalhoz. Arca még ég az őrjöngő tánctól, keble lázasan hullámzik, s finom csipke-kendőcskéjét ajkához szoritva, hasztalan iparkodik elfojtani baljóslatu köhécselését. Most átlátszó kis kezével hirtelen felragad az asztalról egy jéghideg vizzel telt poharat, de Clarisse ép oly gyorsan kiveszi azt kezéből, s határozott hangon mondja:

- Ön most nem fog inni! - és aztán szeliden megsimitva az ifju nő forró arcát, nyájas mosolylyal folytatja: mi tulajdonképen még nem ismerjük egymást, de ön azért tudja, hogy én Clarisse vagyok, Clarisse, a kinek minden meg van engedve, ki mindenbe beleavatkozik, mindenkinek zsarnoka, s mindenkitől engedelmességet követel.

- Igen, tudom! ön Clarisse, ki mint a napfény, mindent megvilágit, ki mindenkinek védangyala, s ki előtt mindenki szeretettel hajol meg! s egy meleg kézszoritás után az ifju nő ujra elfoglalja előbbi helyét a félhomályban álló causeuse-ön, melynek egyik végén a tánc után pihenve, férje ül, kivel csakhamar élénk beszélgetésben látjuk. Mielőtt azonban e párbeszédet kihallgatnék, térjünk vissza még pár percre a kávé-asztalhoz.

Látod-e kedves olvasónő e sok tisztes matrónát? derék, jószivü asszony valamennyi. Minden nagy ünnep előtt meggyónnak, nagypénteken bőjtölnek, s vasárnaponként a legutolsó divat szerint készült ünnepi ruhában jelennek meg az ur szine előtt. Ők részt vesznek minden jótékony előadásban, adakoznak minden jótékony célra, koldust soha sem eresztik el alamizsna nélkül, s mindig elérzékenyülve sietnek ki a konyhából, mikor a szakácsné csirkét akar ölni. Nézd most e szemeket, melyek nem nézhetik egy állat szenvedését, mily kegyetlen kárörömmel, mily emésztő gyülölettel repül tekintetük, mint megannyi megmérgezett nyil, az után a szegény, szenvedő, testben, lélekben beteg, védtelen nő után! nézd ezeket a kenetteljes ajkakat, melyek minden este, reggel elmondják, hogy: «bocsásd meg a mi vétkeinket, miképen mi is megbocsátunk ellenünk vétetteknek». Hogy tele vannak most a rágalom, az engesztelhetlenség kegyetlen, elitélő szavaival egy gyenge sujtott lény irányában, ki sohasem vétett ellenök!

Annyi mondani valója van most mindannyinak, hogy egyik sem bir egy szót sem szólni, mig végre a dusgazdag, nagy tekintélyü X.-né megtöri a vészterhes csendet. X.-né hajdan hires szépség, zajos, regényes, emlékekben gazdag leánykor után, igen sokáig maradt szép, kacér, ünnepelt asszony; most azonban kalandos multjára a feltünő jótékonyság, áhitatos, szent élet fátyolát boritja, s mások iránti lelki aggodalmában - példás önzetlenséggel önmagát feledve, - szigoru birája lett minden legkisebb szálkának felebarátja szemében, habár a jótéteményei alatt görnyedezők hálás serege most is bizonyos, a regényes hölgy még mindig elég fényes szemébe akadt gerendáról suttog, mely sokkal jelentékenyebb, hogysem ignorálni lehetne.

- Valóban nem értem Hétszilvafaynét! hogy ha már vendégeit nem tekinti, de legalább felnőtt leányait megkimélhetné egy könnyelmű nő, egy tévesztett élet, s egy rossz házasság szemlélésének káros befolyásától. Ilyen jeleneteket egy gyöngéd érzésű nő még a szinpadon sem szeret látni, hát még ily szűk körben, ily közvetlen közelben! Előbb a suttogás a félhomályban

udvarlójával, a hirhedt rouéval; aztán az esztelen tánc, s most a szokott féltékenységi jelenet szegény férjével, kit még ő mer nevetséges képzelődéseivel s szemrehányásaival üldözni, ha szerencsétlen házi köréből menekülve keresi a szórakozást. Pedig bámulni lehet elnézését s nyájas szeretetreméltóságát egy nő iránt, ki - rossz háziasszony, rossz feleség és rossz anya.

- Én ugy tudom, hogy Várnai Leonie szenvedélyesen szereti férjét, csupán házi körének él, gyermekét bálványozza, szól Clarisse nyugodt hangon, de halványan a felindulástól.

- Óh ismerjük mindezt! tudjuk, hogy majomszeretete által lerontotta gyermeke jövőjét, mikor émelyitő érzelgősködésével visszautasitá gazdag nagybátyja nagylelkü ajánlatát, ki gyermekét felfogadni, kineveltetni s örökösévé tenni szándékozott. Pedig női ápolás sem hiányzott volna annak a kiállhatatlan, elkényeztetett, beteges kis leánynak, mert bátyja gazdasszonya ügyes, tüzről pattant asszony. Most aztán a gondos, okos anya egész nap ölében tartogatja a gazdag örökségtől megfosztott szegény gyermeket s ugy akarja kárpótolni, hogy maga mosdatja, fésüli, öltözteti, mit a szobaleány épen ugy elvégezhetne; s a helyett, hogy a hat éves leánykát iskolába küldené s házi dolgai után nézne, sütést, főzést a szakácsnéra hagyva, reggeltől estig maga tanitgatja a nehéz felfogásu kis bambát, s nem gondolva férje kényelmére, sem a vesztegetésre, lelkiismeretlenül elhanyagolja egészségét, mit már leánykorában lerontott hires táncával. A mult nyáron is elmehetett volna egyik tantejával Gleichenbergbe, persze gyermeke nélkül, kihez férje oda vette volna a csinos kis vereshaju Lolotteot, ki most leányomnál társalkodónő, s kit magammal hoztam, hogy kissé táncolhasson, szegényke! De Leonie azt állitá, hogy nem élhet egy napig sem gyermeke nélkül; pedig mindenki tudja, hogy mi tartóztatta vissza! Hja, bizony egy beteges, köhécselő asszony nem valami vonzó látvány a férj előtt! Csak egy esetet emlitek; a mult őszszel hirül hozták, hogy a piacon gyönyörü dinnyéket árulnak, rögtön küldtünk kedvenc gyümölcsömért, de már egy sem volt kapható, a három utolsót Leonie vette s tudjátok mi célra? hogy elvigye annak a szegény vak kőművesnének, kinek férje az állványról leesett s rögtön meghalt, öt árvát hagyva a tehetetlen beteg asszonyra, s kinek én is épen aznap küldtem babot, lencsét s burgonyát; azoknak vette a drága dinnyéket! S midőn később mondtam Leonienak, hogy inkább kenyeret adott volna nekik, tudjátok mit felelt? hogy mikor ő meglátogatta a szegény családot az épen reggelijét költötte el, s nem volt egyebök száraz fekete kenyérnél, mig az ő kis leánya szép aranysárga, illatos dinnyét tartott kezében, s az öt nyomorult gyermek azt a dinnyét oly nagy szomoru szemekkel nézte, hogy ő rögtön visszament s megvette számukra mind, a mit még kaphatott; mert nem csupán az a szegény, kinek kenyere nincs, hanem az a legszegényebb, ki epedő vágygyal a távolból nézi csak, mit más gyönyörködve élvez, s a mi után az ő szive hasztalan sóvárog. Hiszen az ilyen frázisok megjárják velin-papiron, aranymetszetü diszkötésben, de a mindennapi életbe átvive, nevetségesek. Szegény férj, szegény tatár!!

- Én mindebből azt látom, szól Clarisse erőltetett nyugalommal, de beszéd közben mindinkább fölhevülve, hogy Leonie, az egykor oly vig, ünnepelt leány, most házias, gyöngédszivü nő s szerető, önfeláldozó anya, mi csak rokonszenvet ébreszt, hogy beteg s szenvedő, és e miatt jogosan várhatja részvétünket, kiméletünket. A mi pedig érzelmeit illeti, - ki lát szivébe? ki ismeri annak harcait, győzelmeit s vereségeit?! A szivnek is meg vannak Marengói és Waterlói, melyekről a világtörténelem nem beszél ugyan, de melyeknek diadalai dicsőségesebbek, veszteségei halálosabbak. Akár férjét félti, akár a hirhedt rouét véli szeretni Leonie, mindkét esetben egyedül övé a szenvedés, a gyötrelem; s mit tehet róla szegény szive, ha fáj, küzd és vérzik?

«Drum sind ihm die kalten Vernünftler nicht hold,
Doch spinnt es ja, leider! nicht Seide noch Gold,
Er spinnt sich nur Elend und Schmerz!»

- Hagyjuk hát e szegény, eléggé sujtott szivet magára, vérző sebeivel, tévedéseivel; s ne érintsük se szánalmunk, se elitélésünk bántalmával!

«Wie sich nicht genaht die Alten
Einem blitzgetroffner Hain,
Stört mit Worten nicht des Streites,
Nicht mit Liebe seinen Schmerz -
Ehret als ein blitzgeweihtes
Enelysion dieses Herz.»

- És nagysád, ki elismert pártfogója minden elhagyottnak, ápolója a betegeknek, gyámola az árváknak és szenvedőknek, épen nagysád dobná az első követ a szegény szenvedőre? pedig lehet-e elhagyottabb, betegebb s árvább lény e földön, mint egy rágalmazott, elitélt, védtelen asszony!?!

Clarisse e szavak után, feleletet sem várva, távozott. Menjünk vele mi is, siessünk messze innen, hogy ama rút sziszegésnek egy hangja se hasson el hozzánk, melylyel most kigyónyelvek illetik a mi bájos liliomunkat.

A báránykát széttépő farkas, a galambra lecsapó ölyv, a pók liliomon, a fénybogárkát mérgével meggyilkoló varangy, mind természetszerübb s kevésbbé lázitó képek, mint a kiszámitott, hidegvérrel végrehajtott, alattomos, gyáva orgyilkosság, mit egy asszony a másik ellen, szelid mosolygás s pár csésze kávé közben elkövet!

* * *

- Az ég szerelméért, Leonie! csak nem akarod még itt is eljátszani szokott jeleneteid egyikét!? Az előbb, mikor oly tulcsapongó jó kedvvel táncoltál, azt hittem, hogy végre csakugyan észretértél! pedig tudhattam volna, hogy te mindig egyik tulságból a másikba esel. Egyszer rajongó s nyolcéves házasok közt valóban nevetséges szerelmi ömlengéseiddel lepsz meg, aztán egyszerre mintegy megkövesülve, élettelen szoborként állsz előttem, keserü gunynyal visszautasitva a legártatlanabb tréfát, majd meg kifogyhatatlan könyeid özönvizével árasztasz el, vagy szenvedélyes kifakadásaiddal rémitgetsz; s én mind e balgaságodat nyugodtan, higgadtan, nyájasan türöm. - Mein Liebchen, was willst du noch mehr?! S a szeretetreméltó férj e szavak után kedélyes kacajra fakadva, pompás fogait mutatja, melyek gyöngysorként csillognak a piros ajkait árnyaló csinos barna bajusz alatt.

Szegény asszony! miért boritja a szégyen pirja arcodat? miért lobban fel szemedben a vérig sértett női gyöngédség, szemérem s büszkeség tüze? miért érzed szivedet, szerelmedet, boldogságodat beszennyezve, meggyalázva, eltiporva e néhány tréfás, enyelgő szó által? titkold el e beteges érzelgést, s rejtsd el kérlek, mélyen rejtsd el esztelen gondolatodat: hogy e trágár lealáztatáshoz hasonlitva, jól esett volna a legdurvább dühkitörés, kéj lett volna a verés, s üdv a meggyilkoltatás.

Ne áruld el senkinek a női szív e csodálatos mysteriumát, ki értené meg? s ki érti meg, hogy most egyszerre haragban égő szemedet köny-fátyol boritja, melyen keresztül - mint esőfelhőn át a napsugár, - a szerelem égi fénye tündököl, s e mindent türő, mindent feledő, mindent megbocsátó szerelem melege, bensősége, odaadása, esdeklése, vágya és lemondása remeg hangodban is, midőn most odahajolva férjedhez halkan rebeged: Igen, én mind e balgaságot elkövetem, mert szeretlek! s te nyugodtan mosolyogsz e balgaságokon, mert te - te már nem szeretsz!

S férje vállára hajtva fejét, elrejti szegény elboruló szemeit, hogy senki se lássa, miként erednek meg ujra azok a kigunyolt, unalmas, de óh mily forró könyek, melyek eddig emésztő kinnal szivét égeték.

- Jól van, jól, édes kicsikém! ezek a te szokott frázisaid, melyek után oly jól lehet egy kissé pityeregni! de most aztán vége legyen ám minden érzelgésnek s szerelmi vallomásnak! Elvégeztük mi azt már ezelőtt nyolc évvel, s ha jól emlékszem, épen Pál estéjén nagybátyádnál, kinek akkor még kedvence, s az egész világ véleménye szerint, örököse voltál. Hja, biz azóta sok viz folyt el a Dunán!

Van-é szivósabb, hősiesb és gyávább, magasztosb és nyomorultabb, mint egy női sziv? Leonie e léha szavakra boldogan mosolyog; a visszaemlékezés visszavarázsolja arcára a letünt tavasz rózsáit, a szerelem hajnalragyogását, s kis kezével tapsolva a régi sugárzó jó kedvvel kiáltja:

- Oh igazad van! tehát még emlékszel rá! tudod-e mikor a kotillont együtt táncoltuk s mindenki bámulta táncunkat? Mily szép pár, suttogák körülöttünk; és te akkor szólitottál először nevemen: Leonie, adja nekem e gyöngyvirág-csokrot; igaz, hogy bátyjától kapta? S mikor én szó nélkül oda nyujtottam a virágot, te vele együtt kezemet is kebledhez szoritva azt sugtad fülembe: de én nem csupán a virágot, hanem e kedves kis kezet is birni akarom! Óh Iván! e kedves óra emlékére kérlek, táncold ma én velem a kotillont!

- No még épen csak az kellene! tört ki most durva lelkének egész otrombaságával a férj, nem elég, hogy már ugy is papucshősnek tartanak, most meg veled táncoljam át az egész éjszakát! nem volna kedved felkölteni még a kis leányt is, hogy az egész család együtt hadd aprózza. De már ez oly jó vicc volt, hogy minden boszankodás dacára is elneveti magát, s nyugodtan folytatja:

- Légy okos, Leonie! én különben is már foglalkoztam minden táncra. És most vessünk véget e jelenetnek, ugy is már minden szem mi rajtunk függ!

Leonie az elmenekülő karját megragadva, tompa hangon kérdi: kivel táncolod a kotillont?

- És miért kellene nekem arról számot adni? de ha épen akarod, hát tudd meg: én a kotillont, négyest s több rendbeli polkát, galoppot és csárdást mind a szép kis Lolotte-al táncolom, te pedig ne csinálj olyan sértett királynői képet, hanem táncolj en revanche hű lovagoddal, a báróval.

És elsiet. Csak hadd menjen! majd utoléri végzete, mely már megirva van abban a két sötét lángu szemben, melyek a kétségbeesés oly pokoli kinjával, a boszuvágy oly fenyegető kifejezésével merednek utána, hogy talán még e lelketlen balgatag is megdöbbenne látásukra.

A hegedűk sirnak, kacagnak, enyelegnek, panaszkodnak, mintha csak az emberi szív jajgatását, ujongását, mosolyát és könyét akarnák parodiálni. A fiatalság zajongva özönlik ki az ebédlőből, hol most az asztalt kezdik teriteni.

A causeuse átellenében, a nappali szoba másik oldalfalánál, apró támlányoktól körülvéve, nagy pamlag áll; ott telepednek le most az ifju leányok. A férfiak elmenekültek a pipatoriumba az öreg urakhoz. Csupán Bájkerti Leander, a megye ifju Frauenlobja maradt a hölgyek körében. Ő föltétlenül és kivétel nélkül minden nőt bálványoz, s még Csokonai Dorottyájában is a nők dicsőitését látja; minden banquetten, menyegzőn és névünnepen a nőkre üriti poharát, leir minden bált, bálkirálynőt, bálruhát az utolsó fodorig, s szinbirálataiban a vidéki primadonnákat Thália fölkent papnőinek nevezi. Csak nem rég adta ki költeményeit «Bárányfelhők» cim alatt, és most szerény önérzettel fogadja a hölgyek lelkesült magasztalásait: hogy mily szép a fehér arany, s a halványsárga diszkötés, s hogy az arcképen mily hasonlók a dus fekete fürtök, a bajusz s szakál, és az egész oly kicsi, könnyü és diszes mint egy játékszer!!

Bájkerti mélán, merengve hallgatja mindezt, s azon gondolkozik, hogy mikép hozhatná szóba Eötvös Karthausiját, melynek legszebb helyeit mind kivülről tudja, s minden alkalommal elzengedezi, mint a sipláda Meyerbeer classicus dallamait. Végre megtalálja céljához vezető utat:

- Midőn az imént Laura nagysám parancsára egy pohár vizért rohantam a kávéasztalhoz, fájdalommal kellett hallanom a mint egy általam is mélyen tisztelt magas müveltségü delnő, ékes magyar beszéde közben német verseket idézett. Ha ihlett költői művekben oly dusgazdag magyar irodalmunk nem birna is egyéb kincscsel, mint ama, mindannyiunk által ismert, mindent, a mi szép, nagy és jó magában foglaló könyvvel, melyből megtanuljuk a nők valódi értékét ismerni, melyből megtanuljuk e földi angyalokat érdemök szerint szeretni....

- A telekkönyvet érti ön, nemde? szakitja félbe Clarisse az elképedt rajongót, ki végre, habár savanyu arccal, maga is nevet a többi kacagóval.

Gémessy Bálint is még épen jókor közeledik, hogy részt vehessen az általános derültségben, mely azonban jelenléte által rögtön elveszti elfogulatlan természetességét. Az egyik fiatal hölgy rögtön ajkaihoz emeli csipke-kendőcskéjét, hogy kissé egyenetlen fogai nevetés közben ne legyenek láthatók, a másik nagyon is mutatja a meglehetősen nagyszemü gyöngysort, mig egy harmadik dallamos galambbúgássá változtatja kacagását.

- Itt van egy üres hely, ide üljön Gémessy! fuvoláz egy szende szőke.

- Előbb jőjjön csak kissé hozzám, valamit akarok mondani, a mi nagyon fogja érdekelni, incselkedik egy csintalan barna.

Gémessy pár percig hidegen végig nézi a különböző, vagy gyermetegen mosolygó, vagy mélán merengő, naivul piruló, kacéran kacsintó arcokat, s aztán gunyosan felkacagva szól:

- Ugyan kedves szépecskéim, ne pazarolják e csábitó pillantásokat, e művészi arcjátékot egy ily hálátlan érdemetlenre, mint én vagyok, s tudják meg, hogy én már foglalkoztam minden táncra, még pedig nem csupán ez éjre, hanem halálom órájáig. És még ez hagyján! de Lorettóban fogadást tettem, hogy udvarolni sem fogok e föld csalfa leányainak soha; - feleségül pedig csak oly nőt veszek, ki még egy enyelgő tekintet, egy nyájas mosoly hazugságával sem sértette meg hiuságomat.

- Haha! mily eredeti! mily genialis! pompás! nagyszerű! kacagott, sipogott az egész sereg, mintha ujra egy Capitolium s nem saját méltóságuk forogna veszélyben.

Gémessy Bálint ismét némán nézte őket, de most már nem csupán a gúny, hanem a felháborodás oly féktelen, palástolatlan kifejezésével, melyre csak egy hiuságában, kevélységében megsértett, kiméletlen, igazságtalan férfi képes, ki akkor legkérlelhetlenebb birája a női gyöngeségnek, mikor az saját gyarlóságát sérti. Bálint nem tudta e szegény gyermekeknek megbocsátani, hogy - az emberek előtt szándékosan elrejtett, megtagadott, nemes tulajdonait fel nem ismerve - csupán gazdagságáért mellőzték s feledték rutságát, s türték durvaságát. És most, elkeseredett érzéseinek fellázadásában, minden önuralmát vesztve a nevető leányok felé forditja arcát, s azt egy borzalmas grimace-szal még inkább eltorzitva, metsző gúnynyal szól:

- Óh igen! nekem minden oly jól áll! nézzenek rám, mily eredeti, genialis, nagyszerü vagyok igy is, nemde?.... De hangja most hirtelen elakad, s arca lángba borul, mert Clarisse királynői alakja áll előtte, s szép nemes arcán a megsértett női méltóság tiszteletet parancsoló kifejezésével szól:

- Ne kisértse ön az isteneket! s ne akarja őket a torzképek alkotásában felülmulni. Ők e tekintetben eleget tettek önért!

- Vigyázzon nagysád! ön talán nem tudja, hogy tőlem óvakodni kell.

- Igen, tudom! mert én nagyon sokat olvasom a szentirást.

E kegyetlen szavak sajátságos s nem várt hatást gyakorolnak. Bálint csendesen emeli szép, sötét szemeit Clarissera, s szomoru mosolylyal, meghatottságtól rezgő hangon szól:

- Köszönöm, Clarisse, köszönöm! jól teszi, hogy nem csupán rendreutasit, hanem büntet, megfenyit, mint egy rakoncátlan gyermeket! Köszönöm kegyetlen szavait! ha tudná mily jól estek, mert igaz szavak voltak! Óh édes igazság! hadd érezzem, hadd szivjam édeni mézedet, mely akkor is édes, ha tőreit érzed! Értsen meg engem Clarisse, és nyujtsa nemes kezét bocsánat jeléül az ön és e bájos gyermekek nevében! És én e szegény kis bimbókban nem láttam, nem tiszteltem a nőt! nem hódoltam a mult emlékének, a jövő reményének! nem tiszteltem bennök gyermekkorunk ápoló védangyalát, ifju szivünk eszményét, a multban! férfikorunk hű támaszát, gyermekeink anyját, a jövőben? Legyen ön áldott Clarisse! És most legyen béke köztünk! nyujtsa karját, had vezessem oda a kandallóhoz, hallgassa meg gyónásomat. Én önnek sokat, nagyon sokat akarok mondani.

Évike a zongoránál ül, és Strauss egy jókedvtől szikrázó keringőjét kezdi játszani, melynek ujongó hangjai azonban mind halkabbá, búsabbá válnak, mig végre csendesen átolvadnak Mendelssohn ama bus dalába, mely igy kezdődik: «Es ist bestimmt in Gottes Rath», midőn egyszerre egy szép formáju férfikéz nehezül a billentyükre s elnémitja őket.

- Én optimista vagyok, szólal meg egy mély, kellemes férfi-hang, s azt hiszem, hogy isten rendelete nem lehet oly kegyetlen és igazságtalan, azt hiszem, miszerint örök jósága s bölcsessége megengedi, hogy azt, mi szívünknek legkedvesebb, - habár sok fájdalom árán is, - végre magunkénak mondhassuk, s az elnyert bájos rózsabimbót, nem hideg «üveg-pohárba» téve, hanem keblünkre tüzve, körülvegyük szerelmünk oltalmával, védelmével, gyöngédségével és ápolásával, hogy el ne hervadjon «egy éjen át», hanem felviruljon szivünk melegétől. Én ezt hiszem, Évikém, kedves lankadozó rózsabimbóm! Ne nézzen rám olyan nagy, esdő, szemrehányó szemekkel! tudom, értem én mire kér, mivel vádol félénk, megrémült őz tekintete! Igen, én tudva, hogy szerelmemet nem viszonozza, szelid, de félreismerhetlen visszautasitása dacára mégis beszéltem atyjával, megnyertem szülei beleegyezését s meg fogom nyerni az önét is, Évike! Ne nézzen olyan bámulva rút arcomra! nézzen inkább szemeimbe; azt mondják, hogy azok szépek, beszédesek s minden érzésemet visszatükrözik. A miről a szemek beszélnek magának, annak egy betüjét sem találhatja e sok simaképű uracs üres tekintetében, mert az a valódi, erős, mindenható szerelem, mely nem boldogságot nyerni, hanem boldogságot nyujtani óhajt csupán; mert az e szerelemnek ama szilárd elhatározása, rendithetlen meggyőződése, hogy e boldogságot meg fogja adni, mert akarja, akarja azon hit szentségével, hatalmával, csodatevő erejével, melyről az van irva, hogy hegyeket mozdit; hát miért ne indithatná meg a maga megsebzett, fájó kis galambszivét is, mely első hajnali álmából durván felriasztva, most ijedten, tétovázva keres menedéket. És miért ne lehetne e menhely az én kebelem? mert arcom rut és sohasem gyönyörködhetik benne kedves szemek epedő tekintete, sohasem érintheti édes vágygyal a szerelem üdvöt adó csókja? annál jobb! mig szivem, lelkem, szellemem kincseit oda teszem a maga parányi lábaihoz, rut arcom biztositja minden követeléstől, s mig szivem dobogása szerelmemről beszél, arcomról olvashatja lemondásomat. Hiszen egy fehér-piros, sima, mosolygó arc most ugy hatna a maga érzésére, mint egy megbántás, mint egy tapintatlanság, mint egy szemtelenség! s azért áldom én most rutságomat, mely megengedi, hogy gyöngédtelenség nélkül közeledjem bánatához, s szerelmem és lemondásom kettős jogával igy szóljak magához: menekülj az én kebelemre! nem örömmel, vágygyal és boldog várakozással, hanem bánatoddal, reménytelenségeddel, csalódásoddal! Engedd hogy az én barátságom, gyöngédségem, kitartásom lassan-lassan, talán évek mulva enyhitse búdat, s hogy szerelmem mindenhatósága uj reményeket, uj álmokat, uj tavaszt, uj hajnalt teremtsen szivednek! Jer, hadd vigyelek el messze, messze e kaján, kárörvendő seregtől. El, távol innen, hol most minden hang, minden szó, minden hir sérti érzésedet. El melegebb hazába - Itália kék ege alá, - hol a csendes myrtus, a magasztos babér szivedet

békiti, lelkedet fölemeli, s hol még a márványszobrok is fölmelegednek látásodon, s gyöngéden kérdik: «Was hat man dir du armes Kind gethan!?» - ««Dahin, dahin..... Möcht ich mit dir, oh mein Beschützer ziehn!»» suttogja könyek között félöntudatlanul Évike.

Oh Évike! ugy-e ez nem csupán a vers vége, ez akaratod, beleegyezésed? Tudod-e, hogy Clarisse, a kedves Clarisse is velünk jönne, már birom igéretét, s engem csak magatokkal vinnétek, mint utitársat, kisérőt, védőt; aztán én már utaztam Olaszországban, mindent láttam, tanulmányoztam, átéreztem, s én oly jó Cicerone leszek! S ha majd visszajövünk, és a jó öreg urnak hozunk lacrimae Christit mire oly kiváncsi; Jolánnak, Rózának pedig - kik ugy rajongnak a korallokért, - egész koráll-telepet; s mikor szegény kis anyád meglátja az ő ujra éledő virágát tavaszi mosolyával!.... Óh Évike! ugy-e igent mondasz!?...

Mily megragadó bensőséggel, milyen ellenállhatlan, gyermeteg kedélyességgel tudott beszélni ez az óriás termetü, zord, sértő kiméletlenségéről ismert férfi! Hogyan megszépült e rut arc a férfiui méltóság, az önérzet, akaraterő s valódi szivjóság nemes kifejezése által!

* * *

- Tessék, tessék, menjünk egy kis vacsorára, egészen rövid lesz, hogy a fiatalság mielébb megkezdhesse a táncot. S ez a rövid vacsora aztán csaknem éjfélig eltart, s a leányok már mind türelmetlenül odahagyták helyeiket, s alig elrejthető ásitással hallgatták a felköszöntések végtelen sorát. Midőn azonban a megye egyik legtekintélyesebb s legszeretettebb embere a házigazdára emelte poharát, a szivből jött, egyszerü, meleg szavak általános megilletődést idéztek elő, a jó öreg Pál ur pedig elérzékenyülve, könyes szemmel viszonozta a sok kézszoritást, és mikor szive kedvence, Évike is közeledik hozzá, s oly szeretetteljesen simul keblére, akkor magához szoritva bájos gyermekét, csók közben fülébe sugja: hej kis leányom! akkor éltetne ám engem még soká az isten, ha ez a nap dupla ünnep lenne: a te eljegyzésed ünnepe, s én még e napon fiamnak nevezhetném Gémessy Bálintot.

- Legyen hát akaratod szerint, jó atyám! felel egyszerüen Évike, s szivélyesen oda nyujtja kezét a mellette álló Bálintnak - A boldog apa pedig gyermekeitől körülvéve, örömtől sugárzó arccal emeli fel poharát, s a diszes vendégkoszorut ékes beszédben felköszöntve, végül a kedves rokonságnak s drága baráti körnek kegyes jóindulatába ajánlja az ifju mátka-párt. Erre aztán lőn olyan ámulás-bámulás, suttogás, ajk-pittyesztés és orr-fintoritás, mely közben még a leányok is megfeledkeznek egy percre a táncról. Most azonban felhangzik a zene, s a sok keserédes mosoly, halk és hangos megjegyzések elenyésznek az általános zaj, tolongás és zsibongásban.

* * *

- Hol van hát a cserébe igért csokor? igy lehet az ön szavában bizni?! vagy talán nejétől retteg, ki évek mulva csak azért jelent meg ujra a társaságban, hogy engem üldözhessen megvető tekintetével s lenéző mosolyával?

- Eh, esztelenség Lolotte! már sokszor kértem, hogy ne emlitse Leoniet! No, no, azért nem kell duzzogni, kis kedves, hanem nyujtsa szépen karját, s jöjjön csokorért a virágházba, itt nyilik mindjárt Évike szobájából, mely most a nők toiletteszobájául szolgál.

- Nem látja férjemet, báró! mintha Évike szobája elé láttam volna menni. Keresse fel kérem! rögtön beszélni akarok vele.

A báró csakhamar visszatért küldetéséből, s rejtélyes mosolylyal hajol Leonie füléhez.

És te, szegény asszony, óh örökös Éva, nem ismersz sziszegéséről a régi kigyóra!? s ujra elfogadod a tudás fájának átkos gyümölcsét, s ujra, és mindig ujra elveszted általa édenedet!....

- Oh, még csak ezt az égő piros kameliát, nem, nem engedem önnek leszakitani! én is elérem. Adja ide csak azt a zsámolyt, - igy - nézze, mily igéző!

S a vörös fürtök kigyózó gyürükben omlottak a fehér vállakra, a zöldes szemek nedves fényben égtek, a félig nyilt ajkak oly csábitón mosolyogtak s a vérpiros kamelia ott ringott-rengett bársony leveleivel a habfehér kebelre simulva.

Lolotte gömbölyü karjával Iván vállára támaszkodva a zsámolyon áll, s oly ingerlő e percben, hogy a teremtés urai talán mind, de minden bizonynyal száz közül kilencvenkilencen (ha a századik épen máj-bajban szenved) ugy cselekedett volna, mint Iván.

A csók elcsattant, mint ezer ily esetben számtalan csók elcsattant már anélkül, hogy e miatt a természet rendjében a legcsekélyebb fennakadás észleltetett volna.

Mert hogy ott a félhomályban, a citrom- és narancsfák illatos árnyában halotthalvány női arc fehérlik, két sötét szem lángol vad szenvedélyben, s vonagló ajkak elhalón rebegik: óh gyülöllek, gyülöllek égőn, őrülten, halálosan!... s hogy e szép Meduzafőhöz odahajol egy mephistói férfi-arc; - hogy a gyöngéd, roskadozó női alakot két kar fogja fel, s lázas ölelésben vonja az álnok kebelre, halkan sziszegve: és én szeretlek Leonie, szeretlek égőn, őrülten, halálosan!... Mind e miatt a föld nem nyilik meg, s az ég nem küldi haragos villámát. Mert hisz ez nem egyéb, mint a régi történet: a női sziv története.

A nagy ebédlőben pedig hegedülnek, szépen muzsikálnak, jó kedve van az egész világnak, ugrándoznak - s járják a kotiliont, melyet a báró nagy ügyességgel s kecscsel rendez. Táncosnője Leonie, a régi sugárzó Leonie, a tánc bámult, ünnepelt királynője.

Iván Lolotte-al táncol, ki most fehér-piros arcával, gömbölyü alakjával, ügyetlen táncával oly közönségesnek, pesztonkaszerünek tünik fel Iván előtt, ki mogorván, szótlanúl ül mellette, s dühös tekintete szakadatlanul a bárón és nején függ. Leoniet soha sem látta szebbnek, mint e pillanatban. Ez is régi történet: a férfisziv története.

A kotillon után szünet következik. A cigányok bús dalokat huznak, s Andor oda áll a primás mellé, fürtös fejét búbánatosan a hegedü fölé hajtja, s igy egészen a fülébe hagyja keseregni, jajgatni azt a szemrehányó, panaszkodó, esdő, fenyegető, édes-keserves magyar nótát, s végre két kezével dús barna hajába markolva, rá kezdi szép olvadékony hangjával dalolni, hogy:

Te csaltál meg, nem én téged,
Délibáb volt a hűséged!

Hiába! ez a gonosz komédiás oly jól adja Göndör Sándort, s csinos külsejéhez, nyalka termetéhez, kissé parasztos arcához oly jól illik az a hetyke, pajkos, betyáros, sirvavigadó magyar búbánat, hogy szegény Évike szobájába menekül, s hasztalan küzdve előtörő könyeivel, kezeibe temeti édes siró arcát és sir, zokog még akkor is, mikor Clarisse karjai csendesen körülfogják remegő alakját s a kedves, ismert hang szeliden szól hozzá:

- Sirj csak Évikém, de nem magányosan. Sird ki magad itt az én szivemen! Lásd kis leányom, mi nők, jól sikerült szinpadi jeleneteken sirunk, nevetünk, elérzékenyülünk s felderülünk, habár tudjuk, hogy mindez csak játék, szemfényvesztés, káprázat. De a sok üres fény, zaj és izgalom után jól esik fölkeresnünk a csöndes, a házi tűzhely békés, tiszta világát, hol minden való, igaz és maradandó, s hol a festett képü első szerelmes helyett, ki előadás után talán valamely csapszékben játsza el utolsó jelenetét, - mely néha az asztal alatt végződik, - egy baráti sziv vár reánk szeretetével, hűségével, odaadásával. Sirj hát Évikém, de azután.....

- Azután jer haza az én keblemre, folytatja Bálint szivére ölelve azt a kis halvány, harmatos rózsabimbót, mely ugy remeg, lankadoz mint a tavaszi zivatartól ért virág. S Évike oda borul e nemes kebelre és érzi, hogy ott majd bizonynyal feltalálja békés, biztos otthonát!

- - -

Hajnalodik. A gyertyák leégtek, a kedv lankad, a mamák és táncosok erre-arra szundikálnak, a leányok szinehagyottan, unatkozva, ásitozva lézengenek, s én fáradtan a kandallóhoz menekülök, melyben kihamvadt már a tűz.

S a mint ott ülök csendes menhelyemen, a nagy zsöllyeszékben, elnézem ezt a szegény ujkori fiatalságot bágyadt, szintelen, kelletlen kedvével, erőltetett mosolyával, hogy lankadoz, roskadoz pamlagon, támlányon, álmosan, aléltan, életuntan. - S mikor most a hegedük sirva, zokogva rákezdik azt a régi dalt, az én dalomat: «Törött ágról messzerepült a madár!» akkor az én szivem is sirva, zokogva vissza szólit titeket, ti ismert, édes, kedves képek! téged szivem vére, lelkem fele, ifjuságom bálványozott eszményképe, kivel elvesztettem, eltemettem a gyermek-évek minden álmát, boldogságát, óh Málvine! Téged Nellim, szelid szépséged bűbájával, szived mennyei jóságával, szereteted melegével. Jer te is Málikám, beszédes szemeiddel, melyek szavaimra mosolyognak, elborulnak vagy könnyel árasztják halványuló, s rögtön kipiruló kedves arcodat! És te tündöklő meteor, rózsás arcu Mariska! ragyogj fel ujra sugárzó szépségedben, pezsgő jókedvedben, melyek fénye elüzi minden arcról a borut! Mind itt vagytok ujra körülöttem ujongva, kacagva, tapsolva a vén dudásnak, ki maga is nevetéstől fuldokolva, keservesen fujja a kanásznótát; és mi aztán járjuk rá azt a rengő-rezgő csárdást, a mit csak dudaszóra lehet igy kirakni! S aztán szünet közben kilép K. Miska, Petőfi «Őrültjét» szavalja. Szőke haját felborzolja, fekete köpenyét festői redőkben veti félvállára, s mikor végre biborszin selyemkendőjét oly utánozhatatlan kecscsel szoritja halvány homlokához, akkor már mi sem állhatjuk tovább szó nélkül: Nézd mily halvány, érdekes Byronszerü! - És hogyan mondja: hahaha!

Óh ez a hahaha! Midőn először mondta, már rajongtam érte, a másodiknál halálosan beleszerettem, a harmadiknál «ő vagy senki» suttogám!

Pedig Kazári Lajos is kedves fiu és hogy szeret szegény! mily szép költeményt irt hozzám saját falusi lapocskánk, a csupán egy példányban megjelenő Oltárban! Nem nyomtatva, csak irva van, az igaz, de milyen irás! Kazári irása! sokkal szebb, mint az a holt nyomtatás, olyan eleven, élet-meleg, sokat mondó minden betü. És az a költemény! - cime: Hozzá! s első sora: Megláttalak angyal, barnafürtü lányka!

S mikor kérdeztem, hogy hát kit jelent az a Hozzá! - Ő azt sugja fülembe: neve benne van az első szóban! Ah!!!.....

- Hahaha!

Mi ez? hisz ez már nem a régi idők hangja, ez egy ujkori, blazirt, isten-tagadó Häckel-büchner-moleschotti kacagás.

- Hahaha! hiszen ön olyan tizenhat esztendős képet csinál, s oly szemlesütve irul-pirul, mosolyog, mintha most hallgatná az első szerelmi vallomást!

- Ah, ön az Adorján! hát mit leskelődik itt az én álmaim körül! Nézze, hogy szétrebbentek, elrepültek, mint a megriasztott galambok!..... De hiszen már világos reggel van! huh, mily halványak, szinehagyottak a ruhák s az arcok! Fázom, Adorján! hozzon hamar egy csésze forró kávét és fogasson!

A MIT A SZOMORUFŰZ BESZÉLT.

«Du hast gehofft, dein Lohn
ist abgetragen.»

SCHILLER.

Egy régi temetőben, egy régi siron, egy régi szomorufűz alatt ültem. A temető elhagyott, a sír koszorutlan, a szomorufűz elaggott volt.

Itt künn őszre járt, alkonyodott, az eget felhők boritották, s benn az én szivemben együtt voltak mind: ősz, alkony és felhőborulat.

- Milyen szomoru még a temető is, ha elhagyott, s még a sir is, ha koszorútlan; hát egy elhagyott, egy virágtalan élet! gondolám, s szerettem volna tudni, hogy ki alszik itt alant, hogy van-e álmának álmodása s szebb-e az álom, mint volt a való.

Most nyugaton eltünt az alkony fény végső sugára, sötét lett, s az őszi szél száraz leveleket szórt a sírokra. A szomorufűz lecsüggő ágai közt suttogás támadt, és én e suttogást megértettem.

- A ki itt alszik, annak elég szép volt a való. Itt egy boldog anya van eltemetve. Ha akarod, elmondom történetét.

S a szomorufűz azt beszélte:

Fiatal volt, szép volt, szeretett, s szive választottjához ment nőül. Olyan összeillők voltak! Mindketten vigak, kedveltek, mulatni szeretők: mindenkinél várvavártak, tárt karokkal fogadottak, mert mindenhova a jó kedv áldását, boldogság napfényét vitték magukkal. A vidámakat mindenki szereti és keresi, mig a búsak kerülve vannak, mert a bánatos arc árnyat vet maga körül.

Alig mult el egy év, s a boldog ifju asszony boldog anyává lett. Szép erős fiu gyermeke született, s egy évre rá gyönyörü kis lánya. Boldog, megáldott családi élet volt ez: örömben, gondban, reményben, búban, élvezetben és nélkülözésben gazdag. Leirok egy napot életökből.

Hajnalodik. A hálószoba kertre nyiló ablakát sűrü függöny fedi, melyen rózsás derengésben szürődik át az ébredező reggel fénye, s vele együtt lomb rejtekéből, lágy pelyhes fészekből halk csicsergés száll be, s elvegyül ama még halkabb, édesb galambbúgásszerü hanggal, mely itt benn kél, búg, nyögdécsel egy még lágyabb, még pelyhesb selymes habfehér fészekből. Most e búgás panaszkodóbb, követelőbb kezd lenni, a csipkék, szalagok inganak, rengenek, s közülök két gömbölyü, rózsás kis kacsó bontakozik ki, s erre a galambzokogás helyett sajátszerü zaj hallszik, olyan, mint azoknak az édes, egész szivvel, egész szájjal adott gyermekcsókoknak a cuppanása.

Az ifju anya mosolyog álmában. Csak most aludt el; a gyermekek egész éjjel nyugtalanok voltak s a szülőket sem hagyták pihenni. Végre a kis Micu apja mellett, Ancsika lágy fészkében elszenderült, s az anya most fáradtan, kimerülten alszik. Az ébredő természet nem ébreszti fel; nem látja a hajnal fényét, nem hallja a lomb közt támadó madárcsicsergést; de a mi itt benn az ő saját kis fészkében történik, azt az édes gőgicsélést, rebbenést, cuppanást már álmában is érzi. Arca kipirul, ajka mosolyog, szive feldobog, keble emelkedik, feszül, tulárad a vágyban ama rózsás, csókos kis száj után, mely öntudatlan csengéssel kéri édes táplálékát. Most a csók csattanás közé halk szepegés vegyül, s az anya már künn van az ágyból, a bölcsőre borul, s felragadja azt a csipkebokrok, szalagcsokrok közül kipislogó, kipirosló, bársonypuha kis holmit, a mi más ember előtt csupán egy szegény gyámoltalan, formátlan

siró-rivó kis hustömeg, az anyai sziv előtt azonban égnek, földnek összes üdvössége, - s aztán boldog mosolylyal oda nyujtja neki keblét, s üdvözülten látja, hallja, érzi, hogyan ömlik át átadott, meleg ifju vére, hogyan száll át lelke, szeretete, élete abba a keblén csüngő pihegő kis lénybe, melyen kivül most az ő számára nem létezik semmi egyéb a nagy mindenségben, s melynek összes mindensége most az anyai kebel.

S a mint igy nézi-nézi, hogyan szivják azok a kis szomjas ajkak azt az életadó táplálékot, mely édesebb a bibliai mannánál, s zamatosb a regebeli ambróziánál, azt a százszor megáldott édes anyatejet, melyről a népdal is azt mondja: «édes anyám édes teje», - akkor az anya és a gyermek, az egyik életet adva, a másik életet nyerve, az egyik elfeledve, a másik nem ismerve az emberi élet ezernyi terhét, átkát, - teljes, zavartalan, öntudatlan, növényi boldogságban élvezik a létezés gyönyörérzetét.

A kis száj most már ki-kifárad, megpihen, ujra kezdi, mind hosszabb szüneteket tart, végre mozdulatlanul, félig nyitva látni engedi a piros nyelvecskét, melyen gyöngyként ott remeg még a mennyei ital nehány cseppje.

Az anya most arról az édes munkában, édes álomban kipirult harmatos kis arcról égfelé emeli tekintetét, de nem félő, esdő imádságban, hanem örömittas dicsekvéssel, diadal-mosolylyal. E mosoly azt mondja: «Te óh isten, életet adtál a nagy mindenségnek, én életet adtam e gyermeknek. Te mindenható vagy bölcsességedben, én mindenható vagyok szeretetemben. Te bölcsességed palástjával betakarod világaidat, én szeretetem szárnyait boritom az én világom-ra!»

E büszke, bohó szavak felhatnak az égbe, s az ur, a mint hallja, szeliden mosolyog, de az angyalok könyeznek felettök.

Óh csak öleld, szorosan öleld magadhoz kinok közt szült, véreddel táplált gyermekedet! Neki adtad ifjuságodat, álmaidat, szerelmedet, most hát tartsd öledben, nézd, hallgasd, érezd, élvezd, őrizd, szeresd, a mig lehet, mert már kinyujtva a kéz, mely kegyetlenül elszakitandja otthonától, szivedtől. Óh nyujtsd csak neki édes kebeledből szived meleg vérét, mert ki tudja, mit nyujt neki majdan az élet! Hadd szivja csak azt az istenáldotta édes anyatejet, mert sok keserü táplálék van a sors kezében; - készen tartja a verejtékben szerzett, könytől ázott eledelt, a durván odadobott alamizsnát, s a felhányt, megpanaszolt keserü kegyelemkenyeret. - Óh takard be e búgó kis galambot, takard be szereteted, hűséged védő szárnyaival, hogy minél később, minél enyhébben érinthesse a sors keze!

- De mit beszélek! Folytatá a szomorufűz. Ez már csak az én búkóros természetem kifolyása! hisz én egy boldog anya történetét akarom most elmondani, s egy boldog anyának gyermeke is boldog.

Ancsika fészkében alszik ujra, s az ifju nő halk léptekkel férje ágyához közeledik, de első gondolata, első tekintete a kis Micué. Csendesen, aggodalmasan visszatartott lélekzettel lehajol, s keze oly könnyedén, oly gyengéden érinti fiacskája homlokát, mintha egy rózsalevél hullna rája. Arca felderül, mert e homlok hűvös, harmatos, mint hajnalban a liliom levele.

Végre a zaklatott anyai sziv nyugalmat talál, s az ifju nő most alvó férjére tekint.

Édesen mosolyog, arca kipirul, szeme vágyó szerelemmel tapad a szép kedves szeretett arcra, mit ő már oly régóta nem látott. A gyermekek napok óta szokatlanul nyugtalanok voltak, s ezek a kis zsarnokok lefoglalták az anya minden tekintetét, egyet sem engedtek másnak, még az égnek sem, még az apának sem. Mily édes most a viszontlátás, mily szép az ő férje! talán soha sem látta ily szépnek, mint most a bederengő hajnal rózsás világitásában! de mégis, - egyszer, - épen hajnal volt akkor is, - az égnek, az életnek, a szivnek, a szerelemnek hajnala! Az ifju nő habozva, szemérmes pirulással, hajadoni tartózkodással hajol le férje arcához, édes

meleg lehellete az alvó sötét fürteivel játszik, a férj felébred «Molly!» suttogja. Nejét Melanienak hivják, de a szerelem kedves bohósága az ég tudja miként - Mollyra változtatta át nevét. «Molly!» s ajkai a bájos nő ajkait keresik. E percben a két delejesen egymáshoz vonzódó, szerelemtől ragyogó arc között egy kéz jelen meg, - kicsi, puha, gömbölyü, rózsaszin körmöcskék - s gödröcskékkel ékitett gyermekkéz, mely azt mondja: «ide a csókot!» s aztán jön az egész gyermek kondor hajjal, piros arccal, ragyogó szemekkel, duzzadó, kacagó, ujongó kis eper szájjal, s e sok báj, gyönyör, szépség és pompa mind azt kiabálja: «ide a csókot, - ide minden csókot», - «az enyém mind, a mivel csak birtok!»

Eljön az ebéd ideje. Férj és nő az asztalnál ülnek. A férj kissé boszus; ő a levest nagyon forrón szereti, ma pedig egészen hideg volt, mire hozzá jutott, mert alig hogy megizlelte, - a kis Micu, - ki most tanul járni - elesett s ugy megütötte orrocskáját, hogy a szülők rémületére még vérzett is kissé. Mire ijedésnek, mosdatásnak, kérlelésnek vége lett, a leves is elhült.

- Annál jobb lesz majd a tésztás! omelette cukorba főtt spanyol megygyel, a mit te ugy szeretsz Kálmán! szól Molly édes biztatással. Hogy ő maga sem evett levest, azt nem veszi észre. Az öreg Veronka, a nagymama hagyománya betekint az ajtón:

- Tessék kissé sietni a főzelékkel, most legjobb az omelette!

Az inas sietve vált tányérokat. De most meg a dada jön ijedt, fontoskodó arccal:

- A kis Ancsa olyan különösen csuklik, nem használ sem melegités, sem cukros viz.

Az anya elrohan, tudja ő már, hogy mi használ!

- Adieu omelette! gondolja a férj elkomorodva, s szivarra gyujt. Bár inkább fogadtam volna el tanulótársam Vidor Józsi meghivását! Neje kissé kacér, könnyelmü asszonyka, de oly kellemesen elcseveg, s pompás ebédeket rendez. - A rendet sem zavarja semmi, mert gyermekük nincs a szegényeknek.

- Mondd meg nőmnek, folytatja hangosan az inashoz fordulva, hogy fekete kávéra Vidorékhoz megyek. S elsiet.

Vidoréknál oly kellemes lenni. Az a kis kék boudoir oly bájos, benne a csend olyan derült, a zaj olyan harmonikus, az emberek olyan gondtalanok, az élet olyan könnyü! Mindenfelé élénk szinü virágok, tarka tollu madarak, fényes keretü képek, díszkötésü könyvek, porcellán, bronz, gyöngyház csecsebecsék, s e sok ékes játékszer, s köztök az urnő, az aranyhaju, fehér-piros arcu, mosolygó, csevegő, zongorázó, daloló Bella, mind olyan csinosan közönségesek, kecsesen jelentéktelenek, kényelmesen hétköznapiak, kellemesen felületesek, s mig érzékeinknek épen eléggé hizelegnek, oly kevéssé igénylik figyelmünket, feszélyezik kényelmünket, zavarják nyugalmunkat, hogy most köztük ép oly jól érezzük magunkat, mint háló köntösünkben, kezünkben egy Paul de Kock regénynyel.

Már csaknem este volt, midőn Kálmán hazakészült. Bella oly édesen marasztalta. Kezét oly hosszasan tartotta két fehér kezében. De Kálmán neje megáldott, boldog nő volt, s a szerető férj hősiesen ellenállt minden biztatásnak, aranyos igéretnek, mi Bella napsugaras arcából ragyogott feléje.

Az estebédnek vége. A gyermekek megetetve, megfürösztve, elaltatva, megáldva száz anyai csókkal, imádsággal, ágyacskáikban pihennek. Férj és nő együtt ülnek a csendes szobában. A lámpa szeliden világit, a fali óra békésen ketyeg, a bölcsőkből halk pihegés hallszik, s az ifju nő boldogan hajtja fejét férje kebelére. Csodálatos, kimondhatatlan érzés fogja el, olyan kéjes erőtlenség, mámoros aléltság, édes eszméletvesztés, gyönyörteljes meghalás érzése. A sok átvirrasztott éjre, elmulasztott, elfeledett reggelire, ebédre, emésztő aggodalomra, emberi erőt

tulhaladó fáradozásra távolról sem gondol, s eszébe sem jut, hogy e nagy, tulvilági boldogság nem egyéb, mint végkimerültség, elájulás.

- Álmos vagy kis mama? kérdi a féri, - most már csak kivételesen mondja «Molly», - még csak kilenc óra, én ilyenkor még nem tudok aludni, s aztán oly rég nem olvastunk már együtt, pedig sajátszerü érdekes bohóságot kezdtünk el olvasni: «Frauenstrike!» csak egy német Blaustrumpf, egy májbajos, elkeseredett agg szűz agyából kerülhet ki ily fonákság! Hiszen a ti strikolástokkal könnyü volna birni! megsemmisülne az kedvesetek első szerelmes szavára. Nemde Molly?.....

- S az első gyermeksirásra! suttogja az ifju nő.

Kálmán olvasni kezd. A «Frauenstrike» szellemes «bohóság» s az ifju férj nem fogy ki a kacagásból.

- De hiszen te nem is nevetsz Molly?!

Molly nem felel, ő alszik, édesen, csendesen, mélységesen alszik.

A férj arca kissé elkomorul. Leteszi a könyvet, s ásitozva dől hátra a pamlagon. Elgondolkodik egyre is, másra is, s egyszerre hogy, hogysem, az a kis kék boudoir jut eszébe. Mintha csak látná azt a sok csinos csecsebecsét, mintha csak hallaná a szép Bella madárcsevegését, mintha csak érezné azoknak a fehér kezeknek lágy szoritását. E gondolatnál szemeit lehunyja és mosolyog. «Bizony kacér asszonyka az a Bella! kissé drága fényüzési cikk! s ha igy folytatják Vidorék, még rossz véget érnek. Szegény Vidor Józsi! Szegény tatár!»

Kálmán szeretetteljesen néz most keblén szendergő nejére, tekintete mély bensőséggel, meleg részvéttel, szánalommal függ e bágyadt, megviselt arcon.

- Menj aludni édes! milyen halavány vagy! bizony még beteggé tesz ez a két kis zsarnok!

S karjaira veszi a lankadozó ifju nőt, mint egy apa gyermekét. Nem gondol többé a kék boudoirra. Fantáziája, érzékei alusznak, s egész szive, egész szeretete nejéé. Boldog asszony!

Másnap illatos rózsaszin levélke érkezik Bellától:

„Kedves Molly!

Talán ha e szép néven szólitalak, - mely nekem oly annyira tetszik, hogy szinte irigygyé tesz, - talán akkor nem utasitod vissza kérésemet s eljösz holnapi estélyemre.

S. gróf, férjem nagylelkü pártfogója is jelen lesz. Ő és férjed, a két jeles sakkjátszó bizonyára kölcsönösen örvendeni fognak a találkozásnak.

A fiatalság táncolni fog, és talán mi öregek is megengedhetünk magunknak egy négyest vagy palotást.

Tehát semmi kibeszéd! Örömmel elvár

Bellád.”

Férj és nő épen reggelinél ülnek, s a legderültebb hangulatban vannak. A gyermekek nyugodtan töltötték az éjt, s már szerencsésen átestek a reggel veszedelmes s rendesen sok sirással járó műtétein. Most a kis Ancsa ujra bölcsőjében alszik, tisztán fényesen és fehéren, mint egy meghámozott mandula. Micu pedig a dada felügyelete alatt künn a kertben, a pázsiton hömpölyög piros-pozsgáson s gömbölyün mint egy pogácsa alma.

Melanie mosolyogva olvassa Bella levelét. «Táncolni», suttogja «mily bohó gondolat!» s eszébe jut, hogy ő mily szenvedélyes táncosnő volt egykor! mikor is? - csak az imént, - tegnap, - egy század, - egy örökkévalóság előtt: leánykorában!

- Elmenjünk, édes!? - kérdi ragyogó szemekkel,- kissé széppé tegyem magamat ujra? jó lesz a kék selyem ruha, mely oly jól illett «lenvirágszemem»-hez, tudod-e még? De talán már nem is tetszem önnek, uram!? talán már nem is szeretsz, Kálmán?!.....

Melanie kezdetben csak tréfából beszél, de végre férje kérelmei, hogy ez egyszer, az ő kedvéért, csak pár órára menjenek el; - a hű öreg Veronka biztatásai, igérete, hogy ő egy percre sem távozik az alvó gyermekektől, s mindenekelőtt Ancsa és Micu viruló szine, változatlan derültsége legyőznek minden habozást, s a meghivás elfogadtatik.

Másnap este Melanie habfehér peignoirban szellemléptekkel suhan ki a hálószobából.

- Most siessünk édes öregem! olyan ügyesen elrendezted fürteimet, s oly szépen feltüzted közéjök a halvány thearózsát; de hát azóta négy édes kis kacsó ugyancsak kegyetlenül gazdálkodott szegény fejemen, s altatás közben jól megtépték, cibálták diszes hajékemet. Hozd csak hamar rendbe, jó Veronkám! - igy ni! mily ügyesek most is a te jó öreg kezeid! Nem hiába még ezek tüzték fel a nagymama óriás giraffe másliját is! Most hamar a kék selyem ruhát, - nyakamra, karomra a gyöngyöket, - és most nézz rám! szép vagyok? sirsz te bohó anyus?! No ez szép! most én is sirok, s a drága rizspor mind kárba vész!... De Kálmán már kopogtat, - megyek, - csak még egy csókot, - egy áldást!

A kis Ancsa kapja az első csókot, s az anya mosolyogva távozik bölcsőjétől, most Micu fölé hajol. De oh mi ez! mért ég olyan sötét pirban az édes orcácska? Nem, nem! Talán csak az árnyék! - Hamar, a lámpát. - Irgalmas isten! ez a gyermek lázban van! - Veronka - Kálmán! hamar a doktort, kis fiam beteg!

Kálmán a már készen várakozó kocsin a doktorért siet, Veronka pedig szomoruan szedi össze a lázas sietséggel letépett kék ruhát, a földre hullott thearózsát, a szétszóródott gyöngyöket, s váltig mondogatja, hogy Micunak bizony nincs semmi komoly baja, hiszen csak az arca forró, de feje hüvös s homloka, orrocskája már izzad is kissé. Az anya csak ott térdepel a fehér ágyacskánál és néz, tapint, hallgatózik, s minden érzéke a gyötrelemnek egy világát tárja fel előtte. «Óh mily lángpiros az arca! mily forró a keze! mily gyors a lélekzete! - és most ez a hang! - Veronka, hallgass ide! - hallod ezt a sipoló hangot? - isten kegyelmezz! köhög, - rekedten köhög - ez torokgyik!!!»

- No, no, no! bátorság kedves nagysádkám, bátorság! hadd lássuk a kis beteget!... De hiszen itt - hála az égnek - semmi baj! Az ütér kissé izgatott, csekély catarhalis affectio az egész, mely a fogzásnál gyakran mutatkozik s egészen jelentéktelen. De ezek a mindig kisértő diphteritis hirek valódi paniqueot idéztek elő az anyáknál, s a legcsendesebb kedélyt is megzavarják.

- Tehát nem torokgyik! sóhajt a boldog anya, s mosolyogva kéri férjét, hogy csak menjen el az estélyre, mert Bella sohasem bocsátaná meg elmaradását, és S. gróf is neheztelne, pedig azt kimélni kell, ugy kivánja Kálmán állása a megyében.

Kálmán elmegy és jól mulat. Bella hullámzó tengerzöld selyem ruhájában korál ékszerekkel, s hajában sötétzöld levelü fehér nympheákkal olyan mint egy vizi tündér, és S. gróf valóban kitünőleg játsza a sakkot.

Melanie elteszi a kedves emlékü kék ruhát, gondosan elrakosgatja szalagjait, csipkéit, gyöngyeit s a thea-rózsát. - «Majd máskor! Majd!...»

S aztán napról napra, évről évre gondolja, reméli, mondogatja Melanie majd, - majd máskor! és az a majd csak nem akar eljönni soha.

Melanie boldog anya; de hiába, a legboldogabb anya gyermekének is huszonnyolc fog adatik, az pedig huszonnyolc bekövetkező veszély, huszonnyolc aggodalom, rettegés, kétségbeesés! s

a legboldogabb anya is átszenvedi gyermekével a torturának mind ama rémséges fokát, nemét, melyeket ugy neveznek, hogy: vörheny, kanyaró, bárány- és köles himlő, hök-hurut, sápkór, s az ég tudja még hányféle kór és járvány, mely a legboldogabb anya életét is martyriummá teszi. Melanie gyermekei mind e bajokat a legszerencsésebben kiállták, s a megáldott anya nem temetett el egy gyermeket sem; mert ki számitaná azt a két kis angyalt, kik az anya szivéről egy csók és egy köny közben rögtön az égbe szálltak! Azokat nem is emlegeti senki, s Melanie két viruló gyermekével keblén nem is meri őket siratni. Csak estenként, mikor Ancsa s Micu felett elvégezte imádságát, von elő kebléből egy kisded medaillont, melyre csók közben egy-egy csendes, titkos könyet hullat. E medaillonban két arany szinti, pehelylágy hajfürtöcske rejlik.

Azon években, midőn az a két kis angyal született és égbe szállt, Melanie sokat betegeskedett, s Ancsát és Micut is épen akkor látogatta meg a legtöbb gyermek-betegség. Kálmán, kit állása mint megyei tisztviselőt már kora reggel munkára szólit, nem töltheti éjjeleit a betegszobában a nyugtalankodó gyermekekkel; azt csak az anya birja ki, legyen bármi szenvedő s bármi fárasztó napi munkára utalva; s lehet-e fárasztóbb, kinosabb, testet, lelket emésztőbb munka, mint a beteg gyermek ápolása!

A szokott, kedves esténkénti együtt olvasás elhalasztatik jobb időkre, s Kálmán Vidoréknál egy kis solid whist-partie mellett keres este pár órai szórakozást.

- Majd ha Ancsa a fogzáson túl lesz! - majd ha Micu hök-hurutja megszünt! majd ha isten eltávolitja a borzasztó roncsoló toroklob vagy patincs járványt! majd ha a gyermekek hét éven tul lesznek s a sokféle mindig fenyegető gyermekbajokon átesnek!

Hogy miként esnek át, élve, vagy halva, épen vagy mint nyomorékok, arra a boldog anya nem is gondol. Nem csak a közelgő bajt, közelgő éjt hirdeti előre a nagyobbodó árnyék; a boldogság is előre küldi fényét, mint a nap felkölte, s Melanienak szerencsés egészséges könnyü vére, ép gondolkozása, erőteljes lelke, derült kedélye nem ismeri a bukóros töprengést, ideges rettegést, gonosz sejtelmet; a boldog anya éjjel, nappal, jóban, rosszban, gondjai, fáradozásai, áldozatai közepett kizsarolva, kimerülve, összeroskadva még mindig remél, remél, remél!....

Ancsa gagyogni kezd; majd ha már ki tudja mondani: anyám!

Anyám! édes, megáldott, megszentelt imádságos szó! Benne rejlik két sziv föltétlen bizalma, kizárólagos szeretete, összes üdvössége. És te boldog anya, mikor gyermekedet e szóra tanitod, nem gondolsz arra, hogy vannak az emberi nyelvnek megmérgezett, halált adó, istenkáromló szavai, melyeket a te gyermeked is megtanulhat, s melyek talán épen a te szivedet fogják egykor megsebezni, szétszaggatni, meggyilkolni! Gyönyörködve nézed, a mint azok az apró lábak tétovázva próbálgatják az első lépést, «Majd ha Micu már járni tud!» Oh ne félj! hamar megtanulja! hamar megtanul menni, - elmenni tőled messze, messze! Gyöngéd türelemmel vezeted a kis kezecskéket, s mosolyogva nézed a furcsa rőf hosszu betüket, miket rajzolgatnak, «majd ha már irni tudnak!» Vigyázz! ki tudja, hogy e kezek, melyeket oly sokszor árasztottál el csókjaiddal, mit irnak egykor?! s az irott betü még öldöklőbb, mint a hamar kimondott, hamar elhangozott szó!

De mindig feledem, hogy most nem a sorstól sujtott szerencsétlen anyákról beszélek, s a boldog anyai sziv csak hadd szőjje tovább arany-álmait, csak hadd épitgesse fényes légvárait hivő, bizó édes reménykedéssel.

Az idő megy. Egy-egy nap oly sok gondot, bajt, fáradalmat rejt magában, oly hosszunak tetszik egy-egy óra, s az évek mégis mily gyorsan elröppennek.

Az idő megy. A kedves remények, óhajtások ime már mind teljesültek, s az anyai szivnek uj reményeket kell teremtenie. Micu és Ancsa tudnak már beszélni, olvasni és irni. Csevegő kis

szájuk lármájától hangzik a ház, minden könyvet összetépnek, minden papirt befirkálnak rontó-bontó, tékozló kis kezeikkel, s hiába csendesiti, marasztalja őket az anya édes öleléssel, elszaladnak tőle azokon a maradhatatlan röpke kis lábakon. Szárnyra keltek, kinőttek öléből az édesanyának, ki most mind gyakrabban gondol mennybe szállt két kis angyalára, azokról biztos, azok nem nőnek ki öléből soha, azok mindig megmaradnak neki kicsinyen, gyöngén, édes esdő gyámoltalanságban, s álmaiban most azokat ringatja, ápolja, dédelgeti.

Micu már iskolába jár; Ancsika bonneokkal, később nevelőnőkkel próbálgat szerencsét.

Az anya gondosan megválasztja a könyvet, melyet leánya kezébe ad, még gondosabban a játszótársat, kivel szabad óráit tölti, s aztán e gondos anya kinyujtja kezét a nagyvilágba, bele markol a lézengők, őgyelgők, hányódók milliói közé, s kiragad egyet csak ugy találomra, s bevezeti háza szentélyébe, befogadja a családi körbe, s rábizza féltve őrzött kincsét, szive üdvösségét, élete reményét: gyermekét.

Melanie ebben is szerencsés volt. A bonne csak öreg, kiállhatatlan, zsémbes, a nevelőnő csupán tudatlan volt. - Egy ideig az anya tudománya segitett a dolgon, de mikor Ancsa tizedik, Micu tizenegyedik évét betölté, mindkettőt a fővárosba vitték, s elhelyezték a legjobb nevelőintézetekben. Kálmán vagyonos ember volt, s Melanie sohasem ismerte a szegény anya emésztő gyötrelmét, sohasem szenvedte át a százszoros halált, mit egy anya érez, mikor az egészséges gyermek eledelt, a beteg csemegét, babát, az okos könyvet kér, esdekel, s azok a nagy könyörgő szemek hasztalanul néznek olyan várva, bizva, reménykedve, hogy az anyai sziv nézésüktől százszor megszakad.

De az elválás fájdalmától a sors a boldog anyát sem kiméli meg, s mikor a kocsi az ő két szép imádott angyalával tovarobog, s aztán belsejéből még egyszer kitekint az a két édes siró arc, s azok a fehérkendőcskék még oly soká, s olyan vágyón visszaintegetnek, akkor Melanie félholtan roskad Veronka karjaiba, s a hű öreg teremtés egész éjjel ott ül urnője ágya mellett s vigasztalja a sokat tapasztalt aggkor méla mosolyu, csendes, értelmes, jól eső vigasztalásaival. Ő már olyan sok telet és tavaszt, olyan sok alkonyodást és felvirradást látott, és oly sok elválást és viszontlátást megért hosszu életében.

A szomoru bucsuzás után elmult néhány nap, mert a legbúsabb napok is elmulnak végre. Melanie ma derültebb. Kálmánt várja haza a fővárosból.

A leáldozó nap aranysugárt vet a kert színpompájára; aztán barátságosan betekint az ablakon, fölkeresi Melaniet és mosolyog, szeliden, édes búsan, mint a nap őszszel lenyugvófélben mosolyogni szokott.

Melanie hálószobájában a nagy tükör előtt áll. Ő is mosolyog. Igen, a tükör igazat beszél: ő még mindig szép! A finom szövetü hamvaskék ruha lágyan simul a kissé tellett, de ingerlőn szép idomu alakhoz, s látni engedi a váll és kebel remek formáit, a csipkebodrozatban ringó hófehér gömbölyü kart: az érett női szépség e bájos kiváltságait. Igen, a lenvirágszemek most is oly harmatos fényben ragyognak, mint hajdanában, s a világos barna haj mitsem vesztett arany zománcából. De mégis, mintha valami hiányzanék... ah a megszokott kedves kék szalag, mely még kékebbnek tünteti fel a szemet! s Melanie kissé habozva, kissé kacagva, kissé pirulva felköti fejére a szalagot, s mintegy szégyenkedve félig elrejteni igyekszik a dús barna fürtök alá. E kék szalagocskában tán valamely bűverő, igézet rejlik? Melanie a mint most a tükörbe néz, ugy érzi, mintha mély évszázados álomból ébredne fel, s mint a mesebeli csipkerózsa, ő is ott találja magát, hol száz évvel ezelőtt álomba merült, s szivében is feltalálja üdén, szindúsan, érintetlenül tavaszának minden virágát, ifjuságának minden álmát, reményét, édes, sejtelmes, epedő várakozását. Tétovázva körültekint. A szoba, a kandalló, a fali óra, minden kép, minden butordarab, mint megannyi rég nem látott édes ismerős integet feléje. Égő arccal, ragyogó szemekkel, dobogó szivvel nappali szobácskájába lép. Hány édes meghitt

óra, kedélyes est, bájos reggel emlékét rejti e kedves kis szoba! A pamlag előtti kerek asztalkán virágtartóban most is, mint évek óta, mindig rózsa és rezeda, - Kálmán kedvenc virágai illatoznak, s a virágtartó körül néhány könyv van elhelyezve. - Régi könyvek! évek óta várják a «jobb időt», melyre az egykor oly kedvelt esténkénti felolvasás elhalasztatott. Melanie szeretetteljesen üdvözli e könyveket. «Ni, a kedves balatoni regék! - Heine dalai, és ez itt ah! a «Frauenstrike!» e bohó munka! hogyan is végződött? de hiszen nem olvastuk végig!»

Lapozgat benne és nézi a fejezetek czimét. «Hol is hagytuk!» «a konyhában», «a gyermek-szobában», «a bálteremben». Itt maradtunk, - itt még a jegy is, - és ma - igen, ma folytatni fogjuk!

Türelmetlenül nézi az órát. Még csak fél hetet mutat, s Kálmán a nyolcz órai vonattal érkezik.

- Kálmán! suttogja a virágok fölé hajolva, s ajkaival gyöngéden érint egy szép, halvány hulladozó rózsát.

Végre egészen beesteledik, s Veronka behozza a lámpát. Melanie elébe siet, a lámpát kiveszi kezéből, s enyelegve pirongatja: - te rossz, szófogadatlan gyermek! hányszor megtiltottam én már neked minden fáradozást! Neked most már csak egy dolgod van e világon: engem szeretni! elég bajt okozott ez neked már nemde szegény jó anyókám!? Jer, ülj ide hozzám, gondoljunk ki valami nagyon jót, nagyon izletest a thea mellé. Mit gondolsz, talán barna kenyér friss vajjal s apróra vágott sonkával, aztán hideg nyelv aspikkal, s végre polenta parmezán sajttal, mindaz a te utasitásod szerint elkészitve felséges lesz, nemde!? Aztán Bettinek elmondod, hogyan rendezze el a thea-asztalt itt a kandalló mellett, a kandallóban illatos tüzet élesztek, mely vigan lobog, pattog, de a melegnek csak halk sejtelmét árasztja szét.

Mikor az óra nyolcat üt, a kandallóban már vidáman pattog a tűz, a theaviz kedélyesen forr a borszeszláng fölött, s a kis szoba tele van szelid világossággal, kellemes meleggel, virág s fenyőillattal, rejtelmes, várakozó csenddel.

Végre a vonat dübörgése, sipolása hallatszik, - most kocsirobogás, - siető léptek zaja, - az ajtó feltárul, és Melanie édes mosolylyal nyujtja mindkét kezét a belépő felé.....

- Kálmán!..... A szó hirtelen elakad ajkán, - ez nem Kálmán, ez egy idegen, egy ismeretlen! de még sem! hisz e szép szőke fej, ezek a szabályos vonások olyan meghitt ismerősek; ezek a hosszan metszett mosolygó égszinkék szemek a régi időről, a régi otthonról, a régi tavaszról, eltünt, elfeledett kedves arany álmokról beszélnek hozzá.

- Bob, kedves Bob! Lehetséges-e, - te vagy valóban!?.....

És ő volt az valóban, az ő szeretett, rég nem látott rokona, a kedves játszótárs, kivel együtt kacagták, ujongták, civódták át a boldog gyermekkort, s kivel együtt álmodták az első hajnal-álmot. Kivel, mikor mindketten tizenöt évesek voltak, örök hűséget, s mikor zsarnok módon elválasztva lőnek, örök búbánatot fogadtak egymásnak, s kivel aztán másfél év mulva e balgaságról oly szellemes leveleket irtak egymásnak telve a «hűtelenhez» s a «hitszegőhez» cimzett oly öldöklő versezetekkel s annyi bohósággal, hogy felettük az egész család majd halálra nevette magát.

Aztán többé nem látták egymást. Róbert külföldön végezte tanulmányait s évekig távol maradt hazájától. Visszatérve, Erdélyben telepedett le, hol most legelőnyösebb viszonyok közt mint kitünő mérnök s a leányos mamáktól üldözött agglegény békés nyugalomban tölti napjait. Egy váratlan örökség, bonyolódott ügyek rendezése szólitotta vissza régi otthonába, hol hegy, völgy, erdő, mező, ég és föld, mind a mult időkről beszéltek neki, s ő egyszerre csak azon vette magát észre, hogy utban van Melaniehoz. Utjában kedves emlékek kisérték. Szive

örömteljes várakozásban, a viszontlátás boldogságának előérzetében megifjodva, elég hévvel dobogott; s ő gondolataiba merülve, csak szórakozottan vett részt két utitársának élénk társalgásában. Mily nagy volt meglepetése, midőn közel Melanie lakhelyéhez K.-hoz kiderült, hogy egyik utitársa Melanie férje, másik a gyermekkorában általa jól ismert S. gróf, kit a K. előtti állomáson várt már fogatja, s ki Kálmánt fél erőszakkal magával vitte kies fekvésü pompás kastélyába, hol vidám vadásztársaság várt már reájok. «Bátor amazonunk, a szép Bella is ott lesz; ez a bájos asszonyka örök ifjusággal van megáldva!»

Kálmán kissé habozva, kissé zavartan s a gróf háta mögött boszus arckifejezéssel, sajnálkozó vállvonitással vett sietős búcsut Róberttól, ezer üdvözletet küldve általa Melanienak.

- Holnap este honn leszek! végezte üzeneteit.

- Nyolc-tiz nap előtt ne is várják! kiáltott nevetve a gróf, s a kocsi elrobogott.

Róbert mindezt a kandallónál theázás közben beszéli el, s enyelegve emliti a szép amazont is, de már a jövő percben keserüen bánja a meggondolatlan tréfát. Melanie nem nevet, nem felel egy szót sem, arca kigyullad, szemei visszatartott könyektől ragyognak, vonagló ajkait görcsösen összeszoritja, s remegő keze alig birja tartani a thea-kannát.

- Ő féltékeny! - gondolja Róbert rémülten, - szegény Melanie! szerencsétlen asszony!

Róbert csalódik. Melanie boldog nő, kit férje sokkal inkább szeret, tisztel és kimél, hogysem neki valaha komoly okot adna a féltékenységre, s kit józan gondolkozása, csendes, rendezett kedélye, hüvös vérmérséklete s korlátolt képzelő tehetsége megóv ama láztól, idegbetegségtől, érzelemtultengéstől, szivüszögtől: - a gyötrelmes rettegés s emésztő irigység ama öngyilkos őrjöngésétől, mit a silány emberi nyelv e léha szóval akar kifejezni: féltékenység.

Melanie tudja, hogy Bella szép, hogy ingerlő, behizelgő modora van, s hogy minden férfival kacérkodik; tudja, hogy Kálmán szeret vele mulatni, csevegni, tréfálni, de férjét félteni tőle sohasem jutott eszébe. És miért épen most; - a ki azt tudná!!

Miért kacagtunk ma a fuldoklásig egy képtelen bohóság felett, s máskor a legsikerültebb élcz sem csal mosolyt ajkainkra? Miért könyezünk ma egy kopott öreg szinész falusi pajtában eljajgatott keservein, mig holnap egy elsürendü művész Lear királyát hidegen nézzük végig? Miért sért ma vérig egy szó, mely felett tegnap kacagtunk s melyet holnap közönnyel fogadunk? Miért ébred néha egy emlék, miért hevül néha egy várakozás, miért emészt néha egy vágy, miért sajog néha egy fájdalom szivünkben, melynek tárgyát, czélját, okát nem tudnók megnevezni?

Mi okozza mindezt? Talán egy álom, mit csak a mult éjjel, vagy egy másik, melyet még gyermekkorunkban álmodánk? Talán a kis felhő, mely most borul a napra, vagy a távoli északi fény, mely e percben a földsarkon föllobog? Talán a pattogó fenyőtüzecske itt a kandallóban vagy valamely még működő hold-vulkán kitörése?....

Majd egykor az emberi agy-fejlődés előhaladottabb korszakában, mikor teljes birtokában leszünk a tudománynak, melynek hieroglyphjeit most még csak betüzgetni kezdjük, talán akkor mind e sok miértre felel a psichologia, phisiologia, meteorologia, astronomia, chemia vagy valamely uj, most nem is sejtett, minden eddigit egyesitő, egy ezentul fejlődő hatodik érzék által teremtett tudomány.

Mindaddig azonban megoldatlan rejtély marad mindez, s Melanie önmaga sem tudná megmagyarázni, hogy most, midőn szemei Róbert kérdő, aggódó tekintetével találkoznak, miért érzi szivét megszakadni, s miért özönlenek le arcán azok a nagy, tündöklő könyek rohamosan, szakadatlanul, mint a nyári zápor. A legderültebb napnak is van néha ily muló zivatara, de a nyári förgeteg nem tart sokáig.

Melanie félig zokogva, félig kacagva emeli fel fejét.

- Nevess ki Bob! megérdemlem! de csak hagyj most kissé sirni! Hadd legyek én is egyszer gyönge, gyarló, következetlen, ideges, szeszélyes, balgatag, egy szóval: asszony, a minőnek ti szoktátok festeni az asszonyokat. Te bohó! ne nézz rám olyan nagy, ijedt, fürkésző szemekkel! nem vagyok ám én az a szegény megcsalt, elhagyott, elárult áldozat, a melynek látszom, s ezek a balga könyek valóban az elsők, miket Kálmán miatt sirok. De lásd! én Kálmánt ma este olyan lázas türelmetlenséggel vártam, ő hirt hoz nekem gyermekeimről, kiktől most váltam el legelőször életemben.

Itt ujra megerednek könyei, s aztán sirás és mosolygás közben leirja gyermekeit az anyai szeretet ama imádandó tulzásával, magasztos balgaságával, fanatikus lelkesültségével, öntudatlan költészetével, elragadó ékesszólásával, mely a legegyszerübb pórnőt, mikor gyermekéről beszél, egy Staël képességével ruházza fel.

A gyermekekről észrevétlenül áttérnek saját gyermekkorukra, s aztán beszélnek a mult időről, a jó öreg Hektorról s a nagy Csodaszép babáról, a szép kis ponnykról s a gólyafészekről; a hegyről, honnan vágyón nézték a kéklő messzeséget, s a völgyről, hol az egész világ egy harmatos, illatos, gyöngyvirágos kertnek látszott előttök; a kakukfüves mezőről, hol vadrózsanyiláskor, hajnalban, csalogánydal mellett annyi bohó álmot álmodának, s a szomorufüzek közt búsan sirdogáló kis patakról, hol csillagrezgésénél sirva búcsuztak el.

Ott künn az őszi szél dalolgatja évezredes bús dalát a hervadásról. A sárguló lombok rezegnek, susognak, mintha álmukban beszélnének letünt kikeletről. Itt benn halkan hamvadoz a tűz a kandallóban, a fali óra álmosan ketyeg, a virágok félszenderben mámorosan illatoznak.

Róbert és Melanie elnémultak. Róbert szórakozottan könyvet vesz kezébe, lapozgat benne:

- Ah Heine! - kiált fel, a kedves régi dalok! Egykor hogy imádtuk őket, emlékszel még Melanie?! s olvasni kezd:

«Und im stillen Zimmer Alles
Blickt mich an so wohl vertraut.
Tisch und Schrank, mir ist als hätt ich
Sie schon früher mal' geschaut.

Freundlich ernsthaft schwatzt die Wanduhr,
Und die Zither, hörbar kaum,
Fängt von selber an zu klingen,
Und ich sitze wie im Traum.

Jetzo ist die rechte Stunde
Und es ist der rechte Ort;
Ja ich glaube, von den Lippen
Gleitet mir das rechte Wort.»

Igen, minden együtt van! Szivben, vérben, idegekben épen kellő vegyüléke a várakozásnak, vágynak, csalódásnak és neheztelésnek; az ellágyulásnak, hevületnek és izgalomnak. A mármár letünő ifjuság legelső, legédesb álmának, a leáldozó nap hajnalfényének emléke, a visszaemlékezés bája, a magány csábitó kisértése, az éj igézete, minden együtt van, és ez a kellő óra, és ez a kellő hely, s az ifju ajka e bájos dalt rebegve, eltalálta a kellő szót.....

De Melanie boldog nőnek született vérénél, boldog nővé idomult nevelés, környezet és körülményeknél fogva. Ő róla megirva volt a sors könyvében, hogy példás hitves, megáldott szent emlékü anya leend, kinek nevét hódoló kegyelettel emlegetik majdan a késő unokák is. De mert nincs oly hüvös véralkat, oly csendes kedély, oly szilárd lelkület, mely végkép

kizárja a fölhevülés, megzavarodás, megrendülés lehetőségét, s mely minden földi és világegyetemi befolyások hatalmával dacolva, akkor is megtartsa olympi nyugalmát, mikor a kellő helyen, a kellő órában, a kellő szó kimondva lesz, - azért a sors, hogy megóvja választottait, jezsuita módra felhasználja a jó cél elérésére a silány eszközt: a vakesetet. Regényben, drámában ez tiltott dolog, de az élet nem gondol semmi elvvel, szabálylyal, törvénynyel, a kritikától sem tart, s mikor a lélektan s minden egyéb tan cserben hagyja, fogja magát, előrántja a véletlent, a vakesetet, és röviden végez.

Hány botlást, tévedést, bűnt, hány házi perpatvart és világháborut, hány boldog hyment és rémes öngyilkosságot gátolt meg egy ilyen okadatolatlan, égből aláhullott vakeset, melyeket sem jellem, sem vérmérséklet, sem elv, sem megszokás, sem vallás, sem babona, sem törvény, sem előitélet meg nem akadályozhattak volna; melyeket egyedül azon hely, azon óra, azon hangulat teremthetett csupán, a melyek örökre lehetetlenné lettek ama perc eltüntével, ama ép akkor arra lengett légáramlat elenyésztével, ama ép akkor ott működött magnetikus erő megszüntével. Minden készen állt a tettre, ég és föld, test és szellem, de közbe lépett a véletlen, a tett megakadályozva lőn, a perc elröppent, s az elmulasztott perccel a tett is örök időkre megsemmisült. Sok ország sorsa dőlt el igy egy meg nem emésztett vacsora lefolyása alatt, és sok női erényt mentett meg igy egy kétes tisztaságu pongyola.

Melanie a sors kegyeltjei közé tartozik. Most itt a válságos perc, közel a veszély, mi menti meg, ki tudja?

Lefekvés előtt ma is elmondja szokott imádságát a két ágyacskánál, melyektől nem tudott megválni; de hogy álmába a mult emléke vagy a jövő reménye szövődik-e, - hogy álmainak képét, azt a gyöngyvirágkoszorus, rózsás arcu, hajnal mosolyu fiatal leányt, ki ama ragyogó szemű deli ifjuval pillangót üz vadvirágos réten, Melanienak vagy Ancsának hivják-e, - ki tudja? Tán maga az álmodó sem.

Másnap este felé megjött Kálmán. A boldog nőnek gyöngéd, figyelmes férje minden marasztalás dacára is haza siet, s aztán beszél a gyermekekről, elmond mindent a legcsekélyebb semmiségig: hogy Ancsa ágyfüggönyei zöldek, hogy Micu hintája olyan, mint egy kis zsöllyeszék, hogy mily csinosan áll a fehér-kék ruhácska az intézetbeli kis leányoknak, és hogy Micu, mikor másnap meglátogatta, már katonásdit játszott társaival. És Melanie hallgatja sirva, nevetve, hálásan, boldogan.

Melanie ma is széppé tette magát, s a büvös kék szalagocska ujra ott rejtőzik fürtei között. Ő ismét Molly, a régi bájos, édes, kedves Molly. De Kálmán Melaniet már nem nevezi Mollynak. Ő e szép arcot oly régóta látja, látja hosszu napokon s még hosszabb éjeken át, látja halványan, bágyadtan, álmosan, feldultan, megviselten, - látja és szereti mindenképen, s ugy tekint ez arcra, mint a hogy az égre néz fel, melytől elvárjuk a szokott világosságot és borut, sugarat, felhőt, villámot és csillagfényt, de melyet mind e változataiban a megszokás nyugodt közönyével szemlélünk mint olyat, miről biztosak vagyunk, mit elveszthetlennek hiszünk. Kálmán Melaniet «kis mamának» nevezi, és valóban ugy tekinti mint édes anyját, nővérét, pajtását, jó barátját, de tizenkét évi együttlét után eszébe sem jut nejét kedvesének tekinteni. Minden férfi igy gondolkodik, s ez nagy hiba, mert a nő a szeretett férfiban életfogytig kedvesét keresi s kivánja feltalálni.

- Ma este forró haché pástétomkánk lesz a theához, - Veronka készíti, - s azt gondoltam, hogy thea után ismét együtt olvasunk, mint a régi jó időben. És tudod-e mit fogunk olvasni Kálmán? A szegény félbenhagyott «Frauenstrikot!» szól Melanie férjéhez simulva.

Kálmán barátságosan megveregeti neje arcát:

- Óh te bohó kis mama te! meg most sem feledted el e régi balgaságot! Majd máskor édes! Ma este egy kis értekezletünk lesz Vidoréknál. S. gróf is bejön. Tudod a választások ideje közelget. Róbert majd olvas veled kedvesem! - S egy szivélyes futólagos csók után szobájába siet öltözködni.

Mind ebben semmi szokatlan, semmi feltünő sincs. Kálmán nem maradhat el az értekezletről, ez természetes, helyes, sőt elkerülhetetlen, s Melanie mégis olyan néma váddal, olyan keserü mosolylyal, olyan fájón dobogó szivvel tekint a távozó után. Kétségtelen, hogy valami szokatlan történik kedélyvilágában, s valamely rejtélyes erő, titkos hatalom gyakorolja rá befolyását. Valahol nagy vihar, földrengés, vagy meteorhullás van; valamely üstökös közelité meg a földet. Ki tudja? Tény azonban, hogy Melanie, a nyugodt, okos Melanie kezeibe rejti arcát és sir. A sirás jól esik neki. Egészen megkönnyebbülve, felüdülve érzi magát.

Arca ég, szemei ragyognak, vérkeringése gyorsabb, szelleme élénkebb; olyan sok gondolata támad, oly sok mondani valója van. Mily jó lesz az ő kedves, régi jó Bobjával csevegni, enyelegni, olvasgatni.

S a kandallóban ujra pattog a tűz, a lámpa szeliden világit, a virágok illatoznak, a thea párolog s a haché pástétomkák csábitón integetnek.....

- Jó estét Bob..... de mi bajod? mit jelent e fekete kendő arcodon? Fogfájás? valóban ugy látszik, hogy arcod már dagadt is kissé! Várj csak gyermekem! Kitünő opium-piluláim vannak, egyet a fájó fogra teszünk s rögtön enyhül a fájdalom. Igy ni!.... És most hadd lássam arcodat.... de hisz az már olyan, mint egy kis vánkos! hahaha Bob - szegény öreg Boby! - milyen furcsa vagy te igy - hahaha - ne neheztelj - nevetnem kell, - nem tehetek róla - hahaha.....

S olyan kiolthatatlan, ellenállhatatlan kacagásba tört ki, hogy végre Róbert is, - fájdalma dacára - akarva nem akarva vele tart, s mindketten nevetnek, mint régente gyermekkorukban, bohón, gyermekesen, a könyezésig.

Aztán Melanie Veronkát hivja segitségül, előveszik a sok régi jó házi orvosságot, s Róbert arcát addig melengetik, füstölik, borongatják, pácolják s fogára annyi erős, szeszes, kábitó, bóditó szert raknak, hogy végre a szegény Bob egy középszerü dinnyenagyságra feldagadt, bőrtől megfosztott arccal, fölégetett szájjal, megpárolva, elkábulva, opiumittasan oly mély álomba merül, hogy pár óra mulva is alig birják felkölteni s szobájába vezetni.

Az est hátralevő magányos óráit Melanie levélirással tölti. Micunak és Ancsának ir. Irás közben hol sir, hol mosolyog, s túláradó szeretettel csókolgatja a leirt sorokat; s e sorokban minden szó olyan, mint egy csók, mint egy köny, mint egy áldás, s az egész levél olyan, mint egy öntudatlan, a sziv legmélyebb rejtekéből fakadt hálaimádság.

Évek mulnak. Melanie nem köti fel többé a kék szalagot. A «Frauenstrike» végét sem tudja meg soha. De azért a régi könyvek, ugy mint az üres ágyacskák, ott maradnak a megszokott helyen. Ott állnak akkor is, mikor a szép Melanie már öreg asszony - a boldog nők korán lesznek matronákká, - a piros pozsgás kis fiu pedig rég nyulánk ifju s később családapa. Akkor az elhagyott kis fészkek időnként ujra megnépesülnek, a nagymama néha éjjelenként édes, gögicsélő hangra ébred ujra, s visszaálmodva magát a rég elmultba, rohan a fehér ágyacskához, keblére ragadja a benne búgó kicsi galambot, s csak akkor eszmél, hogy hiszen ez nem a régi, hogy ez egy más, egy ujabb kis Micu, kit ő épen ugy, vagy talán még mélyebben, öntudatosabban, gyöngédebben szeret, csakhogy már nem az ifju anya büszke, önhitt, diadalmas, reménytelt, vakmerő, szigorraképes, erőteljes szeretetével, hanem a kiábrándult sziv kétkedő félénkségével, az utrakész aggkor bucsutvevő, könyben uszó elérzékenyülésével, a nagyanyák gyönge, bátortalan, mindent elnéző, mindent megbocsátó, lemondó, remény- s jövőnélküli szeretetével, melynek minden ölelése egy isten hozzád, minden csókja bucsucsók,

minden imádsága egy utolsó áldás, egy esdeklés, mely csupán a visszaemlékezés könyét, koszoruját kéri a már készen álló koporsóra.

Igen, Melanie boldog, megáldott anya! Ő mind ama sok reményt, ragyogó légvárakat, melyekről egykor álmodott, teljesülve, valósulva látja. Feladata itt a földön bevégezve, gyermekei biztos kikötőben. Itt lenn nincs mit várnia többé; reménye most ég felé irányul, gondolata felszáll a magasba, s légvárait tovább épiti a mennyországban.

Fia nem tér vissza többé véglegesen a szülői házba, csupán időnként, később mint vendég fiatal nejével, kit még mint jogász megszeretett, és ki oly jól nevelt kedves nőcske, s oly tekintélyes gazdag szülők gyermeke, hogy a számitás sem választhatott volna okosabban, mint ez esetben a szerelem tevé. A fiatal házasok minden évben pár hetet töltenek Kálmánnál s Melanienál, a mikor a meny a legudvariasb mosolylyal hallgatja végig a hajdani kis Micunak minden viselt dolgát, bajait, örömeit, szellemdus csinjeit, kedves balgaságait, melyeknek elmondásában Melanie kifogyhatatlan; este pedig legkecsteljesb készséggel játszik sakkot az öreg urral, sőt még a kertészetről is, arcán az érdekeltség legsikerültebb kifejezésével, beszélget Kálmánnal, kit ez által egészen elbüvöl, mert ő neki a kertészet most már egyedüli szenvedélye.

Melanie is csak nagyon ritkán s véletlenül hall meg egy-egy halkan suttogott szót, mely fáj kissé szivének, s melyet aztán mihamarabb feledni iparkodik.

- Nos Miklósom, meg vagy elégedve velem? Nem vagyok-e csókolni való? De most te is megtartod a mit igértél s holnap megyünk haza, nemde?!

Az ildomos ifju nő igaz szivből sajnálná, ha csak sejtené is, hogy a «szegény mama» meghallotta titkos susogását. Ő Melaniet mindig igy szokja nevezni. «A szegény mamának kissé elavult nézetei vannak!» «A szegény mama olyan különös némely dologban!» «A szegény mama ugy elkényezteti kis fiunkat!»

De azért ő a «szegény mama» minden ódivatu különcségét annyi bájjal, oly szeretetreméltó kellemmel türi, hogy férje imádó bámulattal tekint fel hozzá, és Melanie ezt látva, az anyák magasztos balgaságával, vértanui önmegtagadásával szintén egy felsőbb lényt kezd látni menyében, ki kegyelmes elnézéssel mosolyog le a többi halandóra. Az ifju nő valóban mindig kiválóan gyöngéd, figyelmes, előzékeny Melanie iránt, s gyermeki engedékenységgel teljesiti minden óhajtását, s nagylelküen nála hagyja a kis unokákat az elválasztás, fogzás, himlőoltás s egyéb válságok idején. A nagymama aztán ujra virraszthat, ápolhat, retteghet, mint hajdanában, mikor még őt is mamának hivták, s habár ez most még nehezebb, fáradságosabb rá nézve, mint volt fiatal korában, mégis ez képezi magányos napjainak összes boldogságát.

A bájos kis Ancsa visszatér ugyan anyjához, de csupán egy rövid tél hosszu farsangját, egy mulékony tavasz ibolyanyilását, egy nyár rózsavirulását éri meg régi otthonában. Őszszel egy vig badacsonyi szüreten Melanie bájos kis rózsája megtalálja Lászlóját. Szerencsére ez egy higgadt, józan gondolkozásu ujkori László, ki azt tartja, hogy szép élni a hazáért, s menyasszonyától nem rohan el botorul a harcba; igy aztán nem is a halál ő előle, hanem ő ragadja el Ancsikát édes anyja kebeléről. László derék, szép, gazdag ifju, a szülőknek ellene nem lehet semmi kifogása, s az esküvő napja csakhamar kitüzetik.

A menyegző után, mikor az ifju pár utra készen áll, a kocsi előrobog, s Melanie látja, a mint ez az idegen ember karjára füzi az ő egyetlen, édes kis leányát, azt a kicsi Ancsát, ki még csak az imént félve távozott egy percre is öléből, s kit most egy ismeretlen örökre elszakit szivétől, akkor kétségbeesve öleli keblére az ő sajátját, az ő mindenét, az ő vérével táplált édes gyermekét. De Ancsa könyeivel küzdve, kibontakozik karjaiból s esdőn suttogja: «Ne sirj, kis mamám! lásd akkor nekem is sirni kell, s Lászlónak fáj, ha engem sirni lát.»

Melaniet ájultan viszik szobájába. Egész éjjel sir, imádkozik és töpreng magában: «Nem hült-e meg utközben az én édes gyönyörüségem! Szegény kis lelkem! majd a szive szakadt meg, még sem mert sirni! az az ember már zsarnokoskodik fölötte! és most egyedül van vele abban az idegen házban és haza gondol - anyját hivja, - jaj angyalom, - angyalom, - meghalok érted!....»

Az idegen házban, bájos boudoirban, kandalló tüzénél, theaasztal mellett ül az ifju pár.

- Theád elhül, édes! pedig oly jól elkészitettem: sok cukor, négy kalánka rum s pár citrom-szelet. Izleld meg rögtön, mert megharagszom!

De László nem izleli meg a theát, nem is hallja, a mit Ancsa beszél. Ő csak nézi, nézi azt az édes, ártatlan virágarcot, mely feléje hajol, s mintha most látná először, ugy megbámulja az aranyfényü dús barna hajat, a lenvirágszemeket, a bájos termetet, s a mint igy nézi, hosszan, némán elbüvölve akkor vágyó, esdő, lángoló tekintetére e szűzi arc elpirul, a nagy gyermek-szemeket sötét pillák árnya boritja, s a gyöngéd alak félénk bizalommal simúl a kebelre, mely most egyedüli menedéke.

- Oh szólj Ancsám, szerelmem, nőm! Mondd, hogy szeretsz, hogy boldog vagy! szól az ifju férj, s karjaiba öleli a remegő kis galambot.

- Csak most tudom, hogy mit tesz szeretni, - csak most tudom, hogy mi a boldogság! suttogja az ifju nő, és elfeledi a multat, jövőt s az egész világot.

Melaniet megkiméli a sors a tehetetlen aggkor nyomorától, hosszu, kecstelen haldoklásától. Ő, miként ama szép nyári pillangók, miután betöltötte hivatását, s mikor fű, fa, virág hervadva áll, a lomb lehull, a madarak utnak kelnek, velök együtt szép csendesen elhervad, lehull, elköltözik.

A sors kegyeltjei ama kiváltsággal is birnak, hogy tapintatosan, ép a kellő időben lépnek le az élet szinpadáról.

Melanie utolsó évei csendesek, békések, édes búsak, mint az alkony, mint az ősz szokott lenni.

Kálmán ujra otthon tölti az estéket. Ő kissé gyöngélkedő, beteges; kezdődő köszvényben szenved, s egyedül Melanie ápolása képes baját enyhiteni. De ő azért a betegeskedés unalmában sem szeszélyes, vagy türhetetlen; ő mindig gyöngéd és figyelmes marad neje iránt, s a boldog nőt soha sem éri sértő szavak bántalma, durva kifejezések lealáztatása.

A várt, remélt jobb idők is eljönnek végre: ők ujra együtt olvasgatnak minden este, csakhogy most már nem Heinet, sem a «Frauenstrikeot», hanem Smidlin vagy Jäger jeles kertészeti müveit, melyeket Melanie feszült figyelemmel hallgat.

Csupán ebéd után távozik Melanie kis időre a háztól. A temetőbe megy, hol két kicsi sir közt egy nagyobb sirdomb alatt szendereg a jó öreg Veronka. Itt Melanie leül s megkönnyebbülten felsohajt, mint a ki hosszu utról végre hazaérkezik. Örömtelt arccal szedi elő kosárkájából a vele hozott virágokat, szeretetteljesen odaadja mindenik sírnak a magáét, s eközben biztatólag bólintgat, integet feléjök, mintha mondaná: «várjatok csak kissé, jövök én is nem sokára!»

Betegsége csak rövid ideig tart, s nem igen fájdalmas. Menyének kissé terhére lesz a gyász, mert ép akkor a farsang veszi kezdetét, s a drága báli öltözékek mind készen állnak. De a gyöngédérzésü nő azért őszinte könyeket sir a haldokló felett.

Ancsának kis fia vörhenyben fekszik, s a hálás gyermek a kis betegágytól siet édes anyja halottas ágyához. Melanie éjjelenként hallja mellette virrasztó leánya sóhajtását: «Kis fiam, édes kis fiam!» s a jó anya siet meghalni, hisz neki oly könnyü a meghalás.

Szeretett gyermekei ápoló ölelő karjaiból egy köny és egy mosoly közt felszáll oda, hol két édes kis angyala várja.

Temetése pompás, koporsója elárasztva koszorukkal. Mindenki siratja, áldja, dicsőiti s emléke élni fog mindig kedvesei szivében, habár távoli sírja elhagyottan áll is.

Évek mulva Miklós sokszor beszél anyja felől nejének. Mind gyakrabban mondogatja: «Az én szegény édes anyám ezt igy szokta tenni!» - «Az én jó anyámnál ez soha sem történt!» Neje erre mitsem felel, csak bájosan mosolyog s kecsesen vonogatja fehér vállait.

Ancsa is idővel mind többet emlegeti, mind nehezebben nélkülözi, mind keserübben siratja anyját. Mikor hosszu, sötét, magányos éjeken át beteg gyermekénél virraszt, elszorult kebléből felhangzik a gyötrelmes segélykiáltás: «Óh anyám, édes kedves anyám!»

De az anya mindezt már nem hallja. Ő békén szendereg a régi temetőben, az elhagyott sirban, s talán még álmában is remél, remél, remél.....

Ez volt a boldog anya története.

- Te sirsz? kérdi tőlem a szomorufűz. Hátha még egy boldogtalan anya történetét mondanám el!!